

עכב רב

גיליון חודשי מתורתו
של הרב עדין
אבן-ישראל שטיינזלץ

גיליון אייר תשכ"ד

הקדמה

חודש אייר הוא חודש שנמצא כולו בתוך ימי הספירה, הימים שבהם אנו מכינים את עצמנו, את הכלים שלנו ואת האישיות שלנו לקראת מתן תורה. חודש אייר כולל בתוכו גם את ל"ג בעומר, היום שבו אנו נזכרים ונמשכים אחר דמותו של רבי שמעון בר יוחאי, האיש שעליו אנו שרים: "נעשה אדם נאמר בעבורך". הרב עדין הרבה לדבר בהזדמנויות שונות על האדם השלם, האדם שבעצם קיומו הפרטי מצדיק את בריאת העולם כולו. בספירת העומר אנו מנסים לתקן את בחינת האדם שבנו, ללטש את האישיות ולהביאה לדרגה שהיא אמורה לעמוד בה.

אנו נמצאים בזמן שבו ניכר מאוד לעין שתיקון המידות הפרטיות שלנו ותיקון האישיות הפרטית שלנו שזורים ללא הפרד בתיקון שלם יותר ורחב יותר של העם כולו. אנחנו, היהודים כולם, ניצבים כעת במצב שבו נבחנת זהותנו, עצמיותנו, אחדותנו והיכולת שלנו להתעלות מעל ומעבר לחסרונות ולפגמים שלנו. לפני אלפי שנים ספרנו יחד ארבעים ותשע יום והתעלנו יחד דרגה אחר דרגה אל הר סיני כאיש אחד בלב אחד. כעת אנו עומדים ונדרשים שוב לבחור בעצמיותנו, לבחור להתעלות ולבחור להיות יחד שוב כאיש אחד בלב אחד לפני הר סיני.

יהי החודש הזה תחילה וראש לפדין נפשנו, חודש של תיקון הנפש ותיקון העולם, חודש של בשורות טובות בכלל ובפרט.

חודש טוב ומבורך.

המערכת: יאיר שוורצפוקס ואהרן בילט

השתתפו בהפקת הגיליון: הגב' יהודית שבתא, נתנאל איתי
להרשמה והצטרפות להפצת הגיליון ולתרומות ניתן לפנות למספר: 054-301-6657
TalmideiHarav@gmail.com

עיצוב גרפי: ✉ 'עיצובי שיר' 052-8954475

הגיליון מוקדש לעילוי נשמת סמל

עילאי (צעיר) בן ארז הי"ד

נפל בקרב בכ"ז אדר ב' התשפ"ד

ת.נ.צ.ב.ה

'יהודי גאה בארץ הקודש'

תוכן עניינים

ספירת העומר ותיקון המידות

- 7.....ספירת העומר - ימים של תיקון, שיחה
- 12.....שורש עניין ספירת העומר - שיעור בחסידות
- 18.....ליקוט: תיקון המידות
- 22.....אנשים טובים

מדינת ישראל

- 30.....מדינת ישראל - עבר ועתיד
- 36.....מדינת ישראל בת 50
- 43.....לקחי מלחמת יום הכיפורים

ל"ג בעומר ופנימיות התורה

- 48.....ניצוצות ממדורת ל"ג בעומר עם הרב שטיינזלץ
- 52.....שבירת הכלים - הרצאה

סיפור

- 56.....רבי עקיבא ורחל

ספירת העומר ותיקון המידות

”

בספירת העומר אני לא מדבר על מה שחטאתי, אני עוסק לא בבעיה מעשית אלא בשאלה של הוויה. השאלה בספירת העומר איננה מה עשיתי לא נכון, אלא מה הייתי לא נכון ואת זה אני מנסה לתקן בספירה. על בני ישראל שיצאו ממצרים לא היו מוטלות מצוות או עבירות, לא זה היה האתגר שלהם, הבעיה הייתה שהם היו בני אדם קטנים ומעוקים, והם צריכים להגיע למצב שבו הם מוכנים לשמוע את ה' מדבר אליהם. כאשר אנחנו מגיעים לתקופה הזו אנחנו גם שואלים את עצמנו: אכלתי בפסח מצות ולא אכלתי חמץ, יפה מאוד, אבל איזה מין אדם אני? איך אקבל את התורה? איך אפשר לתת לי את התורה? ספירת העומר היא עבודה של שבעה שבועות, עבודה עם סדר מסויים בשביל לתקן את פגמי הנפש שלי, לא את המעשים הרעים. הפגמים של המעשים הרעים הם לא פגמים של הנפש, אדם עושה דברים בגלל מקרה או בגלל פיתוי אבל זה לא שייך לפגמי הנפש. השאלה שאני שואל את עצמי היא: איזה מין אדם אני, באיזה מובן אני פגמתי בספירה זו וזו, מה פגמתי?

לכל ספירה יש מהות מיוחדת שבעצם באה להגדיר מה אני צריך לעשות עם הנשמה שלי, אני לא צריך לשבת, להרהר ולהיזכר מה באמת עשיתי לא נכון. אני לא אמור לתקן את הפגמים האלה בספירה - זה שייך לחודש אלול שבו אין חג מסוים ואני יכול לשבת ולחשוב: ביום זה וזה לא התפללתי מנחה, ביום זה וזה אכלתי דבר שלא היה ראוי לאכול אותו, זה תיקון ממין אחד. אבל יש תיקון אחר, תיקון שאותו אני עושה בשביל קבלת התורה - התיקון של נפשי. מה הנשמה שלי עשתה כל הזמן הזה?

(ספירת העומר - להפוך לבני אדם, שיחה בישיבת תקוע, י"א אייר תשע"ו)

”

ספירת העומר ימים של תיקון

מתוך שיחה בישיבת תקוע, כ"ב אייר תשס"ד

לשימוש חיצוני בלבד

תשובה על זה... בכל דבר יש איזו הבנה מסוימת, וכאשר אדם יושב ולומד פנימיות התורה, הוא יכול להבין את זה עוד יותר לעומקו. אולם כשאדם לומד כבר פנימיות התורה, יש בעיה: לפעמים הוא כבר לא מתרגש מזה. זה לא חדש בשבילו. כאשר אדם כבר מכיר את כל הרזים והסודות, מה אפשר לעשות?

מצד מסויים, זה סוג של חיסון. מפורסם שלא טוב לקבל זיהום בבית חולים, כי החיידקים שם הרבה יותר חסינים לתרופות. מה קורה כאשר אדם מלומד בהלכות, באגדות, בפנימיות התורה? היצר הרע כבר מחוסן... מה כבר אפשר לעשות לו? כאשר מלמדים אדם יותר מדי, והדברים נהפכים עבורו לרק 'מילים', לא רק שזה לא מועיל - זה גם מזיק, כי הוא לא יכול להתעורר מזה.

הכרתי פעם יהודי אחד, אני זוכר שמישהו סיפר לו סיפור על הרבי מקוצק: שרבי לייבל"ה איגר שאל את הרבי מקוצק מה להגיד לסבא שלו, ר' עקיבא איגר, על האיחור בתפילה? והרבי מקוצק אמר לו, שכתוב ברמב"ם שפועל שמחדד את

לפני שבוע מצאתי את עצמי יושב מול סמינר לבנות, והן רצו התוועדות. התחלתי לדבר, אמרתי כל מיני דברים, והן עשו קצת פרצופים, כנראה הן לא הכירו את הסגנון שלי... הן אמרו לי שההתוועדויות מהסוג שאני עושה, שייכות רק לדור הקודם, כי הן התוועדויות מסוג של יראה ולא של אהבה... אמרתי להן, שאם הם לא יעשו שום דבר - בסוף הן יהיו רק מתלה לשייטלאך... הן לא אהבו את זה. אמרתי להם שעל כל היראת השמים שהן לומדות, יש שלט כזה, כמו שיש על בקבוקים: "לשימוש חיצוני בלבד", זה לא לשימוש פנימי...

הבעש"ט שואל, למה "האומר 'אחטא ואשוב' אין מספיקין בידו לעשות תשובה" (יומא ח,ט)? והוא עונה, לא במילים שלו, שכל תשובה היא חזרה למודעות גבוהה יותר. כאשר מישהו עובר עבירה במזיד הוא שקוע לגמרי בחטא, וכאשר הוא חוזר בתשובה, הוא מגלה שיש אפשרות לתשובה. כאשר אדם כבר בזמן העבירה מודע לתשובה - הוא לא יכול לעשות

עוד תמיהה היא, שמובאים כמה הסברים למה הם מתו: שלא נהגו כבוד זה בזה, ועוד הסברים. אחד ההסברים הוא שהם מתו במרד בר כוכבא. רבי עקיבא באמת תמך בבר כוכבא, וסביר שהוא שלח את התלמידים שלו להלחם, וזו אכן הייתה אחת המלחמות ההרסניות

**כל המנהגים של
ימי הספירה הם
לא מנהגי אבילות,
העניין של ספירת
העומר הוא המעבר
מפסח לשבועות...
ספירת העומר זה לא
זמן עצוב, אלא זמן
שמקרצפים בו כל מיני
דברים, וזה לא זמן
שמתייפים בו.**

בכל האזור. אומרים שאולי זה הטעם לאבילות - המפלה הגדולה של מרד בר כוכבא. אבל אם זה עניין של אבילות, תהיה גדולה שתהיה, כמה זמן אפשר

הסכין כל היום בשביל השחיטה, מקבל את השכר גם על החידוד - וכך זה גם בתפילה. כשהיהודי הזה שמע את זה, הוא התחיל לרקוד... כאשר אני מספר לכם, זה לא קורה. העוקץ של זה הלך.

אין נביא שמדבר בצורה בוטה יותר מיחזקאל. גם שאר הנביאים אומרים דברים שלא נחמד לשמוע אותם, אבל יחזקאל הוא בוטה במיוחד. בהרבה פרקים יש שם הרבה יותר גסות ממה שראוי לנביא לעסוק בהם, על דרך המשל והרמז. מה קרה שם? אנשים ישבו לנביאים והקשיבו לעברית הנהדרת, ונהנו מן הדברים והסגנון. כדי לעורר אותם הוא היה צריך לצאת מהגדרים הללו.

ספירת העומר בנגלה ובנסתר - הכנה לשבועות

נדבר על ענייני השעה, על ספירת העומר. בספירת העומר יש הבדל בין דרך הנגלה לדרך הנסתר. על דרך הנגלה, יש לנו מנהגי אבילות - לא מסתפרים וכדומה. הטעם למנהגים אלו לא מוזכר בשום מקום בגמרא, לא בבבלי ולא בירושלמי. בספרים מאוחרים יותר, מופיע הטעם של מות תלמידיו של רבי עקיבא במשך ימים אלו. יש אנשים שנוהגים את המנהגים מפסח עד ל"ג בעומר, ויש מנהג אחר שנוהגים אותם מאיר ועד שבועות. השאלה היא: האם התלמידים הספרדים של רבי עקיבא מתו עד ל"ג בעומר, והאשכנזים גם בזמן שאחרי?.. אז יש צד תמיהה בדבר.

אחר ששייך בכל ימי ספירת העומר, ולא רק בחלקם.

ספירת העומר - ימים של תיקון

כתוב מה לא עושים בימים האלה. מה כן עושים? עושים תיקון. מההתחלה עד הסוף. בסידורים כתוב "לתקן מה שפגמתי בספירה", לרוב אנשים שאומרים את זה לא יודעים מה הם מדברים. הייתי בלונדון והרב של בית הכנסת שאל אותי: מה זה 'פגמתי בספירה'? הוא באמת אף פעם לא ידע מה הוא אומר.. הוא אמר מפני שכך כתוב בסידור. ראיתי בתרגום לאנגלית של הסידור הוא מתרגם what I failed in counting.. נראה שהוא עשה את זה במזיד כדי לא לעסוק בסוד. זה שכולם אומרים את זה מראה שכולם קלטו והסכימו, שכך צריך להבין את העניין של ספירת העומר, שהיא סוג של ימים שהם ההכנה למתן תורה. שהיא עניין של תיקון.

יש תיקון של ספירת העומר, ויש תיקון של חודש אלול. למה צריך שניים בשנה? בחודש אלול עושים תשובה על מעשים ועבירות. לא למדתי לא התפללתי - אני עושה תשובה על מה שאני יכול. בספירת העומר לא עוסקים בתיקון של עבירות, אלא בתיקון המידות. בימים האלה מתעסקים רק במידות, מחסד עד מלכות. תיקון עבירות הוא דבר די פשוט - אני מחפש ומוצא מה הדרך לעשות תשובה. תיקון המידות קשור לצאת ישראל ממצרים, מה הם היו צריכים לתקן? הם עוד לא עשו עבירות, התיקון

להתאבל? לגבי שלושת השבועות כתוב שזה אבילות על כך וכך פורעניות שקרו באותו הזמן. היו עוד שחיטות נוראות שקרו בכל מיני מקומות, מסעות הצלב, גזרות ת"ח, שאמרו שאחריהם נשארו במזרח אירופה רק חמשת אלפים משפחות. בגזירות ת"ח קבעו יום זיכרון בכ' סיוון, שנהגו אותו בפולין ובאזור. אבל גם שם - עשו יום אחד, כאשר כשליש מהעם היהודי אז נהרג. אם כן, יש כל מיני בעיות בהסבר על דרך הגנלה.

על דרך הסוד יש טעם אחר; כל המנהגים של ימי הספירה הם לא מנהגי אבלות, העניין של ספירת העומר הוא המעבר מפסח לשבועות. מהגאולה ממצרים אל מתן תורה. אלו שבע שבועות של הכנה על אותו משקל של מצווה אחרת של ספירה - הספירה של נידה. כמו הספירה של טהרה, זה זמן שבו לא מקדישים זמן לדברים אחרים, אלא רק לדברים של טהרה. נדה לובשת בגדים פחות טובים. ספירת העומר זה לא זמן עצוב, אלא זמן שמקרצפים בו כל מיני דברים, וזה לא זמן שמתייפים בו. קיים מנהג שנוהגים חלק מהאנשים, שלא גוזזים את ציפורני הידיים והרגליים באותו יום. לפי המנהג הזה, מתי כן גוזזים בבת אחת? כשאשה נטהרת לפני הטבילה. הרב קוק נהג כך גם, ולא היה גוזר את הציפורניים ביחד אלא בערב שבועות, ששם סיום הספירה.

יוצא מכך שמי שנוהגים כאריז"ל ולפי הקבלה, לא מסתפרים ולא מתחתנים כל ספירת העומר, כי זה לא עניין של אבילות אלא של הפסק טהרה, וזה טעם

הוא לכך שהמוח שלי והלב שלי פגומים, על הנהגות שהיו לא בסדר אצלי, ואי אפשר לקבל את התורה שיש כל כך הרבה פגמי הנפש.

הכנת הכלי למתן תורה

אם יש יין ואני צריך חבית בשביל היין, ואני מרוקן חבית של בירה ושם את היין בפנים - אני מסריח את היין ולא שומר אותו כמו שצריך. צריך להכין את הכלי לקבל את היין, לנקות אותו, שלא תהיה בושה שהתורה נכנסת לכלי כזה. אדם שבמידות שלו הוא מגושם או פגום - כל מה שיקבל יהיה פגום. אפשר לראות את זה למעשה כשאומרים דברים לכתובת הלא נכונה - ואז במקום להביא תועלת זה יכול להביא נזק.

מסופר בגמרא (חגיגה טו:) ששאלו את רבי מאיר: האם כל צמר שמכניסים ליורה יוצא צבוע? הוא עונה: צמר שמכניסים אותו ליורה כשהוא נקי נצבע טוב, ואם הוא מלוכלך לפני כן - הצביעה לא תהיה מוצלחת... מסופר (ירושלמי חגיגה ב,א) שבברית של אלישע בן אבויה כל הרבנים באו, והמשפחה היתה מתבוללת (היתה לו השכלה יוונית טובה), ואחרי הטקס עשו מה שעושים היום - מתחילים לרקוד, כל אחד עם אשת רעהו... ישבו החכמים, והרגישו מה שמרגישים בחתונות כאלה, אז התחילו לעסוק בתורה. התחילה אש מלהטת מעליהם כמראה הקשת. אבויה ראה את זה ואמר: אם זה כך - אני מקדיש את בני לתורה. אם כן, מתחילת הלימוד שלו היה בו פגם - הוא למד מפני

שאבא שלו ראה את כבודה של התורה.

אותה בעיה קיימת לפני מתן תורה. אם אני נמצא בכל מיני לכלוכים - אני לא אשמע טוב. גם אבותינו כנראה לא היו מתוקנים - עובדה שאחרי מתן תורה הם עשו עגל... הראש שלהם היה מלא בכל מיני עבודה זרה והעגל והמחולות לא יצאו מהם, או שהם עבדו עבודה זרה כדי "להתיר להם עריות בפרהסיא" (סנהדרין סג:), ואחרי שנכנסו לזה הם נהיו אדוקים בה. אדם זוכה לשמוע את קול ה' מדבר, מה יכול לקרות מזה? כלי מלוכלך ישרא מלוכלך. אם נשפוך פנימה בושם - הוא יסריח עוד יותר, כי הוא יותר סובל ריחות וטעמים. הכלי המלוכלך מזהם.

כלי פגום זה אדם שפגם באחת מן המידות. נניח במידת הגבורה. ישנם שני פגמים: אחד, שהוא לא משתמש במידה כשצריך להשתמש, ושני, שמשתמש כשלא צריך. יש אדם שכל החיים שלו הוא רתחון, אז כשהוא מגיע לתורה הוא מכניס את כל הכעס אל תוך התורה. תורה עם הרבה שיניים וציפורניים. מחפש חטאים וימצא חטאים, וכל התורה יוצאת עבירות... מכשיר של סם המוות. לכן צריך לנקות את הכלי ככל האפשר. כך אפשר לקבל את התורה בצורה נקיה יותר. לא ייתכן שפגם שיש לאדם לא ישפיע על מעשיו, אפילו פגמי הגוף. העיוות הזה יפעל גם על נפשו ועל תורתו, ואת זה צריך לתקן. אוהבו ושונאו של אדם פסולים מלדון אותו, אבל לא פסולים מלהעיד, מפני שבדין צריך

יודעים לעשות 'גבורה שבחסד'. כשאני
נותן לילד קטן מכה כדי שלא יאכל
מחטים, זה בשביל לחוס עליו.

מישהו פעם אמר שהקלקול שקרה
לשבתאים היה משום שהם למדו נסתר

מה אפשר לעשות כדי לתקן את מידות הנפש? ההתחלה היא לפתח מודעות לבעיה שלי.

בטומאת הגוף. אדם יכול להגיע למסקנה
כזו וכזו משום שיש לו פגם. לכן צריך את
מה שעושים בשבועות האלה, בספירת
העומר, את ה"וספרה לה", לספור נקיים,
מישהו פעם אמר שבכל אחד מהימים
של ספירת העומר מדברים על העניין
של היום, ולמרות שאיהו לא חזי, מזליה
חזי. אני צריך לראות מה אני עושה ומה
אני לא עושה, כדי לזכות לקבלת התורה.

לראות דקויות, ואסור לעשות טעויות
בשיקול הדעת.

תיקון המידות

זה מה שצריך לעשות בספירת העומר
- להתבונן בעניין ולראות מה אפשר
לעשות לתיקון המידה. יש אנשים
שהבעיה שלהם היא עודף כעס ומיעוט
רחמים. יש שהבעיה שלהם הפוכה. נכון
שיש טמפרמנט להקל ויש טמפרמנט
לאסור, אבל כשיש לאדם איזה עיוות -
כל מה שהוא עושה לא יוצא נכון, והתורה
תהיה פגומה.

אני עובר על מידות כמו ב'על חטא'. יש
דברים שאני יודע שהייתי לא בסדר,
נניח בחסד שבהוד. מה אפשר לעשות
כדי לתקן את מידות הנפש? ההתחלה
היא לפתח מודעות לבעיה שלי. אני יכול
לשאול: מה זה תפארת שביסוד, מה זה
מלכות שבחסד? אולי לא פגמתי? אלו
שאלות שאדם יכול להתעסק איתן, אבל
יש מידות יותר גדולות ואני יכול למצוא
שיש לי בעיה במידה הזו.

לדוגמה המידה 'חסד שבגבורה', במקום
להעניש מישהו אני נותן לו מתנה, והיא
בעצמה עושה לו את ההרס. יש חסד
שבסופו של דבר במקום להיות חסד
הוא פוגע. אני נותן לבן אדם מספיק חבל
בשביל שיתלה את עצמו בחבל הזה... זו
וותרנות כדרך של עונש. אני לא ארשום
לך רפורט על זה שיש לך פגם ברכב -
אתה תנהג ברכב הזה ותעשה תאונה...
יש אנשים שיש להם בעיה שהם לא

שורש עניין ספירת העומר

מתוך תורה אור המבואר, דיבור המתחיל "להבין שורשי הדברים קחו מאתכם תרומה", הוספות לתורה אור ויקהל

אני צריך לעשות כלי, ואז הכלי הזה יהיה יכול לקבל שפע עליון של אהבה שבאה מלמעלה. כמו שנאמר על המזבח, שאף על פי שיש אש מלמעלה - עדיין מצווה להביא מן ההדיוט. זאת אומרת שאני צריך להדליק את האש, ואחר כך יכולה לבוא האש מלמעלה. אני צריך להביא את האש שלי; יכול להיות שהאש של מעלה היא יותר יפה ויותר גדולה, אבל אני צריך להתחיל את התהליך על ידי זה שאני מתחיל באש של מטה.

זה שכתוב: "אהבתי אתכם אמר ה'" (מלאכי א,ב), אהבתו זוהי התשובה לאהבתנו. כאשר אני מגלה את העניין של האהבה, הקב"ה שופע אליי את בחינת האהבה מלמעלה למטה, ואז אני נעשה כלי בשביל האור. וכיוצא בזה במידות אחרות, הכל נמשך האור בריבוי הכלים מחמת העלאת מים נוקבין מלמטה.

והוא גם כן שורש עניין ספירת העומר באמרו היום יום א', או היום יום ככה וככה וכו'. פירוש: היום יום בחינת גילוי המשכת אור שבא מלמטה למעלה. והוא מסביר קצת: כי יום בגימטריא אל הוי"ה וכו', שלושים ואחת ועוד עשרים ושש, כמו שכתוב בפרי עץ חיים בכוונות הספירות.

מהו העניין של 'היום יום'? הוא מסביר בהרבה מקומות שיום זה אור: אור אחד, אור שני, אור שלישי; כלומר 'היום יום' זה עניין של הארה. **והעניין הוא, והוא מדבר על זה במאמרים גדולים אחרים על ספירת העומר, כי העומר בא מן השעורים.** את כל מנחות הציבור מביאים מן החיטה, והעומר הוא קרבן הציבור היחיד שמביאים אותו מן השעורה, והשעורה היא **בחינת מאכל בהמה**, כלומר אני לוקח דווקא שעורים שהם מאכל בהמה.

יש הקבלה מעניינת שנמצאת ורמוזה כבר בכתובים, והיא פשוטה מאוד. יש שני קורבנות ביכורים, ושניהם לא רגילים מבחינת המבנה ההלכתי הכללי. האחד

הוא העומר, שהוא ראשית השעורים שמביאים ביום השני של פסח, והשני הוא ביכורי קציר חיטים - שתי הלחם שנעשה ביום הביכורים, בחג השבועות, שהוא ההשלמה של המחזור הזה. אגב, זה הטעם הפשוט מדוע חג השבועות נקרא חג הביכורים; ביכורים במובן הרגיל של המילה לא הקריבו בשבועות, בניגוד למה שהיו עושים בקיבוצים ובערים ובקרן הקיימת. חג השבועות הוא לא חג הביכורים במובן הזה שלא מביאים בו ביכורים, אלא הוא הזמן שבו מביאים למעשה את החיטה החדשה אל בית המקדש. זהו העניין של שתי הלחם, שהוא גם כן קרבן שלא בנוי במתכונת של קורבנות אחרים.

היינו בחינת רפ"ח ניצוצים שנפלו בנוגה, שנעשו שעורה, שהיא מאכל בהמה ומתבררים ומתהפכים מחושך לאור. הם צריכים לעבור תהליך של בירור - ממדרגת בהמה הם צריכים לעלות ולהתעלות למעלה. **והוא בחינת שם ב"ן המתברר כנודע.** יש ארבעה מילואים עיקריים של שם הוי"ה, כלומר של שם הוי"ה שכותבים אותו מלא: "י" - "יוד" וכך הלאה, ואפשר לכתוב אותו בהרבה צורות. לארבע צורות הראשיות קוראים לפי הגימטריה שלהן: יש את שם מ"ה, שהוא בגימטריה אדם, וזה השם וההגדרה של עולם התיקון; ויש את שם ב"ן, שהוא בגימטריה בהמה, והוא העניין של התווה המתברר. מהות התווה בעצמה קשורה גם לשם אחר שהגימטריה שלו היא ס"ג, אבל הדברים של התווה בעולם שלנו הם שם ב"ן, וזהו השם שצריך לעבור בירור ותיקון. זוהי למעשה הנוסחה הפורמלית והקבלית לתהליך שדיברנו עליו, לתהליך של הרמת התווה ותיקונו.

ואחר שנתהפך חושך לאור, לאחר שהתיקון הזה נגמר, **אז נעשה בחינת כלי לאור, ושוכן בו גילוי אור אין סוף וכו'.** והיינו בחינת אתהפכא הנ"ל. יש שני שלבים: קודם עושים את הכלי מחושך לאור, ואחר כך נכנסת בו בחינת האור, והוא נעשה כלי לאור אין-סוף. הוא מגדיר את העניין הזה, מבחינת המאמץ או העבודה האנושית, כשני שלבים: השלב הראשון הוא השלב של "אתכפיא סטרא אחרא", שהוא השינוי שאדם פועל על הדברים לא מתוך רצייתם הפנימית אלא מתוך סוג מסוים של כפייה. האדם עצמו יכול להיות בעל מדרגות גבוהות מאוד על ידי המדרגה של אתכפיא. זאת אומרת שעל ידי זה שהוא יכול לכפות את הרצונות שלו, את התשוקות שלו, את כל מאוויו - הוא יכול להגיע למצב כזה שבו הוא יעשה רק דברים שבקדושה.

השינוי הזה קורה על ידי זה שהחומר הזה של האדם, הגוף הזה, נהפך מחושך לאור. השינוי הזה הוא שינוי שנוצר בתוך האדם, והוא שינוי שדורש כל הזמן

מאמץ. הוא לא שינוי מהות, אלא הוא שינוי שבו אני כביכול בונה פורמציות חדשות, צורות חדשות ממה שיש בתוכי. אני לוקח דברים שנמצאים, ואני מסדר אותם בצורה של תיקון. זאת אומרת שבמקום שהם יהיו בצורה של תוהו, הם יהיו בדרך ובמדרגה של תיקון.

כאשר כבר שוכן האור בתוך העניין הזה, אז מגיע השלב הבא של 'אתהפכא' - שהחושך הופך להיות אור. לא רק שעשיתי כלי, לא זו בלבד שהכנסתי איזה אור בתוך הפנס, אלא הפנס בעצמו מתחיל להאיר. הוא עובר עכשיו טרנספורמציה והוא נעשה שונה לגמרי, וזה משום שהוא מקבל הארה גבוהה יותר שמשנה אותו לא רק מבחינה חיצונית, אלא גם מבחינה פנימית. הוא כבר שוב איננו אותו דבר בעצמו, אלא הוא בעצם הופך להיות לדבר אחר.

זה השינוי שאותו הוא מגדיר כ-'מאתכפיא לאתהפכא': הכלי מפסיק להיות פסיבי והוא מתחיל לעשות בעצמו דברים, הכלי מתחיל לפעול בעצמו לפי ההארה שהייתה בתוכו, ועל ידי זה נוצרת מציאות אחרת.

שהוא בימי הספירה להפוך המידות הרעות מן הקצה וכו'. הנוסח שאומרים בספירת העומר קיים כמעט בכל הסידורים: "על ידי ספירת העומר שספרתי היום, יתוקן מה שפגמתי במידה הזו והזו", למשל תפארת שבהוד. מה בעצם יוצא? הייתה בי מידה פגומה, ואני מנסה להכניס לתוכה אור עד שהמידה הזו תהפוך להיות למידה של אור, שהיא תהיה מידה שהיא כולה מידה של קדושה. הרי כל המידות הללו יש להם מציאות מקבילה - הן יכולות להיות בתחום של קדושה, הן יכולות להיות בתחום ניטרלי, והן יכולות להיות בתחום של טומאה. הדבר זה אפשרי משום שהמידות הן בעצמן סוג מסוים של דברים שלא רק השימוש שלהן משתנה, אלא גם המהות והאופי שלהן משתנים לפי האורות שנמצאים בתוכן. מידה עוברת שינויים - שינויי צורה ושינויי מהות - עד שהיא יכולה להתהפך מחושך לאור ממש. אותה מידה שיש באדם יכולה להפוך מדבר לדבר, ולמעשה כל מידה יכולה להיות בכמה וכמה צורות - כלומר היא בעצם כלי שצריך לעבור שינוי, עד שהוא הופך להיות כולו קדושה.

שזה הנקרא בחינת העלאת מים נוקבין מבירורים דרפ"ח וכו', כדי להיות מזה בחינת התיקון בריבוי הכלים וכו', וזה בעצם מה שקורה בשלב הבא. למשל, במקרה הזה של ספירת העומר, הוא מדבר על כך שהשינוי הפנימי מקביל לשינוי שהזכרתי בנוגע לשני הקורבנות: אני צריך להפוך את ה-"גרש כרמל" (ויקרא ביד) של השעורים של מנחת העומר, לסולת של חיטים. כלומר השינוי

שבין ראשית הספירה לסוף הספירה צריך להיות שינוי בתוך האדם, וזה מה שהאדם צריך לעשות. האדם בא עם כמות כזו וכזו של בהמה ושל מאכל בהמה, והוא צריך להפוך אותה למהות אחרת. כמו שאמרתי, זה מה שהוא אומר בנוגע ל-'אתהפכא', שעל ידי זה האדם יוצר דברים חדשים ומהויות חדשות בתוך עולם התיקון. האדם יוצר תיקון אחר תיקון, ועל ידי עולם התיקון הוא מזיז את התווה. הוא בעצם לקח חלק מהתווה, והוא עושה עכשיו מן התווה הזה עוד חתיכה של תיקון.

התפיסה הזו, וזוהי בעצם ההגדרה של האדם עם העולם - בוודאי לא כל אלה שאוהבים את האקולוגיה יאהבו את ההגדרה הזו - אומרת בערך שהאדם נכנס לעולם של פרא, לעולם של תווה, והתפקיד שלו הוא לא להרוס אלא לבנות בו איזושהי מערכת. כל העניין של "לעבודה ולשומרה" (בראשית ב, טו), העניין של "ומלאו את הארץ וכבשוה" (בראשית א, כח) - הם ביסודם ההתוויה של ההעברה של המציאות של העולם מיער פראי למקום ישוב. זה התהליך שבו האדם כביכול בונה בניינים ומיישב את העולם; זהו המעבר מן המדבר אל היישוב; מן התווה אל התיקון - זוהי העבודה של האדם.

מה האדם בעצם עושה על ידי הדבר הזה? הוא עושה יותר ויותר תיקון. הוא מגיע לשממה והוא עושה בה תיקון, וזהו חלק מהעבודה שלו: לעשות שמקום מסוים, שעד עכשיו הצמיח רק קוצים וצפרדעים - יגדל עכשיו משהו אחר. מה שהוא אמר כאן, זה שאותה העבודה שהאדם עושה בחוץ, הוא עושה גם בפנים. זאת אומרת שהעבודה הזו היא עבודה פנימית וחיצונית כאחד. זוהי העבודה שבה הוא למעשה כובש שטחים חדשים בשביל התיקון, ועל ידי כך עולם התיקון גדל בהתמדה בתוך התהליך הזה.

ואחר תשלום כל הכלים לאורות, אז דווקא מתגלה אור הכתר. כאשר עושים את כל התיקונים הללו, אז יכול להתגלות אור עליון שהוא האור של הרצון הראשון, אור הכתר. **והיינו בשבועות,** שזה הסיום של ספירת העומר. אילו ספירת העומר הייתה פועלת בנגלה בתוך האדם האדם היה עובר לשלב אחר, משום שבתהליך הזה כל מהותו של האדם מתפרקת, כל מידותיו של האדם מפורקות לשבע פעמים שבע של מידות, וכל אחת מהמידות עוברת איזשהו תהליך של טיהור והעלאה. בכל יום אני מטפל בחלק אחר, ואחרי זה בחג השבועות, כאשר כל התיקונים הפרטיים הושלמו, אחרי התיקון של כל התיקונים הפרטיים - הכלי נעשה אז כלי מושלם.

מבחינה זו, זה בערך כמו שמישהו מרכיב איזשהו משהו, או אם אני מנסה לקחת איזו גרוטאה, ואני מפרק חלק אחד ממנה ומנסה ליישר אותו, לצבוע אותו, לתקן אותו; ואז אני הולך לחלק שני, לחלק שלישי וכך הלאה. אחרי שאתקן את כל הגרוטאה הזו, חתיכה אחר חתיכה, וכל אחד מהחלקים המרכיבים יעמוד במקום הראוי לו - אני מצרף אותם יחד, ואז הדבר הזה שלפני כן שכב חלוד באיזה מקום, יכול עכשיו לעשות משהו, וזה בעצם העניין של השינוי. ההשלמה של התמונה יוצרת שינוי, אפשרות אחרת של אור חדש - שהאור חדש הזה זה אור הכתר שמאיר. **שאל זמן מתן תורה שהוא בבחינת הכתר, וכידוע דת"ר מצות, אם מונים את תר"ג המצוות שמהתורה בנוסף לשבע מצוות מדברי סופרים, שהם כנגד שש מאות ועשרים אותיות שיש בעשרת הדברות, הן תר"ך עמודי אור שבכתר וכו', כלומר אז יש צירוף של הכתר. זה שנוצר כתר מלכות זהו העניין של מתן תורה, שהוא בעצם ההשלמה של קבלת אור שהוא גדול לאין ערוך, וכל זה קורה בחג השבועות.**

נזכיר את העניין הזה בקיצור. במובן מסוים, התהליך של ספירת העומר מתואר בתור מעבר מלמטה למעלה, וזוהי העבודה של האדם או אפילו עבודת הבהמה. התיקון של הדברים של מטה צריך ללכת ולהצטבר בתוך זמן הספירה, וכאשר הזמן הזה מגיע לסיומו, כאשר הכל נעשה כראוי - אז האור מלמעלה יכול לשכון בתוך הדבר הזה ולהאיר אותו באופן אחר לגמרי.

בזמן הספירה אני בסך הכל בונה כלים ומכשירים. על דרך הסוד, הימים הללו הם לא ימים של אבלות, כמו שנראה על דרך הפשט, אלא האופן שבו הם באים לידי ביטוי נובע מכך שהם ימים של תיקון. הימים הללו של התיקון הם כמו זמן שבו בן-אדם נמצא בתוך עבודה - בין שמישהו עובד במוסך ויושב ומתקן כלי ובין אם מישהו רוחץ בית. מי שמנסה לנקות בית לחג לדוגמא, איננו לובש בגדים חדשים לכבוד הניקיון; הוא איננו עושה שום דבר ששייך לחגיגות, מפני שהוא עסוק בתהליך של תיקונים. עכשיו הוא לוקח לכלוך וזורק אותו, מנקה, מקרצף, שוטף - ורק אחר כך, כשיבוא החג, אני אלבש בגדים אחרים.

אומרים שהתקופה של ספירת העומר מקבילה לספירה של ימי גידה, מפני ששניהם בנויים על אותו העניין: זהו שלב שהוא הכנה להוויה חדשה. משום כך, כל העניין של האווירה, שכביכול מתפרש באיזה מין אווירה של עצבות - הוא בעצם לא עצבות, אלא זהו זמן שבו אני עוסק בכל מיני דברים שהם לא בהכרח דברים נקיים. אני עוסק בתיקונים, שיפורים ושכלולים, וחלק גדול מזה זה עבודה מלוכלכת. כל התהליך של הקדם-תיקון הוא לא תהליך של פאר;

את כל הדברים הללו אני דוחה, עד שהם יגיעו לידי ההשלמה שלהם בחג השבועות.

הוא מדבר על זה במאמרים יפים אחרים, שחג השבועות הוא לא ה-ס'ך- הכל' של כל מה שנוצר, אלא בחג השבועות אני בעצם מקבל יותר מכל מה שהשקעתי, וכמו שהוא אומר כאן: אז אור הכתר מאיר. זה דומה לכך שאני מפנה בית, מנקה אותו ומטהר אותו בשביל אורח. האורח הוא לא תוצאה של הניקוי, אבל הוא יבוא כאשר הבית יהיה נקי כדבעי - ואז בעצם נוסף דבר שלא היה קודם. הדבר החדש הזה שנוסף הוא מעל ומעבר למה שהיה קודם לכן.

כשמודיעים שהמלך מגיע לכאן, אז כך וכך ימים מתקנים, משפצים ומסיידים, ואחרי שגומרים את כל התיקונים והשיפוצים הללו - אז אני יכול לצפות לגילוי האור; אבל גילוי האור הזה הוא לא תוצאה של השיפוצים שעשיתי, אלא הם תנאי הכרחי אבל לא מספיק בכדי שהדבר הזה יקרה.

כשאדם עושה את כל הדברים האלה כמו שכתוב, כדבעי, אז הוא מקבל אותו כראוי. גם מי שרק ספר את ספירת העומר - גם הוא מקבל הארה, לפי המדרגה השייכת לאותו דבר.

בתמצית, העניין כאן דומה לעניין של המדבר שמפריד בין יציאת מצרים למתן תורה: פשוט הולכים במדבר, קצת מתמוטטים וקצת עושים דברים אחרים, ויש שם נחש שרף ועקרב, וצריך לעבור את הדרך הזו כדי להגיע להר סיני. זה בעצם העניין של ספירת העומר, וזה במובן מסוים התיאור שלו למהלך העולם הזה. הוא אולי רואה כאן את מהלך החיים הכללי בתור סוג כזה של ספירה. אני עושה את הדברים הללו בתוך מהלך המציאות - אני עובד ועובד, משפץ דברים ומנסה לצרף אותם אחד אל השני - עד עת שכל זה יגיע להשלמה, וכשהכלי יהיה מוכן אז יוכל לשרות בו אור שהוא מעל ומעבר לכלי הזה. במובן מסוים, זוהי תפיסה של העולם הזה אל מול העולם שבא אחריו: גם כאן אנחנו סופרים, סופרים וסופרים; השנה היא כבר תש"ג, אבל גם צריך לחשוב על מה שפגמתי בשנת תש"ג, ומה שפגמתי בתשמ"ט ומה שפגמתי בתשמ"ח. לפעמים, פוגמים יותר ממה שמתקנים ואז הכלי איננו מגיע לידי השלמה. זוהי בעצם התפיסה של הספירה - של הדרך בה היא צריכה להגיע להשלמה, וכאשר היא מגיעה להשלמה היא בעצם מגיעה לנקודה שהיא מוכנה לקבל הארה - שהיא הארה עליונה.

ליקוט: תיקון המידות

שלו. יש חלק מהאנשים שהם ביישנים, שלא רואים את זה עליהם. עומד אדם ביישן, והוא נראה לעיני הבריות שהוא חצוף במידה הראויה, לפעמים יותר מזה. יש כאלה אנשים ביישנים שחיים חצי מהחיים שלהם בתור הצגה. יש בזכרונות של כל מיני שחקנים מפורסמים, מי שאומר שכל פעם שהוא עולה עלה במה יש לו פיק ברכיים, אבל הוא מצליח להתגבר על זה.

במידה מסוימת, הרבה אנשים אמיצים הם לא אנשים שאין להם פחד. הרבה אנשים שנחשבים אמיצים מאוד, הם לא אנשים שלא מפחדים, אלא כאלה שמפחדים, וכובשים את פחדם. יש אדם שהיה מין גיבור אגדי של ישראל, מאיר הר ציון. מישוהו פעם ראיין אותו. יש סדרה של כל מיני מעללי גבורה שחלק מהם אמיתיים לגמרי. מישוהו אמר לו שהוא מקנא בו שהוא אדם ללא פחד, והוא ענה לו שכל פעם שהוא יצא לפעולה הוא היה משקשק... היה קצין בצבא האנגלי, והצבא היה במצב קשה. והוא עמד שם באיזה מוצב, והמוצב שלו לחם כל הזמן. והלחימה הזו של המוצב עצרה את הגרמנים. הם כל הזמן ירו ולא נכנעו. והם שינו את המערכה. אחר כך המפקד

אבי אבות אבותי היה אומר: כששבורים את היצר הרע עושים ממנו שני יצרים קטנים, אתה יכול לשבור לעצמך את הראש והצלעות, את היצר הרע לא תשבור. היה מישוהו שחזר בתשובה ועשו מזה רעש גדול, אבל חלק גדול מהאישיות שלו נשאר. עם כל התיקונים שהוא עשה איך לגדל זקן הוא לא עשה תיקון איך להוריד מהנשמה איזה לכלוך, אז זה לא משנה אם קודם היה מפורסם בדבר מסוים ואח"כ היה מפורסם בצדקותו, היה ברייה עקומה קודם ונשאר ברייה עקומה... אבל היו אנשים שעברו שינוי. כשאדם מצליח לעשות תיקון של המידות זה דבר גדול. לפעמים אפשר לראות בעיניים פשוטות שלאיש הזה יש אור לא מפני שהוא נעשה גדול בתורה או בחכמה אלא הוא שינה דברים בסיסיים בתוך עצמו, והקב"ה משתבח בו בכל העולמות כי הוא שבר את הסטרא אחרא.

(שיעור בישיבה, כ"ז חשוון תשע"ב)

תיקון המידות זה לא שאדם לוקח איזה דבר ועוקר אותו לגמרי, אלא הוא מקבל יכולת מסוימת להשתלט על הבעייה

סוכרת, והוא, כדרכו, התחיל לדאוג, מה יקרה, וזה יכביד עליו ועל סביבתו, הלך, נכנס לחדר שלו, והרג את עצמו. זה לא סיפור בשביל לספר רעות, המעשה זה מה קורה לבן אדם שמסתבר, כשאני מנסה לאסוף את כל מה שאני יודע עליו, הבעיה היא לא שהוא ירה באחרים. הוא לא היה מסוגל לעשות את זה. אבל הוא לא יכול היה להפעיל שיקול דעת, והוא עשה את זה בעיקר כדי לחסוך מאשתו ובניו את כל הסבל שהם יהיו איתו. לכאורה האיש הזה הוא הכי מתחשב מכולם, דיבורו בנחת ובשקט, ובעצם האיש הזה הוא אדם בלי שום משמעת עצמית. מדוע זה נקרא שאין לו שום תיקון המידות? כי במקרים מסוימים תיקון המידות זה בדיוק זה: אל תתן לסוסים להוביל אותך. יש אנשים כאלה שעושים צרות לכל העולם, יש כאלה שלא עושים צרות לאף אחד חוץ מלעצמם. אדם הולך בשרירות ליבו. זה לא אומר שהוא עושה עבירות, אבל זה מה שאומרים שאדם צריך לתקן את מידותיו.

(שיעור בישיבה, ג' טבת תשע"ב)

בעצם העניין אדם צריך לעשות היכרות עם עצמו, עם האיש שבפנים. לפעמים אני רואה שהוא מגעיל כזה, שלא שווה לדבר איתו... סיפרו בשם הבעש"ט שהייתה אישה אחת מכוערת ביותר. היא הייתה מקשטת את עצמה ותולה קישוטים והיא עצמה הייתה בטוחה שהיא יפהפייה גדולה. דבר זה עלה לקרוביה

העליון שלח לקרוא לו, ודאי לתת לו מחמאות בעל פה ואותות הצטיינות, והוא ביקש שיתנו לו כמה רגעים להחליף את המכנסים. הוא היה גיבור, באמת גיבור, הציל את המערכה, אבל עדיין היה צריך להחליף את המכנסים. אני לא מנסה לספר בגנותו של אדם, אלא להיפך. האיש שבאמת רועד, ובכל זאת עושה את הדברים האלה כי צריך לעשות אותם - הוא איש אמיץ.

(שיעור בישיבה, ג' טבת תשע"ב)

עצם העניין הוא האם בן אדם יכול להביא את עצמו לשליטה על עצמו. יש אנשים שלא רואים עליהם שהאמת שאין לו שום שלטון על עצמו אלא שהוא נתון אצל כמה יצרים, למשל יצר של הרס עצמי. עומד לו בן אדם שנראה תם וישר, היו לו המון רגישויות. זה לא איש רע בכלל. אני הכרתי אותו, הוא גם בא ממשפחה עם ייחוס גדול עד למעלה מעלה. זה בן אדם שלא הציק הרבה לאחרים, הוא יותר סבל מאשר גרם סבל. כשאנשים אמרו לו דברים בניגוד לדעתו - הוא לא יכול היה לעמוד בזה. אז יש אדם, מאוד מנומס, סימפתי, נעים הליכות, אבל מצד אחר, לא היה לו שום משפט פנימי על הרגשות שלו. הוא לא יכול היה להתרגל לזה שגם כשמתווכחים לא צריך ליטור טינה במשך כמה חודשים.

איך הוא מת, האיש הזה? התברר שהוא הלך לרופא, והרופא אמר לו שיש לו

על העצבים. הם החליטו לשים מראה ליד מיטתה. כאשר היא קמה מהמיטה היא אמרה: מי המפלצת המכוערת הזו? אמרו לה: זו את... איך אני שם ראי בפניו של אדם? כשאדם אומר לאדם אחר: תסתכל על אדם פלוני איך הוא מתנהג, הוא בעצם עושה וידוי לעצמו. הוא לא ידבר על עצמו ועל המידות הרעות שלו, הוא אומר: אני אדבר על החבר שלי. מעין זה יש גם בגמרא ובהלכה שכל הפוסל במומו פוסל. מסופר בקידושין שאדם היה רגיל להגיד על אנשים שהם עבדים, בסוף פסקו עליו שהוא עבד בעצמו. הדבר הזה מפרפר לו בבני המעיים וזה בעצם וידוי שהוא אומר אותו על אדם אחר.

(שיעור בישיבה, י"ז טבת תשע"ב)

ביישנות ורחמנות בדרך כלל נחשבות למידות טובות, סימן של ישראל. הרמב"ם פוסק את זה להלכה, שאם רואים אדם שאין בו את המידות האלה צריך לשאול עליו אם הוא מישראל. יש בספר מלכים יש מלחמה בין ישראל לארם. ישראל נתן מכה גדולה לארם, השרים של מלך ארם אומרים למלכם שישפיל את עצמו ומלך ישראל ירחם עליו. ובאמת מלך ישראל מרחם עליו, במקום להוריד לו את הראש. בדיוק כמו שחז"ל אמרו על שאול, שהוא מסתכל על אגג, הוא ניצח אותו כבר. העמלקים נהרגו. ברור שהוא

לא השמיד את כולם. נשאר עוד, הוא כנראה השמיד את עמוד השדרה שלהם, למרות שיצא מהם את המן, אבל לא עם שלם. להבדיל, בגבעת התחמושת החיילים הישראלים קברו את הליגיונרים הערבים, יש שלט שנכתב שם שנקברו חיילים אמיצים. אנחנו כתבנו את השלט הזה. יכול להיות שאגג נלחם כמו גבר כמו שאומרים, ואולי שאול הסתכל עליו ואומר, שהוא איבד את כל מה שהיה לו, עם ממשלה, משפחה, מלוכה וכולי והוא ירחם עליו.

יש זמן שאסור להיות נחמד, עכשיו הלב שלך מפרפר, שיפרפר. היה מישהו שנתקע מתחת לסלע, היד שלו נתקעה, הוא חתך לעצמו את היד. לחתוך לעצמך את היד זה לא נעים, אבל אתה רוצה לחיות אתה עושה את זה. היה בן אדם אחר, אדמירל בירד, כתב זיכרונות, הוא נתקע בקוטב בתוך מערה, עם רגלים קפואות, הוא מספר שהוא גילה שאצבעות הרגלים שחורות, יש נמק, האצבעות נרקבות, אז הוא חתך את כל האצבעות וחבש את עצמו ונשאר חי ונהיה אדמירל בצי. יש הרבה אנשים שהיו מרתתים והיו מתים בסוף כי זה עולה למעלה, לרגלים ולכל הגוף... יום אחד היה לי כאב שיניים, ראיתי שיש חור והכאב בא מתוך החור, לקחתי תיל קטן, ליבנתי אותו שיהיה סטרילי והוצאתי את הדבר הכואב, אחרי כמה זמן עבר הכאב. לאחר זמן הייתי אצל רופא והוא שואל אותי על הטיפול שורש, עכשיו מתברר שעשיתי לעצמי טיפול שורש, הוצאתי את

העצב הכואב כמו רופא רק בלי הרדמה

(שיעור בישיבה, י"ז טבת תשע"ב)

יש ימים שקשורים לתשובה, ויש ימים לתיקון המידות. אז מה שפגמתי בספירה פלונית, צריך להקדיש כל יום להתבוננות מה אני יכול לתקן את המידה הזאת. אני לא מדבר על עבירות, אם פגמתי במידה מסוימת, אז התנהגתי כמו חזיר או ההפך. יש מי שפוגם בחסד או בגבורה. יש אנשים שהבעיה שלהם היא שיש להם יותר מדי חסד, ויש אנשים שלא התנהגו במידת הגבורה כמו שצריך. יש גם בעיה של התיקון של המידה להיפך. לא השתמשתי במידה במקום שצריך. אם אני רך מדי, ואני לא עושה מה שצריך, או להפך, אני נוקשה מדי, המידות שלי לא מתוקנות.

מסופר על רב הונא שהיה רוצה להראות את כעסו היה קורע בגדים. אבל הרי כתוב שהקורע בגדים בחמתו כאילו עובד ע"ז? התשובה היא שהוא היה מקפיד לקרוע את התפירה, לא את הבגד עצמו. אפשר להבין איזה מין כעס זה היה... אין לנו קנה מידה. אז יש הדרכות, אבל קשה לעשות אותן בצורה חד צדדית, וזו בעיה של גבולות.

סיפרו על אחד מסבי שהיה רבי גדול ורב של העיר, והוא היה איש שודאי לא היה כועס. פעם אחת אישה אחת מאוד כעסה עליו והתחילה לקלל אותו. פעם

לנשים היה פה גדול, אז הרבי קורא לשמש ואומר לו: במקרה כזה ראוי לכעוס קצת? אדם שמצד עצמו לא מתרתח, ויכול להיות שמישהו מקלל, ויכול להיות שאני מבין את הצד שלו, ולכן אני לא כועס עליו. אבל כדי לשמור על מבנה של חברה צריך לכעוס על דברים מסוימים.

(שיחה, ר"ח אייר תשס"ט)

עשו חישובים שכמות האנרגיה שיש בסופת רעמים אחת, גדולה יותר מאשר כמות האנרגיה בכמה פצצות אטומיות, אבל סופו של דבר, יותר קל לעמוד בסופת רעמים מאשר בפצצה אטומית.. מפני שכל השאלה היא: באיזו מידה יש 'גבורה' ולא 'כח', העוצמה היא לא האנרגיה הכוללת אלא הריכוז שלה. ולכן איזהו גיבור? הכובש את יצרו.

השפת אמת נסע פעם, ובאו חסידיו ללוותו, ואחד אמר לו שיתן לו דמי פרידה. אמר לו הרבי בתור דמי פרידה: אתה רואה את הקטר של הרכבת? אתה יודע מאיפה יש לו כל כך הרבה כח? מפני שהוא יכול לכלוא את הקיטור בתוכו. זה עניין גדול לכמה וכמה דברים, ופשוט שהכח של כל אדם הוא ביכלתו לא רק ליצור אנרגיה אלא להעמידה בנקודה מסוימת, וזה העניין של הגבורה.

(מתוך 'אל מסתתר', תשמ"ו)

אנשים טובים

טובים, ואנשים טובים מאוד, שאינם כלל אנשים רכים. יש אנשים טובים שהם מאוד נוקשים בדרישותיהם כלפי אחרים. יש אנשים טובים שלשונם אינה בהכרח לשון רכה ונעימה, אבל ייתכן שיהיה בן אדם טוב מאוד שמדבר בלשון חריפה ואפילו גסה. יתר על כן, אנשים טובים אינם בהכרח אלה שנכנעים ומפנים מקום לאחרים; לעתים הם מדברים, פועלים ונלחמים בעוז רוח, ועדיין הם אנשים טובים.

אנשים טובים הם אלה שבכל מקרה רגישים לסבלו של האחר, וככל שהם יכולים, הם מנסים לעזור בפועל. ובעניין זה כמובן אין הבדל אם אדם הוא עשיר מופלג שנותן מכספו לאחרים או איש בעל עמדה שיכול לסייע לאחרים, אבל איש טוב יכול גם להיות אדם בלי ממון ובלי עמדה, ולפעמים כל מה שיש בידו לתת הוא מלה טובה או חיוך, אבל גם אלה אינם העיקר, אלא עצם העובדה שהאיש הטוב חש באחרים, שמח בשמחתם וכואב בכאבם.

יש אנשים טובים, שטובם הוא מולד, הם נולדים טובים וממשיכים גם הלאה בכל ימי חייהם לשמור את התכונה הזאת. אבל יש גם אנשים שמגיעים לדרגה זו על ידי עבודה מתמשכת על נפשם; שגם

למרות שקבוצה זו אולי איננה מצויה כל כך בעולם, יש בוודאי גם אנשים שהם אנשים טובים והם, מבחינת עצמם, טיפוס אנושי שיש לו הגדרות, ושאפשר גם לנסות להבין אותו. כמעט בכל מקום בעולם מצויים אנשים כאלה, וכמעט בכל מקום רואים אותם כדמויות חיוביות. אנשים רבים מביעים את דעתם שעצם מציאותו של איש טוב בתוך חברה או קבוצה נותנת המרגשה טובה לאלה שנמצאים לידו ומסתכלים בו. גם אלה שאינם מתכוננים בעתיד הנראה לעין להיות בעצמם אנשים טובים, גם הם מעריכים את האנשים הטובים.

בהגדרה של האנשים הטובים צריך לעשות הבחנה בין אנשים טובים ואנשים רכים. יש הרבה מאוד אנשים שהם אנשים רכים: אלה שאין להם חוצפה, או אפילו עוז, להתנהג בדרך נוקשה. אנשים רכים הם, הרבה פעמים, אנשים מנומסים, אנשים שאינם מזיקים לבריות, ועם זאת - לא בהכרח אנשים טובים. אנשים רכים אינם בהכרח משתוקקים לטוב או עושים טוב, אלא שאינם יכולים ואינם רוצים להילחם על דברים. הם יכולים לפנות את הדרך לחזקים מהם או לעזים מהם רק משום שאין ביכולתם ואין ברצונם להתנגד, אבל לא מפני טוב לבם. הדבר נכון גם להפך: יש בוודאי אנשים

לפחות לכפות את עצמו ולפחות לשנות את דרך ההתנהגות החיצונית שלו. הרבה מן הדברים הללו תלויים בחינוך, והרבה מהם הם עניין של מודעות. בדרך כלל כל אדם נולד כיצור אנוכי, משום שמתחילת בריאתו אין הוא מכיר אלא את עצמו בלבד. ואולם חלק מתהליך הגידול הוא, קודם כל, לפתח מודעות מסוימת לקיומו של אחר, ועם הזמן - גם רגש מסוים של אמפתיה לגבי אחרים. ומכאן אפשר לפתח גם התייחסות מעשית של השתתפות, של עזרה ושל תמיכה באחרים. כי משום שבני אדם הם יצורים חברתיים הצריכים להתייחס זה לזה, הם יכולים ללמוד, עם גידולם, דרכים חיצוניות ופנימיות לעשות זאת. היו אישים חשובים שעשו את השינוי הזה לא רק באופן משמעותי, אלא גם ניכר ובלוט. שבכל דרכיהם, בדיבור ובמעשה, היו רק עושי טוב, למרות שאולי בנקודת היסוד שלהם לא היו כאלה.

נקודת היסוד של האיש הטוב היא בזה שהוא מסוגל להתייחס אל האחר מתוך הזדהות מסוימת, כאשר האחר איננו אחר וזר, שה"אני" מגיב לו רק בהתאם לקשר הממשי שיש לו עם האחר. באופן זה האחר לא רק שאיננו "אני", אלא הוא בבחינה של חפץ, שמתקרבים אליו או מתרחקים ממנו בהתאם לשימוש שיש בו. היכולת לראות את האחר כבן דמות של ה"אני" היא לא רק התחלה של התעניינות גדולה יותר, אלא גם של יכולת להזדהות, ברב או במעט, עם האחר. מידת הרחמים בכללה עומדת על היכולת לחוש בסבלו של האחר

אדם שאיננו טוב לב בטבעו הבסיסי יכול לשנות את עצמו ולהגיע לדרגה זו. כמובן שהדבר תלוי הרבה מאוד בטבע היסודי, כי רבים אין להם נטייה מובהקת לכיוון זה או אחר, והרבה מאוד תלוי בהחלטתם לשנות במידה מסוימת את נטיית הלב הבסיסית ולהביא אותה לידי טוב לב. יש גם כאלה שצריכים לשם כך לעשות מלחמה פנימית עם נטיות

**איש טוב יכול גם
להיות אדם בלי ממון
ובלי עמדה, ולפעמים
כל מה שיש בידו לתת
הוא מלה טובה או
חיוך, אבל גם אלה
אינם העיקר, אלא
עצם העובדה שהאיש
הטוב חש באחרים,
שמה בשמחתם וכואב
בכאבם.**

בסיסיות שפועלות בהם באופן אחר. קנאה וקמצנות וחוסר עניין בזולת גם הם יכולים להיות מולדים, אלא שאדם יכול

כאילו היה חלק מן ה"אני" שלי. אף על פי שהדבר איננו מצוי, יש בכל זאת אנשים שתחושת הקשר עם האחר היא גדולה מספיק שאדם לא רק מבין את מצוקתו של מישהו, אלא גם חש בה, ומשום שיש יכולת כזו הרי היא עשויה להגיע מן ההתייחסות הקרובה לאנשים קרובים גם לאותה תחושה לגבי רחוקים ואפילו זרים גמורים.

הגדרתו של אדם טוב היא הגדרה פנימית, רגשית. כלומר: אדם טוב הוא זה שחש את מצוקתם של אחרים, משתתף אתם ומנסה לעזור להם. עם זאת, הגדרה זו מעיקרה היא עניין שבנפש, ולא בהכרח הגדרת פעולה. יש אנשים טובים שעם כל טובם הם אינם אפקטיביים; הם מנסים לעזור, הם משתדלים, לפעמים מקדישים זמן ומשאבים כדי לעזור לאחרים, ואף על פי כן אינם עוזרים הרבה, ובהחלט ייתכן שבאותה עת או באותה סיטואציה נמצאים אנשים אחרים שבפועל מסייעים הרבה יותר, למרות שאולי אינם אנשים טובים באופן יוצא דופן. כאמור, טוב הלב הוא הרגשה פנימית, שיש בה ניסיון אמיתי לבטא את הדברים בתוך המציאות, אבל אין לה קשר לכישרונות אחרים של ארגון, סידור או הפעלה שנחוצים לצורך זה. הכישורים המעשיים הם, בפשטות, מערך שונה לגמרי של תכונות אופי, שאינן נוגעות ברצונו הפנימי של אדם אלא בכישרונות אחרים. משום כך מגיע לפעמים המצב המאכזב שבו אנשים טובים יכולים להיאסף ולבכות יחד עם

הסובל, אבל אינם מסוגלים לעזור לו בפועל, בעוד שאחרים מסוגלים, ופעמים גם עושים זאת, בצורה טובה הרבה יותר. אין כאן חלוקה מובהקת בין האנשים הטובים ובין האנשים הפועלים ומסייעים, רק אולי הערה עצובה, שלצער הלב לא כל המעלות הטובות באות יחד באותם אנשים. ייתכן שמציאות שבה אנשים טובים היו גם חכמים יותר, יעילים יותר, ומהירים יותר ועשירים יותר הייתה משפרת הרבה את מצבו של העולם. עם כל זאת צריך להדגיש שאין כאן תכונות נפש סותרות: אנשים טובים בהחלט מסוגלים להיות מוכשרים ומוצלחים בחיי המעשה, ויש לכך מסקנות מעשיות בעולם; אלא אך בהבחנה שתכונות נפש וכישרונות אנושיים אינם מתחלקים בשווה, ואולי הם מבטאים את מהותו של העולם, שבו הצדדים השונים של הטוב אינם מצויים רק בצד אחד.

כאמור, תכונות טוב הלב היא לעתים מולדת, ולפעמים היא תוצאה של עבודה פנימית שבה אנשים משתדלים, ואף מצליחים, לשנות את טבעם. נוסף על כל אלה, כאן מצויה אחת הנקודות החשובות של חינוך. חינוך, כביטוי של השקפת עולם, יכול בהחלט להיות מאמץ שיטתי להרבות את הטוב שבעולם. אפשר לחנך ילדים וללמד אותם לנהוג באופן מעשי לפי מידה של טוב; אפשר גם לעשות מאמץ חינוכי כדי להגביר בתוך האנשים את המידה הזאת. על-ידי החינוך אפשר לבנות חברה שמעיקרה תנהג יותר במידה של טוב, כשם שיכולה גם להיות

של אנשים ביצירת ההגדרות הללו. גם אם לא תמיד היו הדמויות האידיאליות, הגיבורים החברתיים והספרותיים, צירוף של גבורה טוב לב, של מעמד גבוה שכולל בתוכו גם את הנדיבות והרחמים, מגיעים לידי הגשמה כללית בפועל, מכל מקום יש לתפיסות הללו השפעה מאוד ממשית על החיים כמות שהם. בדברי הנביאים אפשר למצוא גם המרצה לכינון אידיאלים כאלה, וגם ביקורת על החברה, שלא תמיד ממלאה אחריהם. כאשר הנביא מדבר על כך ש"לכלי לא יאמר שוע" (ישעיה לבה), אין זו ביקורת רק על האיש העשיר, אלא גם על החברה המכבדת אותו למרות שהוא חסר ופגום מבחינת מידותיו הטובות. וכאשר ההדגשה, ואפילו הדרישה הזאת, מושמעות תדיר, כמסר חינוכי רצוף, הרי הן משנות במידה מסוימת את מבנה של החברה.

חינוך רציף, כמו גם דרשות והטפות, יכולים, כאמור, להשפיע גם על המבנה החברתי הכללי וגם על התנהגותם של אנשים פרטיים. ועם כל אלה, נמצאים עדיין האנשים הטובים, שבכל מקום ובכל הקשר הם מבטאים, מתוך עצמם, את מדרגת הטוב הזו. ייתכן שדברי השבח הנאמרים לאנשים אלה לפחות מסייעים לאחרים להעריך אותם כראוי להם.

מה עושים עם זה

לגבי האנשים הטובים יש שני צדדים שהם, במידה מסוימת, עניינים של התייחסות ופעולה. הצד האחד הוא

חברה הפוכה, שמחנכת - ביוזעין או שלא ביוזעין - לאנוכיות והתנכרות. במקומות שונים ובזמנים שונים, חלק מן ההגדרה של מעמד אצילות כלל בתוכו גם את הדאגה לזולת, את העזרה לנזקק, גם כאשר החברה בכללה לא הייתה חברה של עזרה הדדית וטוב

**אפשר לחנך ילדים
וללמד אותם לנהוג
באופן מעשי לפי מידה
של טוב; אפשר גם
לעשות מאמץ חינוכי
כדי להגביר בתוך
האנשים את המידה
הזאת. על-ידי החינוך
אפשר לבנות חברה
שמעיקרה תנהג יותר
במידה של טוב,**

לב. בכל הדורות היו דימויים חברתיים כלליים של האביר העוזר והמושיע, כשם שהיו כנגדם דימויים אחרים, של אצולה אנוכית ואפילו קטלנית. לפעמים יש השפעה גדולה לתפיסת העולם הדתית

ההבחנה, הראייה של האנשים הטובים, ומעבר לזה - גם קביעת היחס אליהם. כפי שמבואר למעלה, אנשים טובים אינם שייכים לארגון או לקבוצה מוגדרת. יתר על כן, אין להם שום סימני זיהוי חיצוניים. אכן, נמצאות בעולם קבוצות של אנשים שאולי אינם כולם אנשים טובים, אבל הם אנשים שמהות עבודתם היא לעשות טוב. קבוצה כזאת, כמו אחיות בבתי חולים, היא מצד אחד, קבוצה מקצועית, אבל המקצוע המרכזי של האנשים הללו הוא לעזור, לסייע ולעשות את כמה טוב שהם יכולים. חלק מהאחיות עוסקות במצווה הזו רק משום הזדהות עמוקה עם התפקיד, והן באמת אנשים טובים העושים מעשים טובים. אבל בהחלט ייתכן שיהיו אחיות שהגיעו לעבודה הזאת במקרה, בטעות, או מכל סיבה אחרת, והן אינן מזוהות בתוכן עם המקצוע, ואף על פי כן אפשר לומר שבכללו של דבר, אלה הם קבוצה של אנשים שמקצועית הם אנשים טובים. ואולם, מה שחשוב יותר הוא לנסות ולראות את האנשים הטובים שאינם נכנסים לקבוצה, שאין להם תלבושת או תג שמייחס אותם לארגון מסוים, שפועלים ונוהגים בדרכים שונות מאוד, ולפעמים דרושה התבוננות כדי להבחין מתי מוצאים אדם טוב.

כאמור למעלה, אנשים מנומסים ואנשים רכים אינם בהכרח אנשים טובים. ומאידך, יש אנשים שנראים קשים, קפדניים, לפעמים גוערים בבני אדם ולפעמים אינם מתנהגים בכל דרכי הנימוסים, ולהתבונן באנשים כאלה ולמצוא שהם אנשים

טובים. שהרי גם כאן יכולים אנשים לעסוק בכל מקצוע: פקידי רכבת, פקידי דואר, זבנים בחנות, מפקדים בצבא, שהם אנשים טובים. ועיקרו של דבר הוא, שמי שמתבונן בעבודתם, לפעמים אפילו בדיבוריהם, יכול לראות שיש כאן פעולה מתמשכת של טוב, שאדם מסוים עושה אותה מתוך חיוך רך על שפתיו ואדם אחר מבטא אותה תמיד בדרך של גערה ונזיפה. אבל יש תוכן לדברים, ותוכנם של הדברים הוא זה שמבטא אם יש לפנינו אדם טוב או לא. ההתבוננות הזאת איננה רק לשם התעניינות פסיכולוגית או אנתרופולוגית; אין עיקרה בהבחנה או בהגדרה, אלא במה שנוגע לאחר מכן. צריך לזכור שאנשים טובים הם תמיד מיעוט, לפעמים מיעוט קטן בחברה, אבל המיעוט הזה הוא לעיתים נקודת האור שיש בחברה, במקום, בבניין דירות או בתחנת רכבת. קל להכיר את האנשים האלה כאשר מאיזושהי סיבה נזקקים לטובה. אבל יש זכות מסוימת בעצם העובדה שרואים אותם.

אפשר לומר שהאנשים הטובים הם כמו מבנים בעיר עתיקה: בכל פינה יכול אדם להיתקל, בעיר כזאת, באיזו שכיית אמנות שאיננה מוצגת לראווה, אבל קיימת באותו מקום. ההבחנה באנשים הטובים, לפעמים רק ההסתכלות בהם, ועוד פחות מזה - היתקלות אקראי באנשים הללו, שמשאירה איזה זיכרון של אור באדם, כל אלה הם נקודות האור, שלפעמים נותנות לאדם מיוגע ומיואש פתח של תקווה, אולי חלון קטן

כדי שיהיה לו לאדם, במחשבתו ובחוויתו, אוסף קטן שהוא יכול לפחות להשתמש בו, לקבל ממנו חיזוק בזמן הצורך.

האם אפשר לחנך או לטפח אנשים טובים? יש מקומות רבים שלפחות עושים מאמץ בכיוון זה, כלומר: מנסים במודע לבנות, אם בחינוך שלם או בפינות מיוחדות שמקדישים לכך, ללמד ילדים לגדול ולהיות לאנשים טובים. בכללו של דבר, מאמץ כזה הוא בעיקרו חיובי. כאשר אנשים מנסים לטפח טוב, הן לדבר בשבחו של טוב, הן להביא דוגמאות מן העבר ומן הווה של אנשים טובים שיכולים להיות מודלים לחיקוי. גם כאשר חינוך כזה אינו מצליח בשלמות, מכל מקום לפחות הוא קובע רמה של הערכה, לפעמים אפילו הערצה, כלפי הדברים הטובים. הילד הגדל בחינוך כזה, ייתכן שאמר אל לבו באיזה זמן: אני כנראה אינני הופך להיות אדם טוב; אבל כשאפגוש אחד כזה, לפחות אדע להעריך אותו. ויש בנושא זה, כמו בנושאים אחרים של חינוך, בעיה מהותית: המחנך יכול ליצור דגמים, לדבר עליהם ולהלל אותם; יכול להיות שאם המחנך הוא עקבי ותקיף, החניכים שלו לפחות יתנהגו בפועל בדרך הטוב. ואולם כל אלה הם דברים שבהתנהגות: חשובים, מועילים, אבל לא יותר מזה, משום שהצלחה בתחום הזה היא בגדר המציאות שגם מחנך יכול למצוא שבין חניכיו יש אחד שיש לו איזה ניצוץ של גדולה. באותו אופן, כמעט בדרך אקראי, יכולים הורים ומחנכים רק לשמוח על זה שמצאו ילד שיש בתוכו דמות של אדם טוב.

אל השמים. כך שכאשר פוגשים אדם טוב, כאשר מתבוננים בו, וכאשר מנסים באיזו מידה לחוש את מציאותו המיוחדת, זוהי חוויה בפני עצמה. פגישה בשושנה שמחליטה לצמוח באשר תבחר: בגן פרחים או בשוליים עזובים של רחוב, להיתקל בה, להתבונן בה, להריח אותה,

**כאשר פוגשים אדם
טוב, וכאשר מנסים
באיזו מידה לחוש את
מציאותו המיוחדת...
זה מן הדברים שנותנים
לאנשים כוח להמשיך
לחיות.**

הם מן הדברים שנותנים לאנשים כוח להמשיך לחיות. האם האנשים הטובים יודעים שהם אנשים טובים? כנראה שאין לכך תשובה חד משמעית; יש כאלה שמודעים למה שהם עושים, למאמצים שהם מקדישים, והם באמת יודעים שהם עושים טוב, ויש אנשים שאם יגידו להם שהם אנשים טובים, הם יגיבו בגסות ויאמרו: סך הכל אני ממלא את חובתי, אל תבלבל לי את המוח. אולי משום כך חשוב עוד יותר לראות ולהבחין באנשים הטובים, בכל מקום שהם מסתתרים בו,

הקדמה

בראשית חודש אייר מציינים בארץ ובעולם כולו את הימים הלאומיים של מדינת ישראל - יום הזיכרון ויום העצמאות. מאורעות השנה האחרונה, מצבו של העם היהודי בכלל ומצבו של הקיבוץ היהודי במדינת ישראל בפרט, מעוררים השנה ביתר שאת את הצורך במחשבה אודות מדינת ישראל, דרכה ותפקידה, אודות הפרק ההיסטורי שבו חי העם היהודי במאה השנים האחרונות ואודות העתיד היהודי שבעיצובו נדרש כל יהודי לקחת חלק פעיל.

לפניכם לקט של דברים מאת הרב עדין הנוגעים לחלק מן השאלות הללו. הרב עדין נולד בירושלים לפני קום מדינת ישראל להורים שהקדישו את חייהם לבנייתה. הוא חווה מקרוב את חבלי הלידה של המדינה, את נפתוליה, את כאביה ואת שמחותיה. הדברים שלפניכם נאמרו במקומות שונים, בזמנים שונים ובהקשרים שונים, הצד השווה שבהם שיש בהם קריאה לפעולה, להתעוררות וללקיחת אחריות של יהודים על זהותם, תרבותם ובכך גם על עתידם.

בקובץ שלפניכם כלולים גם דברים של הרב עדין שנכתבו בעקבות מלחמת יום הכיפורים שעורכים את חשבונה של המדינה ושל החברה בישראל לאור התחושות הקשות של המלחמה. הדברים נאמרו לשעתם אך דומה כי הם רלוונטיים במידה ידועה גם בימים אלו.

”

”המדינה היהודית, היא סוג של אופציה.

היא כשלעצמה, איך שתהיה, כזו או כזו, מדינה של צמיחת הגאולה או ח”ו להיפך - כל זה תלוי באנשים, בכל האנשים, ולצער הלב אנחנו נמצאים במצב שאנחנו לא יודעים מה יהיה בכל האנשים האלה. צריך לזכור, אנחנו היושבים אלה פה היום, בידינו הרבה מהאפשרויות. אולי אנחנו לא עושים מספיק, אולי אנחנו חושבים יותר מידי על עצמנו, לא עושים את כל מה שצריך לעשות, יכול להיות שבבוא היום יבואו לעשות לנו חשבון צדק על זה שלא עשינו מה שצריך לעשות. כרגע, מדינת ישראל לא נוטה לצד מסויים. המדינה היהודית תלויה בנו, במעשינו.

באופן כללי צריך לזכור: אם העולם לא נעשה בהיר וזוהר - אני אשם. אין לי את מי להאשים. אפשר להגיד הרבה דברים על המדינה, בתהליך הקמת המדינה וגם אחריו נעשו הרבה שגיאות, הרבה דברים פגומים, הרבה דברים שלא הצלחנו לעמוד בהם, כל זה אמת. ולמרות כל זאת, ישנו הכוח בידינו לעשות יותר, מה שנעשה או לא נעשה - תלוי בנו. יכול להיות שהמדינה תמשיך להתפתח, ויהיו בה עוד חוקים, משפטים ומוסדות שיטו את הכף עד שהמדינה כמדינה, תהיה דבר שאפשר להזדהות איתו בהזדהות גמורה. אבל, אם אנחנו לא עושים, ומצפים שהכול יסתדר מאליו - זה לא יקרה. אנחנו יכולים להגיד את כל התירוצים, זה לא משנה. השאלה היא: כמה אנחנו עושים? והתשובה היא: לא מספיק! האם אני יודע כמה אנחנו יכולים? לא, אני לא יודע, אם הייתי יודע, הייתי תוקע בשופר על הר גדול.

אם יש יום שצריך לעשות בו התבוננות זה יום העצמאות, האם ביום העצמאות הבא יהיה עולם יותר יפה, האם המדינה היהודית תהיה ראויה לשם שלה - זה תלוי בנו.

החובה הזו לפעול עד כמה שאני יכול - מוטלת עלי לא כאזרח מדינת

” ישראל, אלא כיהודי, זו החובה המהותית שלי כיהודי”

(שיחה בשיבת תקוע, אייר תשע”ו)

יום העצמאות עבר ועתיד

מתוך שיחה בישיבת תקוע, אייר תשע"ה

בירושלים היה מנהג שזוג שמתחתן היו אוכלים זוג יונים, זה היה סימן טוב. במלחמה כרתו את כל העצים, עצים של גינה, השתמשו בהם להסקה, ויונים בטח שלא היו, אז אנשים שלמו המון כסף בשביל להשיג זוג יונים.

ביום העצמאות הראשון, לא היה מצב רוח יותר מידי לחגוג, ירושלים הייתה במצור, ורוב המדינה הייתה במלחמה, ביום הזה הייתה הכרזה פורמלית וממשית - שבע מדינות ערב תאורטית החליטו להתקיף את המדינה, זה היה שבע מדינות תאורטית - עירק שלחה פלוגה, מסוריה ולבנון הייתה יותר פעילות, התימנים גם הכריזו מלחמה אבל הם לא עשו כלום, אני חושב שגם מרוקו הכריזה במלחמה ולא עשו דבר, הסתפקו בדיבורים.

אבל זו בכלל לא הייתה בדיחה, הסורים לא היו בדיחה בכלל, הירדנים היו צבא, וגם המצרים היו צבא, המצרים כבשו הרבה שטחים. זאת הייתה מלחמה קשה שהיו בה מספר ההרוגים הגדול ביותר במלחמות ישראל, אפילו במספרים מוחלטים - היו ששת אלפים הרוגים,

יום העצמאות הראשון

בשנה-שנתיים הראשונות לקום המדינה היו ניסיונות לעשות סדר הגדה ליום העצמאות. לא רק מה שיש, קריאת התורה חגיגית והלל בברכה חגיגית - היו שניסו לעשות גם סדר הגדה ליום העצמאות, שותים ארבע כוסות ואומרים כמה דברים. אגב, אחד הדברים שחשבו להתקין זה לאכול בליל העצמאות חוביזה. אני זוכר כילד מזמן המצור בירושלים היו אוכלים קצת מזה, היו עושים מזה קציצות ולטעמי הם לא היו רעות... באותם ימים אכלו חוביזה לא 'לזכר' אלא פשוט לא היה מה לאכול, ירושלים שלפני העצמאות הייתה במלחמה ובמצור, זה לא רק שהייתה מלחמה אי שם בגבולות. בירושלים היו חודשים של מצור, לא היה ממש רעב, אבל לא היה אוכל, האוכל ניתן בכרטיסי מזון, כמה מנות אנשים מקבלים וכמה לחם. כמובן שבשר לא היה, למרות שכמובן בעיר גדולה יש הכל, ראיתי גם אנשים לא רחוק ממני שהיו אוכלים בשר כל יום, זה עלה המון כסף אבל אפשר היה להשיג.

איכשהו רוקדים, ההנחה היא שאם לא תהיה הרקדה אנשים לא ירקדו מעצמם בלי שום הנחייה.

אז חגיגות אפשר לעשות, השאלה היא האם אפשר לעשות חג? אלה שעשו את ההגדה של יום העצמאות לא עשו זאת בגושפנקא של הרבנות, אבל אם אני מסתכל על ההחלטות של הרבנות הראשית - קריאת התורה ותפילה חגיגית, וכל מה ששייך לזה, כל אלה הם תוצר של הזמנים של ההכרזה וההרגשה אז הייתה אחרת. אני חושב שאם הרבנות הייתה צריכה להחליט על זה עשר שנים אחרי יום העצמאות הראשון הם לא היו מחליטים החלטות בצורה כזו, היו מחליטים החלטות בצורה יותר מתונה.

בהתחלה הייתה הרגשה של מעין הדברים שכתובים במקרא, שיש חג שהוא אולי לא נקבע ולא ירד לנו מן השמים, ואין עימנו נביא, אבל בכל זאת הייתה ההרגשה שזה סוג של חג שהוא באותו ענין ואותה דרגה כמו חג הפסח - זה החג שהוא ראשית צמיחת גאולתנו. מה אמרו מן הסתם בסדר הראשון כשיציאו ממצרים? בוודאי אמרו שזה "ראשית צמיחת גאולתנו", לא גאולה שלמה אבל ידעו שהיציאה ממצרים היא שינוי במהות - שיציאו מעבדות לחירות. אני לא חושב שביום העצמאות הייתה ממש אותה הרגשה שמדינה יהודית היא סוג כזה של מעבר משעבוד לגאולה, הדברים לא היו בולטים באופן מעשי בסופו של דבר הישוב היהודי שהיה בארץ אמנם לא היה

שלא לדבר על אחוזים - זה היה אז בערך אחוז מהאוכלוסייה, תארו לעצמכם - היום אחוז מהאוכלוסייה זה שבעים וחמש אלף אנשים.

ביום ההכרזה הראשון לאנשים לא היה ראש לזה. לעומת זאת אני זוכר ב-29 בנובמבר, כשהאו"ם הכריז על מדינה יהודית, אני זוכר כילד קטן אחד איך עם שלם רוקד, אנשים רקדו ברחובות, חוויה של ילד, ילדים טיפסו על טנקים אנגליים, אז הייתה ההרגשה של עם שלם שהיה בשמחה. זה היה אז - אבל זה לא היה בשנה אחרי. בשנה שאחרי עשו טקס והרבנות החליטה כל מיני תקנות. אני זוכר שעשו בישורון טקס וישבו בה כל המנהיגים של אגודת ישראל, אז הם יכלו לבוא, בשנה אחרי הם כבר לא הגיעו.

חג או חגיגה

ידיד שלי היה חבר קיבוץ וכתב על יום העצמאות. הוא אמר: אנחנו יכולים לעשות חגיגה אבל לא יכולים לעשות חג, זו הבחנה נכונה מאוד, כולם יכולים לעשות חגיגה, לעשות חג הרבה יותר קשה לעשות.

יש לנו את יום העצמאות, האם זה חג או חגיגה? את החגיגה אנחנו חוגגים, אני חושש שיותר אנשים הולכים למנגלים מאשר לתהלוכות או טקסים. מה עושים ביום העצמאות? עושים חגיגה. בשנים הראשונות אנשים היו עושים חגיגות, עכשיו עושים במות הרקדה ומשלמים על זה הרבה כסף, הם שרים ואנשים

כבשו את העיר העתיקה. היו טנקים של סוריה שהגיעו עד ליד טבריה. ואחרי כל זה הייתה הרגשה של גאולה שאני יכול לשבת לבטח, ומצד שני היה שינוי של מהות. אני זוכר את ההפגנות שהיו כשהייתי בתור ילד- "עבודה עברית" "עלייה חופשית" ופתאום - נפתחה העלייה, עלו אלפי אלפים שהגיעו מן המחנות. חלק מהאנשים האלו הגיעו אחרי המלחמה עם זוג מכנסיים אחד לאיזה מקום ועשו חיל שם.

הייתה עלייה, אנשים באו והתקבצו מכל קצות העולם, לא מספיק אמריקאים וגם לא מספיק צרפתיים, אבל באו הרבה מאוד, השערים היו פתוחים, זה שינוי גדול, לא של מה בכך.

שינוי שלא היה כמותו

הקמת מדינת ישראל, אחרי קרוב לאלפיים שנה שלא הייתה בה ישות יהודית מדינית, זה דבר, שינוי שלא היה כמוהו, ששפה מתה הפכה להיות שפה של אנשים חיים, הגילוי וההתחדשות זה סוג של דברים שחורגים מהרגיל. העניין של הקמת המדינה הוא מאורע של משמעות, הוא מאורע גדול, בכל ההיסטוריה שלנו היו כל מיני ניסיונות אבל זה היה פעם הראשונה שהחזרנו לעצמנו סוג של ממלכה, שיש ממשלה יהודית, היו כל מיני ניסיונות בעבר ואחדים מהם היו סיפורים של היסטוריונים, אנשים שהשתלטו על שטח בעירק ובנו

מדינה אבל היה דומה, הסוכנות היהודית הייתה סוג של ממשלה, והיה לה תוקף לגבי רוב האנשים. הממשלה שקמה הייתה מורכבת מכך שלקחו את ראשי הסוכנות שהיו מנהלים ועשו אותם שרים, מי שהיה מנהל של כספים נעשה שר האוצר וכן הלאה, אבל ההבדל לא היה הבדל הניכר לעין, כך שבמובן מסויים אפשר היה לומר: מה נשתנה הלילה הזה והיום הזה מכל הימים. ובכל זאת, בשנים הראשונות הייתה תחושה של משהו שמעבר.

ביום העצמאות הראשון היה מצב של מלחמה, מלחמה קשה. המלחמה אכלה הרבה מאוד אנשים. וכתבו על זה כל מיני מחקרים סוציולוגים, על האנשים שנהרגו במלחמת השחרור. נהרגו הרבה מאוד אנשים טובים, לא רק צעירים אלא גם אנשים טובים. ומישהו עשה חשבונות מה היה קורה אם האנשים האלה היו חיים האם המדינה הזו הייתה אחרת, היו כל מיני אנשים מבטיחים מכל מיני צדדים, המון התחלות של דברים טובים, המון אנשים צעירים שהם אלו שנלחמו ונהרגו. האבדות היו קשות מצד אחד, אבל המעבר לא היה רק מזה שאנחנו לא נמצאים תחת השלטון של הנציב העליון, זה לא היה העניין המהותי.

מלחמת העצמאות כללה כמות הגונה של אימה גדולה, הצבא הירדני נלחם בסדר גמור, כמעט בכל מערכה הם היכו אותנו, שלא לדבר על זה שהם

ופתאום, יש שינוי, רואים את כל אלה שבאו לארץ, המקום נעשה יותר ויותר מפותח ופורה, זה שינוי ואפילו שינוי גדול. במובן הזה קרה פה דבר שיצר הרגשה ההיסטורית, יכול להיות שזה לא זעזע את העולם והגויים נשארו גויים, אבל מבחינתנו זה שינוי מהותי.

כשבוחנים את ההיסטוריה היהודית, מהם תולדות ישראל בגרמניה וצרפת? פוגרם ועוד פוגרם, גירוש ועוד גירוש, לא היה צריך מסעי צלב, כשהייתה המגפה השחורה - גירשו את היהודים, המלך היה צריך כסף - ענש את היהודים, עוד צרות ועוד צרות, כשאני קורא ספרים על מדינות בעולם, באיזה מדינות השאירו ליהודים סוג של חיים? באף מקום. היינו דוויים, סחופים, נרדפים ומוכים בכל המקומות. אני לא מדבר על ההיסטוריה הפנימית שלנו, על רש"י ותוספות, על הרמב"ם ועל הרמב"ן, אני מדבר על ההיסטוריה הכללית שלנו שהיא היסטוריה של רדיפות ומכות.

היהודי היה האיש שהולך עם היד מאחור כדי להגן על עצמו, זה היה המצב של היהודים בכל העולם. במובן הזה קרה שינוי, עברנו להיות עם שלא מפחד כל הזמן. יש אמנם פיגועים ומחבלים, החזון של הרצל שמדינת ישראל תפסיק את האנטישמיות רחוק מלהתקיים אבל בכל זאת קרה שינוי.

שם סוג של מדינה יהודית קטנה, כמובן שהסולטאן שבר אותם לחתיכות אחרי כמה שנים. פתאום נבנו ערים בארץ, והארץ האבלה השוממה כמו שאומרים בתפילת 'נחם' פתאום נבנתה. יש את

**כל מה שכתוב בתורה
על השממה של הארץ
התקיים. ופתאום, יש
שינוי, רואים את כל
אלה שבאו לארץ,
המקום נעשה יותר
ויותר מפותח ופורה,
זה שינוי ואפילו שינוי
גדול. במובן הזה קרה
פה דבר שיצר הרגשה
ההיסטורית,**

התיאורים המפורסמים של מארק טווין שכתב על א"י איך שהוא ראה אותה במאה ה-19, את המקום הזה שהיה עלוב ועזוב מקצה לקצה - כל מה שכתוב בתורה על השממה של הארץ התקיים.

לאן המדינה הולכת

מצד שני, כשעושים את החשבונות של המדינה, אחת השאלות החשובות היא לאן המדינה הזו הולכת? בזמנו, כתב

**ישראל, אם לא נביאים
הם, בני נביאים הם
ולכן עם ישראל באופן
כללי החליט שמיום
העצמאות הוא לא
עושה פסח, רוב עם
ישראל לא נוהג בו
כמו פסח, עושים אותו
יותר כמו פורים, עושים
אותו קצת שמחה, קצת
ריקודים, קצת אכילה
וקצת הודיה**

איזה סופר פוליטי לבנוני: יש רק דרך אחת להשמיד את מדינת ישראל והיא לעשות איתה שלום, ואז המדינה הזו תתחיל להתפרק מתוך עצמה, הם לא

ניסו את זה אבל הרעיון הוא לא רעיון רע, חלק מהאחידות והלכידות שלנו הוא מזה, אנחנו מוקפים אויבים ובגלל זה אנחנו מחזיקים אחד את השני. בזמן של האנגלים מישהו אמר: "כמה טוב לחיות בארץ ישראל, בחורף - הולכים למצרים, יבש שם ואין גשם, בקיץ הולכים ללבנון - יפה שם ויש שם שלג, בסך הכול זה די נעים לחיות בארץ ישראל"... תארו לעצמכם שהגבולות היו פתוחים, אני מניח שדי מהר היינו מתפזרים בכל האיזור לעשות עסקים...

בצד האחר, כשמדברים על התבוללות, התבוללות לא שייכת דווקא לנישואי תערובת, נישואי תערובת הם תוצאה של ההתבוללות לא הסיבה שלה, נישואי תערובת בשביל אדם שאין לו שום עניין ביהדות הם עניין פשוט, בחורה אחת טובה כמו בחורה שניה, הבחור הזה טוב כמו הבחור הזה, אז מה ההבדל? אני קורא קצת את מה שכותבים בעיתונים על דברים כאלה, לדעתם הכל בסדר, התבוללות היא בסדר, גם במובן הזה של נישואי תערובת, אם הזוג הזה כלומר הבחור שמתחתן עם גויה יחיה במדינת ישראל אז בוודאי לא יכול להיות למעלה מזה, אבל אם הולך למקום אחר זה גם כן טוב, כמו שרואים, זה דברים שנעשים

המצב הזה מעמיד את השאלה האם מדינת ישראל היא כלשון הביטוי: ראשית צמיחת גאולתנו? או ראשית צמיחת משהו אחר? ראשית צמיחה של עוד מדינה סמי מערבית? בזה גדולתנו? בזה

רוב עם ישראל לא נוהג בו כמו פסח, עושים אותו יותר כמו פורים, עושים אותו קצת שמחה, קצת ריקודים, קצת אכילה וקצת הודיה. עם ישראל כנראה החליט שעד כאן הוא נותן קדושה ליום העצמאות. המשמעות של יום העצמאות כיום היא קודם כל בכך שהוא מהווה סמל של שמחה וגאולה וישועה בשביל הרבה מאוד יהודים, ולא רק בארץ. מי שלא מבין את זה ומנתק את עצמו מהדבר הזה - עושה פגם ואולי גם עוול. קורה נס לישראל, לא תמיד אני בודק אם האנשים שקרה להם הנס הזה מניחים תפילין של ר"ת או לא, הקב"ה הוא אלוקי ישראל, וכשקורה נס לישראל אז ישראל צריכים לחגוג אותו ולזכור אותו.

נכון שיש הרבה שאלות ובעיות, כמו שבפורים "אכתי עבדי דאחשוורוש אנן", ואם לא של אחשוורוש אז של נשיא אמריקה ואם לא של נשיא אמריקה אז של כל התוצרת התרבותית המפוקפקת שזורמת מכל העולם. ועדיין זה יום שעושים בו שמחה, ומודים לקב"ה על הטובה אשר גמלנו.

ואחרי כל זה אנחנו שואלים: ומה יהיה הלאה? חלק תלוי בנו וחלק תלוי בקב"ה. הקב"ה יכול לשנות עיתים וזמנים, דברים יכולים להשתנות. ואנחנו? אנחנו יכולים לשבת ולהתגרד או לקום ולשנות, לקום ולבנות, לקום וליצור עולם שיהיה הרבה יותר טוב.

נתפאר ומזה נצמח? מזה תצמח הגאולה שלנו?

מדינת ישראל היא אופציה

מדינת ישראל בעיני היא עדיין אופציה. יש שתי אפשרויות - מדינת ישראל יכולה להיות סוג אחד של הגדרה או סוג אחר של הגדרה. לפני שנים כתבתי על זה, שהציונות הייתה תנועה אמביוולנטית, מצד אחד היא הייתה תנועה שהיה בה צד עמוק של חילון היהדות, מן הצד שני היא הייתה תנועה משיחית, שני הדברים היו כאחד. כל מה שיש בתוך הציונות בנוי על המאבק הפנימי הזה, מחוסר היכולת להכריע מה היא יותר. מישהו אמר פעם על הציונות שהיא כמו פרה אדומה - מטהרת את הטמאים ומטמאה את הטהורים, מבחינה מסוימת זה היה נכון.

מדינת ישראל יכולה ללכת לכאן או לכאן, השאלה האם היא תהיה ומה היא תהיה בעוד 50 שנה היא שאלה עדיין פתוחה.

פורים או פסח

יום העצמאות הוא יום פתוח, הוא היה יכול אולי להיות כמו פסח, חג של גאולה שלמה והוא יכול להיות כמו פורים - חג של הצלה, חג של ישועה ספציפית.

ישראל, אם לא נביאים הם, בני נביאים הם ולכן עם ישראל באופן כללי החליט שמיום העצמאות הוא לא עושה פסח,

מדינת ישראל בת 50

נאום בדינר השנתי אור לכ"ד בתשרי תשנ"ט

ייסוריו בהכנעה: הוא למד להילחם, לעמוד על זכויותיו וגם להכות. הוא גם חדל להיות ברייה הפורחת באוויר, ה"לומפן-פרולטריון" של העולם: היהודי החדש נעשה פרודוקטיבי, חזר לייצור מוצרי יסוד, ועשה מאמץ גדול לשוב אל האדמה, להשתרש בה, לצמוח ולהצמיח בה. אחד המאפיינים של היהודים הגדלים בארץ הזו - שלכאורה נראה קל ערך, אבל בעצם הוא מאוד משמעותי - הוא, שהם יהודים הנוטעים עצים. יהודים בחוץ-לארץ, ובכלל זה בעלי אחוזות, אינם נוהגים לנטוע עצים. גם כאשר הם מטפלים בוורדים שבגינה שלהם, אין הם נוטעים עצים, דבר זה מבטא תחושה פנימית - שהחיים בכל מקום בגולה הם במהותם חיים של ארעי. האדמה עצמה היא מקום שבו חיים, לכל היותר, כעוברים, כאשר תמיד קיימת האפשרות שיהא צורך - בכפייה או מרצון - ללכת לארץ אחרת, לשהות שוב במקום גולה אחר. גם אם אנשים אינם חושבים במודע על כך, הם מרגישים זאת! הם אינם חשים שיש להם קרקע של קבע מתחת לרגליים. ואילו כאן, בארץ, צמחה קרקע. אנשים כאן שותלים עצים לא רק מפני שהם יודעים שהם יצמחו, אלא

אינני בא כאן להצטרף לפעמוני היובל, וגם לא לנסות ולסכם סיכומים או להסיק מסקנות כלליות כלשהן. כמי שבא מבפנים ולא מבחוץ, אני מרשה לעצמי להעיר על כמה עניינים, הנראים לי ראויים לציון ומכיוון שאינני בא להספיד את המדינה, הרי מותר לי לומר גם כמה דברים שאינם דברי שבח.

פורמלית, מדינת ישראל נוסדה בתש"ח, 1948, ואולם תהליך ההיווצרות של מדינת ישראל כהוויה החל כבר שנים קודם לכן. בתוך המצוקה והמאבק של שנות טרום המדינה צמח כאן ה"יישוב", שהיה בעת ובעונה אחת מקור הפאר - ושורש הבעיה. לא רק יישוב חדש צמח פה, אלא גם מין חדש של יהודי, מין חדש אשר ללא ספק רצה להיות - ומבחינות רבות אכן היה - שונה מאוד מן היהודי הגלותי. היהודי החדש הזה בנה קווי חציצה מאוד ברורים בינו לבין עברו, ויצר הרבה דברים חדשים. ברבים מן הדברים הללו הייתה מידה גדולה של יופי, והיו בהם גם לא מעט צדדים מפוקפקים, אך מכל מקום היה זה משהו חדש. היהודי החדש לא היה עוד אותו עלוב הנפש שמכים אותו, והוא שותק ומקבל

מבוטאת במלרע: "ביטחון". השינוי הזה הוא לא רק בהטעמה: זהו שינוי עצום במשמעות - ולא בהכרח כולו שלילי. במובן מסוים, "ביטחון" המלעילי נתלה בתקווה ובאמונה, בעוד ש"ביטחון" הוא מאוד מאוד מלרע, והוא קשור לעוצמה, לכוח, לתוקף.

ייתכן ששינויים כאלה היו מחויבי המציאות. דור ההורים שלי לא רק חי בארץ הזו אלא גם בנה אותה, היה ממניחי היסודות שלה, מאלה שלחמו בה וחלו במלריה בשבילה. והדור הזה קיבל - לפעמים בצער, לפעמים שלא בצער - את העובדה, שהדור החדש שצומח כאן ישכח קצת, ואולי יותר מקצת, את עברו. הם הניחו שבמשך הזמן ניפרד מהרבה דברים, שרבים מהם היו מפוארים ונעלים; אבל הם קיוו, שבשביל מה שיצמח כאן זה יהיה כדאי. ואכן, יחד עם הטלית והתפילין היו עוד כמה דברים, לא פחות משמעותיים, שנגטשו בדרך הזו. כך, למשל, נעשה ויתור ברור ומודע על התחכום והעידון, על ההתעמקות, על הפעילות הרוחנית הנמרצת - לטובת ה"סברה" וה"דוגרי". אבל לא רק על זה ויתרנו. במשך דורות רבים יהודים אמרו בימי חג ומועד: "אתה בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו... ותיתן לנו בשמחה ובששון מועדי קדשך". עם הזמן מתברר, כי ה"אתה בחרתנו" נשאר, אבל ה"ותיתן לנו" נפל בדרך, ואנחנו נשארו רק עם התחושה של "אתה בחרתנו"; ופה ושם אפילו ה"אתה" נעלם לו, וכמו בתקליט שחוק מתנגן לו ה"בחרתנו, בחרתנו, בחרתנו". דבר דומה

מפני שהם חשים שהם שייכים למקום, ושבניהם ונכדיהם אחריהם ישבו בצילם של העצים הללו.

נוצרה פה גם שפה חדשה. תחיית השפה העברית היא דבר שאין לו מקבילה בשום מקום בעולם. באיירה, למשל, מנסה הממשל בכל כוחותיו להחיות את השפה הגיילית - שפה שאגב, איננה מתה, אלא רק השימוש בה פוחת והולך - ללא כל הצלחה. ואילו העברית, שהייתה שפה לא מדוברת במשך כל כך הרבה שנים, צמחה מחדש. אין ספק שהעברית החדשה הזו אינה בדיוק העברית של התנ"ך, ואף לא של המשנה או של התלמוד. זהו זן חדש של עברית: קצת חצוף ו"סלנגי", אבל גם מאוד מאוד חי וחיוני. מסתבר, שמה שנותק במשך אלפיים שנה חוזר ומתחבר - ביודעין ובלא יודעין, במתכוון ושללא במתכוון. אביא דוגמה קטנה לכך: אורח הדיבור הישראלי כולל, בין השאר, אמירות כמו: ארבתלפים, חמשתלפים, תן 'תפטיש, קח 'תמסמר. זאת אינה עברית תקנית, אבל זו עברית מאוד ישראלית. והנה, במכתבים שכתב בר כוכבא עצמו הופתעתי למצוא את אותו סלנג בדיוק! ברור שאף אחד כאן לא חיקה את ביודעין בר כוכבא, משום שאף אחד לא ידע על כך. ואולם נראה שעם שובנו אל האדמה הזו, חזרנו, שלא ביודעין, גם לינוק ממנה. כבר העירו על שינוי מפליג שחל בקיום הישראלי, שיש לו ביטוי סמלי באופן ההגייה של המילה "ביטחון". בגולה, בפרט בארצות אשכנז, בוטאה העברית במלעיל, והמילה הזו נהגתה "ביטוחן"; ואילו כאן, בארץ, היא

קרה גם עם המנון הפלמ"ח: "לפקודה תמיד אנחנו, אנו אנו הפלמ"ח". השיר הזה אמנם לא בדיוק קשור לעניינים של שמירת תורה ומצוות; אבל הוא ביטא מסירות נפש ואת הרצון להתייצב תמיד "לפקודה". וגם פה, מה שנשאר הוא "תמיד אנחנו, תמיד אנחנו, תמיד אנחנו", ולפעמים אפילו רק "אנחנו, אנחנו, אנחנו".

זאת ועוד: עוד בחייו של בן גוריון, ולמרות נאומיו הנלהבים, הפסקנו לנסות, ואפילו לרצות, להיות "אור לגויים". אבל מי זה היה יכול לתאר לעצמו שכל כך מהר נהפוך למין אמריקה קטנה. היה זמן שהתנ"ך - גם לאחר חילון גמור, וגם כאשר הפך להיות ספק תעודת-רישום קרקע לאומית, ספק מנשר סוציאליסטי - היה הספר, שהכל ידעו והכל ציטטו. כיום הוא נלמד בכל מוסדות החינוך - כשעמום ממושך, שאין יודעים כיצד להיפטר ממנו. פעם, לא כל כך מזמן, היינו מדינה סוציאליסטית, מדינה שעמדה על גבול העולמות, בין המזרח והמערב הפוליטיים, שהייתה מתנדנדת, ולפעמים נחלקת, בין האוריינטציה האנגלית לבין החלומות הרוסיים, מדינה שהייתה גאה בקיבוצים שלה, ואשר ראתה בהם אידיאל שהכל צריכים לשאוף אליו, להגיע לידי "הגשמה". אבל עד מהרה אימצנו בלב שלם, בזרועות פתוחות, את הקפיטליזם האמריקני בכמה מצורותיו הפחות יפות. הקיבוצים נעשים יותר ויותר רוחות רפאים של עצמם, ואנו ככלל בלענו את החלום.

היום, הפער הקיים אצלנו בין העשירון העליון והתחתון הוא, אולי, הגדול ביותר בכל העולם המערבי, ובוודאי שהוא גדול יותר מזה שבארצות הברית. בראשית שנות המדינה היינו נודעים כמקום, שבו אסור להעיז להציע לעובדים 'טיפים' או לנסות לשחד. היום כל זה קיים אצלנו כמו במדינות הרבה יותר ותיקות ועשירות, שיכולות להרשות זאת לעצמן. אינני בא עכשיו לבכות את הסוציאליזם או את השוויון, אולי רק קצת לדבר על האחוה. אבל בעיקר ברצוני לעורר את התהייה - כמה מהר כל זה קרה, ואיך זה התרחש בלי שנעבור, לאט ובמשך זמן ניכר, את שלבי השינוי.

כסף הוא בוודאי דבר חשוב, שכן הוא ערך חליפין לכל כך הרבה דברים. כבר אמרו, ש"ממון" בגימטריה "סולם" משום שבדיוק כמו בסולם, אפשר לעלות בו מעלה וגם לרדת בו מטה. אלא שפעם, כשהייתי נער, היו כותבים כסף באותיות קטנות, עכשיו הכסף נכתב באותיות יותר ויותר גדולות. מעבר לזה אפשר לומר, שבכל דרכי החיים כאן מתרחש טשטוש גובר והולך של העצמיות לטובת מערך של חיקויים וחקינות. מבחינה תרבותית אין אנו אפילו מין אמריקה קטנה: אנחנו פרובינציה מאוד פרובינציאלית של מדינה גדולה. אנחנו מחקים את הקולנוע שלה, את הדיבור שלה, את הסלנג שלה, את החטאים שלה - בלי לקנות, ביחד עם זה, את מעלותיה. מה שנוצר כאן דומה מאוד למתואר בספר נחמיה: עם, אשר מן הבחינה הלשונית והתרבותית גם יחד "ובניהם חצי מדבר אשדודית": לשון

עילגים בלולה, פידג'ין אינגליש, פידג'ין היברו.

מעניין, שאנו מחקים את ארצות הברית כמעט בכל - למעט דבר אחד: אצלנו, "הס כי לא להזכיר בשם ה'". אסור, ממש אסור, להגיד "בעזרת השם" במסמכים צבאיים; ואם בשולי הדולר הקדוש כתוב "אנחנו סומכים על הקב"ה", ייקח עוד זמן רב עד שדבר כזה יהיה כתוב גם על השקל הישראלי. אך כל זה הוא רק היבט אחד של האימה הנוראה, הבלתי הרציונלית,

בארץ הפלאות שלנו, בכל פעם שבונים כאן מחיצה קטנה וארעית, הרי כנגד כל חוקי האנטרופיה, היא צומחת מעצמה והופכת לחומה

שיש כאן מפני חזרה בתשובה. אינני יודע מה הפחד הנורא הזה, שהרי אם זוהי תופעה שולית, היא תגווע מעצמה, ואם זו אינה תופעה שולית - כפי שאפשר לראות בכמה וכמה מקומות במזרח ובמערב - הרי כל הניסיונות האוויליים לעצור אותה לא יועילו הרבה. אבל הפחד הזה יוצר תופעה, שאפשר לתאר אותה באמצעות

פרפראזה על פסוק במגילת אסתר: "ורבים מעמי הארץ מתגויים, כי נפל פחד היהודים עליהם". מרוב פחד שמא, חלילה, מישהו יהפוך לבעל תשובה, נעשים היהודים עמי הארץ שלנו יותר ויותר גויים.

האימה הנוראה הזו, שנראה כאילו היא רודפת מדינה שלמה, הייתה יכולה להיות מצחיקה, אלמלא התוצאות ותוצאות הלוואי הרבות והעצובות שלה. אחת התוצאות הללו היא זו: בארץ הפלאות שלנו, בכל פעם שבונים כאן מחיצה קטנה וארעית, הרי כנגד כל חוקי האנטרופיה, היא צומחת מעצמה והופכת לחומה. אנחנו כל הזמן זורעים ערוגות כאלה של מחיצות קטנות וארעיות - שנועדו לכל מיני מטרות זמניות, פוליטיות או אחרות, או סתם איוולת פשוטה - ומכוחן נוצרות אחר כך חומות אדירות, כמעט בלתי עבירות.

אינני בא להטיף לשמירת מצוות, שכן הטפה כזו, או שאינה נחוצה, או שאינה מועילה. ואולם בתוך כל תהליכי הבריחה והתבוללות נוצר ריחוק עובדתי מהיהדות. מעבר ליחסים שבין מגזרי חברה שונים, הריחוק הזה יצר תהומות של בורות, ועל תהומות כאלה קשה מאוד לגשר. קל, יחסית, לחזור בתשובה: אתמול היה האדם חוטא ורשע, והיום הוא חזר בתשובה ונהיה קדוש. לעומת זאת, אף אחד אינו יכול להיות יום אחד בור ועם הארץ, ולמחרת - תלמיד חכם. זהו פער שקשה מאוד לסגור אותו.

עכשיו, חמישים שנה אחרי קום המדינה - ועצוב וקשה להגיד את הדברים - נראה לפעמים, שמדינת ישראל עברה מהילדות הישר אל שלב הבלות, בלי לעבור קודם את שלב הבגרות. הזדקנו לפני שגדלנו. מדינת ישראל הצעירה

עצמאות פירושה, להיות יותר "עצמו" ... כך גם משמעותה הפנימית היא, שלא לחקות אחרים. זו היא עצמאות,

סובלת מכל כך הרבה תחלואים של זיקנה. האם אנחנו נעשים מהדורה יהודית, מצליחה הרבה יותר של ליבריה? גם זו מדינה שנוסדה - כמאה שנה לפני מדינת ישראל - על מנת להחזיר את הגולים למקומם הראשון ולכונן להם מדינה עצמאית, מדינה דוברת אנגלית, שיש בה חוקה אמריקנית, ואינה בגדר השבת עטרה ליושנה. האם בכך מסתכם החלום הגדול, חלומם של הורי, חלומם של דורות? האם בשביל זה כדאי היה לאבד את כל אותם דברים שאיבדנו בדרך? מה קרה לו, לחלום הזה? מה היה לנו?

חשבנו שהעם החדש שיווצר יהיה שונה, שלא יהיה כל מקום להתבייש בפגמים של מורשת הגלות שלנו. בדיעבד הסתבר, שיש הרבה מאוד אטאוויזם. אחד מספריו של שלום עליכם הוא סדרת מכתבים של מנחם מנדל לזוגתו שיינה-שיינדל, שבהם הוא מתאר את עסקיו בבורסה בעיר הגדולה (בעלת השם הדמיוני "הופיץ"): כיצד המניות עולות ויורדות ומשתנות, ואיך הוא, שלא בדיוק מבין מה קורה, מוכר וקונה, מרוויח הון עתק ביום אחד ומפסיד את כולו למחרת; אתמול הוא גביר על הנייר, היום דלפון. אני זוכר שכילד, כאשר קראתי את הספר, חשבתי: זה מאוד משעשע ומצחיק, אבל דבר אחד ברור: כאן זה לעולם לא יקרה. מסתבר שהתבדיתי; מנחם מנדל עוד קיים. אמנם היום קוראים לו מור או מוהר או תום או בן, ולאשתו כבר לא קוראים שיינה שיינדל, אלא יפית, ואולי גל; אבל הוא עדיין משחק - עם הבנה או בלי הבנה - באותה בורסה, בדיוק כמו הסבא או אבי הסבא שלו.

מסתבר איפוא שלא השתנינו כל כך, לא בדיוק הפכנו להיות עם אחר. כל אותן בעיות עתיקות שלנו, שחשבנו שהשתחררנו מהן - אולי במחיר כבד - נשארו בעינן: נותרה החמדנות, נשארה הרבה מאוד אנוכיות. התשוקה להתבלט ולהתפאר עדיין קיימת בכל תקופה, אלא שנוסף לה עוד הרבה מאוד "שוויץ" מצ'ואיסטי. ומצד שני, הרבה מאוד נדיבות נעלמה, הרבה מאוד מההתלהבות התפוגגה.

יוצרים את השטעטל מחדש: הם יוצרים מין שטעטל של פלסטיק שמעולם לא היה קיים, שאין לו ולא יכול להיות לו קיום. אין שום דרך למחוק זמן שהיה, ולומר שלא היה. לעומת זאת אפשר לבנות עתיד, ואפשר לבנות עתיד שונה, שלא יהיה רק המשך והתעצמות של ההווה.

לכאורה, הכי קל וטוב הוא להגיד לאנשים: הבה נחזור כולנו בתשובה, הבה נהיה יהודים טובים כדרך שהיו אבותינו לפנינו. ואולם מה שאנחנו צריכים הוא, להיות יהודים טובים על דרך שאנחנו יכולים להיות. אדם יכול להיות צדיק, או בעל תשובה. בעל תשובה יכול להגיע למעלה ממדרגה של צדיק, והוא יכול להיות חזק יותר, איתן יותר, אמיתי יותר, אבל הוא בהכרח שונה. אני אינני יכול להיות כדרך שהיה אבא שלי, הסבא שלי, או אבי הסבא שלי. האבות הזקנים היו צדיקי עליונים, וכעת הם שוכנים בשמי מרומים; לי יש בעיות אחרות. הבעיה שלי איננה איך להיות כמו הרב הצדיק פלוני: הבעיה שלי היא איך ואיפה להיות צדיק עצמי, להיות צדיק בדרך השייכת אל האני שלי.

לשם כך עלינו לשאוב ממעיני הישועה, לחדור אל תוך עצמנו, לבדוק מה שם קליפות של חיקוי או של רצון להסתדר בתוך חברה כזו או אחרת, ומה שם אמיתי, איפה נמצא החיקוי והזיוף והיכן מצוי העצם. זוהי חתירה אל נשמתנו: לגלות איפה היא נמצאת. ובמקום שבו נשמתנו נמצאת, היא עדיין שומעת את

השאלה כיצד ומפני מה התרחשו הדברים היא עניין להיסטוריונים. לעומתה יש בעיה אחרת, הנוגעת לכל: האם יש דרך לשנות את המצב הקיים, להגשים את החלום העתיק-החדש? כדי לנסות לענות על כך, ברצוני לעבור כעת לצד האחר של הדברים. זה חמישים שנה יש לנו מדינה עצמאית. השאלה היא, מה זו, בעצם, עצמאות? עצמאות באה מאותו שורש, ויש לה אותו מובן, של "עצם", "עצמי". עצמאות פירושה, להיות יותר "עצמו". כשם שהמופע החיצוני-המדיני של העצמאות הוא שלא להיות משועבדים לאחרים, כך גם משמעותה הפנימית היא, שלא לחקות אחרים. זו היא עצמאות, ואין עצמאות אחרת. להניף דגל ולהכריז על ממשלה זה החלק הקל, - להיות אני עצמי זו בוודאי דרך קשה יותר ומסובכת יותר.

מהי העצמיות? כיצד ניעשה אנו עצמנו? בתחום הזה נעשים - בעיקר בחלק הדתי של האוכלוסייה - ניסיונות שונים לחזור אל העבר. ואולם חזרה אל העבר אינה אלא חלום. אפשר להחזיר את מחוגי השעון אחורנית; אי-אפשר להחזיר לאחור את הזמן. לחזור אל העבר הוא בלתי אפשרי; אפשר רק לעשות ריאקציה - וזה אינו אותו דבר. מכל הבחינות, גם מן הבחינה הסוציולוגית, ריאקציה היא תופעה של מודרניות. אין היא נובעת מן העבר או קשורה אליו, אלא מושתתת ופועלת מכוח הווה עכשווי מאוד. הניסיונות השונים שנעשים פה לחזור אל השטעטל - בלי להתייחס כרגע לשאלה, האם זה באמת דבר טוב כל כך - אינם

ההדים של מתן תורה היא עדיין אומרת "שמע ישראל", גם כאשר היא כבר אינה מכירה את הפסוקים.

אסיים במעשה שאירע לי לפני למעלה משלושים שנה. לימדתי פעם שיעור, ועלה שם העניין של מיהו יהודי. ואמרנו אז, שיהודי אמיתי הוא זה, שכאשר שמגיע רגע של קידוש השם, הוא יעשה הכל, ואפילו ימות, ולא יעבוד עבודה זרה. באותו שיעור שאל אותי אחד הלומדים: בעבר זה היה בוודאי נכון, אבל האם אתה חושב שזה עדיין תקף? בוודאי, תולדות עם ישראל מלאות דוגמאות לאלפים - לא רק של צדיקים שמתו על קידוש השם אלא של יהודים פשוטים; יותר מזה: במובן מסוים, עם ישראל גאה בגנבים ובזונות שמתו על קידוש השם, לא פחות מאשר ברבנים ובצדיקים שלו, מפני שדווקא הם מעידים על קיומו של הגרעין הפנימי, שאינו תלוי בדרך חיים או בידיעה, אלא בעצם המהות. לא ידעתי מה לענות על השאלה הזו, והיא נשארה ב"צריך עיון". למחרת אותו יום טסתי לקיבוץ ליד אילת, דיברתי שם - אינני זוכר בדיוק מה אמרתי - אבל זכורני שהרגזתי את הקהל שלי עד לרתיחה. ואז קם אחד האנשים, שלא יכול היה להתאפק עוד, וצעק אלי: "אני חילוני, אבא שלי היה חילוני, וגם הסבא שלי היה חילוני. אבל אני אומר לך: אם מישהו היה מכריח אותי לעבוד אלוהים אחרים, הייתי מת ולא עושה את זה." זה היה כמעט כמו קול משמים: קיבלתי את התשובה 24 שעות אחרי ששאלתי את השאלה - ולא ממישהו ששמע אותה, אלא ממישהו

שבתום גמור, ובעידנא דריתחא, ענה לי בדיוק על השאלה ששאלתי.

ולכן אני אומר: הנקודה הזו קיימת שם, בתוך המעיין, אבל אני צריך ללכת ולשאוב משם. צריך לשאוב משם לא בשביל להוסיף יידישקייט, לא בשביל להוסיף לריבונ-של-עולם עוד רווחים. אם הקב"ה היה רוצה בלימוד תורה כשלעצמו, הוא יכול לברוא עוד כמה מיליארדי מלאכים שילמדו בשבילו; אילו רצה עוד תפילות, יכול היה בקלות רבה ליצור אלפי ורבבות גדודי מלאכים שיתפללו. אבל משום מה, באופן מוזר ומתמיה, הוא רוצה אותנו - עם בעיותינו, עם סיבוכינו, עם נשמותינו המעוקמות, והוא נותן לנו את האפשרות להגיע לעצמאות, לאמור: להתחבר מחדש עם עצמנו, למען עצמאותנו היהודית, כדי שקיומנו יהיה כזה שעומד לא על גבול בטוח ולא על שלום בטוח, אלא על יסוד אמיתי. וזה, בעצם, מה שהייתי רוצה לאחל למדינה בשנתה החמישים: שהמדינה תזכה לעצמאות. עד עכשיו לא הייתה לנו עצמאות; היה לנו רק חיקוי של צורות חיצוניות: דגל, צבא, שגרירים, ראשי ממשלה כאלה וכאלה. איבדנו חלק מהעצמיות שלנו בדרך, אבל לא קנינו קניינים עצמיים אחרים. אנחנו צריכים לחפש את עצמאותנו ולהגיע אליה. אולי היום, בשנת החמישים, אנחנו צריכים לחזור ולהכריז על הקמת מדינה יהודית עצמאית, מדינה שאינה צריכה להיות בגבולות אחרים ולא עם אוכלוסין אחרים, אבל עם עצמאות אמיתית.

לקחי מלחמת יום הכיפורים

נכתב במרחשוון התשל"ד

מלחמת יום הכיפורים לא הביאה עמה, כמלחמת ששת הימים, הרגשה של התרוממות הרוח, ההפך הוא הנכון: הרגש הכללי הקיים בציבור הישראלי הוא של דכדוך ושל חיפוש אשמים למצב שהשתרר.

בדרך הטבע מחפשים את האשמים למחדלים שהיו לפני המלחמה, שגרמו להפתיע את המדינה ולהעמידה בסכנה כה חמורה. יש המוצאים אשמה באנשי המודיעין שלא היו ערים ומודעים דיים, ויש הסבורים כי ההאשמה הראויה היא כלפי הדרג הצבאי העליון שלא העריך כיאות את דיווחי המודיעין, או שמאשימים את הדרג המדיני-הביטחוני שעל-ידי קונספציה בלתי נכונה של המצב נעשה עיוור למאורעות כפי שהם.

אם מצב הדברים הכללי איננו שפיר די הצורך, אם מרגישים אנשים כי הניצחון הצבאי אינו מביע עדיין כל עליונות מדינית כוללת, הרי שורשי הדברים נעוצים רחוק יותר ועמוק יותר מאשר בכל מכלול של שגיאות ומחדלים צבאיים טהורים.

תלותה הגוברת של מדינת ישראל בארצות הברית לא על רקע צבאי יסודי התעוררה, אלא משום סיבה שהיא ביסודה מדינית וכלכלית. כאשר התברר כי למדינת ישראל אין מלאי מספיק של נשק, מטוסים וטנקים כדי להילחם עוד זמן רב, הוכיח הדבר כי מבחינה כלכלית לא יכלה המדינה לעמוד במעמסה זאת כמות שהיא. השאלה כאן גם לא הייתה, בעיקרה, שאלה של קימוצים או קיצוצים שנעשו, אולי, בתקציב הביטחון. כאשר מתבוננים בסדר הגודל של הסכומים (כגון מענק האשראי של יותר משני מיליארד דולר שהסנאט של ארצות

מלחמת יום הכיפורים לא הביאה עמה, כמלחמת ששת הימים, הרגשה של התרוממות הרוח, ההפך הוא הנכון: הרגש הכללי הקיים בציבור הישראלי הוא של דכדוך ושל חיפוש אשמים למצב שהשתרר.

כל התפיסות הללו, שמפנות את עיקר הביקורת כלפי דרגים שונים של המערך הצבאי-המדיני לוקות במידה מסוימת של קוצר ראייה. גם אם נניח כי הפיקוד הצבאי העליון ומנחיו עשו שורה ארוכה של שגיאות או דברי שטות, שהביאו למצב של כמעט-שואה, יש לזכור כי כל אלה היטיבו להיחלץ מן המצב הביש. מן

הברית דן בו עתה, ואשר אינו מכסה את כל הוצאותיה הישירות של המלחמה) אפשר לראות על נקלה כי מדינת ישראל לא יכלה להרשות לעצמה, באופני החיים שלה עד כה, הקצבת סכומים כאלה. גם אילו הייתה המדינה מקצצת בשירותי הרווחה והחינוך ככל שתרצה, עדיין לא היו סכומים אלה גדולים דיים.

צד אחר, מדיני, של הבעיה הוא זה: לא הייתה צריכה להיות הפתעה לאיש כי מדינות ערב ינצלו, לבסוף, את הנשק הכלכלי העצום שבידן, את הנפט. הפלא הוא כי מדינות אלה לא עשו כן עד עתה. ואולם משנעשה הדבר, משהוברר כי הערבים לא יהססו לנקוט צעד בלתי סימפטי כזה, מה יכלה להיות תגובתה של מדינת ישראל? וכי יכולה מדינת ישראל להשפיע על מדינות אירופה אם תכריז, כתגובה, על חרם נגדי, ותמנע מארצות אלה את פרי ההדר הישראלי?

מחשבה על חוסר הישע של ישראל בתחום יסוד כזה עשויה להביא לאחת משתי מסקנות: או שהיא מוליכה לדפיטיזם, להנחה כי אכן, מדינת ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה חופש פעולה אמיתי, וכי עליה להיעשות קליינט, ואחר כך מדינת חסות של ארצות הברית על מנת להמשיך להתקיים. או, אם אין חפצים בדרך זו, מחייב הדבר לערוך שינוי בכל תפיסות היסוד של חיי מדינת ישראל. אם רוצה המדינה להיות עצמאית, הרי עליה להיות בעלת עוצמה כלכלית גדולה, עוצמה אשר תאפשר לה מידה רבה יותר של חופש בפעילותה

המדינית וממילא גם בהפעלת הזרוע הקיצונית של המדיניות - בפעילות הצבאית.

אמנם מדינת ישראל היא, במובנים מסוימים, פלא כלכלי. הגידול בהכנסה הלאומית הוא אחד הגבוהים בעולם. ואולם בצד הגידול בהכנסה הלאומית חל גם גידול עצום ברמת החיים של האוכלוסייה; הגידול בהכנסה קוזז, במידה רבה, על-ידי הגידול בהוצאה, הוצאה שלא הביאה אלא תועלת מועטה למדינה בכללה. המכוניות הפרטיות שהלכו וחסמו את הכבישים, מסעדות היוקרה ושבתות שנועדו להעלות את רמת החיים של סקטורים אחדים במדינה הם, כמובן, תופעות נורמליות במדינה שיש בה קצב התפתחות שכזה. ואולם כנגד אלה אפשר רק לומר כי אם רוצה המדינה להמשיך בקיומה ובעצמאותה, שהם מאוד בלתי נורמליים, אין היא יכולה להרשות לעצמה חיים נורמליים. רק אם היה שיעור התפוקה של המשק הולך ועולה, בעוד ההוצאות נשארות קבועות פחות או יותר, אפשר היה להשתמש בכך כדי להפוך את גידולה הכלכלי של המדינה לאותו מכשיר שייתן לה לא רק עצמאות כלכלית מסוימת, אלא עוצמה ממשית.

בוודאי, תיאורטית לגמרי אפשר לשער כי תיתכן מערכת של חוקים ותקנות כאלה אשר יביאו את המשק למצב זה. ואולם הלכה למעשה תלויה מדיניות כלכלית במדיניות הפנים הכוללת של המדינה, ובסופו של דבר אין אפשרות

מעשית לכונן חיים על מערכת של חוקים דרקוניים.

מושתתת בראש ובראשונה על "חטוף ואכול".

הפתרון האפשרי אינו יכול לבוא בדרך של כפייה מבחוץ, אלא על-ידי שינוי פנימי של החברה עצמה. מדינה כגון יפן, שיחסית משאביה החומריים אינם

בדרך יסודית יותר, הרי אין תמורה כזו אפשרית אלא על-ידי ויתור מדעת על ההנחה כי מדינת ישראל היא מדינה ככל המדינות, וכי היא יכולה להרשות לעצמה גורמליות. חייבת היא לבנות חיים ייחודיים על-פי מערכות של ערכים מוסריים אחרים, כדי שתוכל באמת להתקיים.

מדינת ישראל חייבת

היא לבנות חיים

ייחודיים על-פי

מערכות של ערכים

מוסריים אחרים,

כדי שתוכל באמת

להתקיים.

רבים מאלה של ישראל, ואשר נוצחה במלחמה שגזלה ממנה את כוחותיה החומריים, יכולה הייתה לשקם את עצמה ולהפוך למעצמה כלכלית אדירה לא מכוחם של גורמים חיצוניים, אלא מתוך שימוש בכוחה המוסרי והרוחני שלה-עצמה. שינויים בכלכלה בישראל, שיוכלו להיות יסודיים ובעלי השפעה דיים, צריכים להיות מבוססים על שינוי במוסר העבודה, בהתייחסות לעבודה, בקביעת מערכת ערכי חיים שאינה

צד אחר של חיי המדיניות התגלה בימי המלחמה במפולת המהירה והקומית כמעט של יחסי מדינת ישראל עם מדינות אפריקה, כאשר מדינות אלה ניתקו את יחסיהן הדיפלומטיים עם ישראל כמעט ללא צורך במציאת תואנה מתאימה. החשיבות המעשית של תופעה זו היא ללא ספק שולית בלבד, ואולם היא הבליטה מציאות שהתבטאה בצורות פחות חדות, אבל יותר משמעותיות, גם באירופה: את בדידותה של ישראל. גם בנושא זה אפשר וקל מאוד להאשים אישים מסוימים או מדיניות מסוימת, ואולם מעבר לאלה קיימת עובדת יסוד שחמט נשכחה מן התודעה הפעילה של ישראל: מדינת ישראל היא בהכרח המציאות מדינה בודדת. אין למדינת ישראל יידיים טבעיים כלשהם; יש לה רק שותפים לעת מצוא. שותפיה אלה של ישראל אינם צריכים אפילו לבגוד בה: הם מעולם אינם קשורים בה ביותר מאשר קשר של תועלת זמנית, קשר שמעצם טבעו מועד לניתוק. מדינת ישראל היא מדינה יהודית, מדינה שאינה

הנורמליות של קיומם, לקיום טבעי "ככל הגויים", על-ידי הקמת מדינה שתהא ותפעל ככל המדינות. ניסיון העבר הוכיח, והולך ומוכיח, כי מדינת ישראל אינה יכולה להימלט מגורלה, גורלו של עם ישראל בעולם. אם רצונה לחיות, חייבת היא לשוב אל הכרת עצמה, לאחר כל ההסוואות החיצוניות. אין היא יכולה להיות רק "מדינה גויית שרוב תושביה יהודים": היא צריכה להכיר את עצמה כמדינה יהודית. בתור שכזו היא תצטרך לעולם לעמול קשה פי כמה כדי להיות שווה לכולם, להיות חזקה מאחרים - כדי שתקבל את הזכות להתקיים, והיא חייבת להיות חדורה בהכרה של דמותה המיוחדת.

כדי לבצע את הדברים הללו לא די בחבורות תעמולה או בהפרחת סיסמאות: דברים אלה דורשים שינוי ערכים. הם דורשים שיבה מהותית אל התרבות היהודית - תרבות המבוססת על מושג החובה ולא על מושג הזכות. בתרבות היהודית יש לאדם היהודי חובות, באשר הוא אדם מישראל. זכויותיו באות לו לאחר מכן. אם רצוננו לחיות, חייבים אנו להיאחז ב"אתה בחרתנו" - אך לא בשתי המילים המנותקות והתלושות הללו בלבד, אלא כפי שהן מופיעות במקורן: "אתה בחרתנו... וקדשתנו במצוותיך, וקירבתנו... לעבודתך" (מתוך תפילת החג). היא חייבת לטפח את אצילות - האצילות של החובה היתירה, האצילות של קבלת עול, של שלמות רוחנית של תרבות יהודית לא כלוקסוס, אלא כחובת קיום.

נוצרית, אינה ערבית, אינה מוסלמית, אינה קומוניסטית. איזה מעמד של גושים וידידות יכול להיות לה? ולכן גורלה, כגורל היהודים מעולם, להישאר בודדת. ככל

מדינת ישראל אינה יכולה להימלט מגורלה, גורלו של עם ישראל בעולם. אם רצונה לחיות, חייבת היא לשוב אל הכרת עצמה, לאחר כל ההסוואות החיצוניות... היא צריכה להכיר את עצמה כמדינה יהודית

שתיעשה חזקה ועשירה יותר, יזדקקו לה האחרים יותר. ואולם לעולם יהיו כל תומכיה רק משענת קנה רצוץ: מצרים או אשור, צרפת או ארצות הברית.

אחת התפיסות ששימשו גורם בהקמת המדינה היה השאיפה להוציא את היהודים ממצבם המיוחד, מאי-

ל"ג בעומר ופנימיות התורה

”

בביאור על ספר התניא, ניסיתי לומר דברים על הספר כדי שאנשים יוכלו גם להתחמם, כדי שיוכלו להבין ולהוליד ממה שיש שם איזה אור שיאיר להם כשהם לומדים אותו, ולבבם יתחמם. בצד מסויים ההתחממות הזו היא בעצם עיקר העניין. המטרה היא שאדם יגיע לאיזו נקודה, אולי לא של השגה, אבל אולי של משהו גבוה מזה.

כתוב בזוהר ומובא קצת בספרי חב"ד שבאופן עקרוני אנחנו אומרים על הקב"ה שהוא "סתימא מכל סתימין ולית מחשבה תפיסא ביה כלל", אבל, אומר הזוהר, "ברעותא דליבא איהו תפיס".

אף על פי שאי אפשר לתפוס את הקב"ה מכוח ההבנה שלנו, וגם לא של המלאכים, השרפים והספירות העליונות. אבל כאשר אדם 'צעק ליבו אל ה' - הוא מגיע קרוב ככל האפשר. משום שיש תפיסה שהיא ברעותא דליבא.

”

(מתוך התוועדות לרגל הוצאת הביאור תניא, י"ט כסליו תשע"ג)

מדורת ל"ג בעומר עם הרב שטיינזלץ

ניצוצות מתוך דברים שנאמרו במדורת
ל"ג בעומר בישיבת תקוע, תשס"ז

להושיט יד למדורה לזהות. אבל האמת היא שאם מסתכלים בגמרא, למרות שזה לא כתוב באותו הנוסח, כתובים שם דברים על רשב"י שהם מעבר ומעל למה שכתוב על כל האחרים. בגמרא מתואר שהוא היה בעל ניסים, שהוא היה במערה, שכל מי שהוא הסתכל עליו מיד נשרף, אבל כל זה הוא שבח קטן. למשל, מה שמסופר בגמרא שרשב"י בא לרומא ואיזה שד בא לבקר אותו, ורשב"י אומר: נו, טוב, מה לעשות, להגר באו מלאכים ולי בא שד קטן. אבל השד הקטן סידר את כל העבודה שהיה צריך לעשות: הוא נכנס בבת המלך, ואחר כך הם ריפאו אותה וקיבלו את כל מה שהם ביקשו. אבל בסך מעבר לכל מיני סיפורים של ניסים ומופתים, מסופר בגמרא שרשב"י אמר שבזכותו שלו לבדו הוא יכול לפדות את כל העולם מכל החובות, הוא יכול לכפר על כל העולם כולו, ואם אלעזר בני עימי אני יכול לפטור את העולם מראשיתו עד היום הזה, ואם יותם בן עוזיה עימנו אנחנו יכולים לפטור את העולם מראשית עד אחרית. ואלה

בגמרא ובזהר לא כתוב שרשב"י הסתלק בל"ג בעומר. בכתבי האר"י, בעץ חיים, שם נמצא העניין הזה אלא שנראה שגם לפני האריז"ל היתה מסורת כזו, זה לא הוא שהתחיל ללכת לקבר רשב"י ולמירון אבל אפשר לומר שכשהאר"י הגיע לשם הוא שם את החותמת על העניין הזה.

(כאן לימד הרב קטעים מהאידרא זוטא מתוך ספר הזהר)

הזהר מספר שרשב"י נפטר, והוא מספר שראו אותו שוכב על צידו ופניו מחייכים. בגלל זה עושים הילולא, שהוא רצה שזה יהיה בשמחה, והוא רצה שזה לא יהיה מוות שלו אלא מה שהוא קורא לו "חיים עד העולם", ובעניין הזה הוא נפטר. זו הנקודה של רשב"י, הוא זה שמגיע לבחינה של "חיים עד העולם".

העניין של רשב"י והשבחים שלו חורגים מהמקובל, כתוב בזהר "יראה זכורך את פני האדון ה' - דא רשב"י" שזה דבר שמותר לומר רק למי שמוכן

הגדולה והוא הכניס את העניין הזה ללימוד, להמשך, לסידור, שאמנם אחר כך התקחה במשך הדורות, ולא היה כולו בגילוי, ואף על פי כן התמצית היא שזה מה שעשה רשב"י.

זו הסיבה שעושים את המדורות, מעין זכר להדלקה של מירון. ובהדלקה של מירון עושים כמו שכתוב בחז"ל ש"שורפים על המלכים", כתוב בתנ"ך שזה כבוד למלכים. ממילא כשאנחנו עושים הדלקה לכבוד המלך זה ענין גדול. ומפורש שם שעושים הדלקה לא רק על מלך שנקרא מלך אלא על כל מי שהוא גדול ישראל אפשר לעשות עליו הדלקה. זה המנהג כעת בארץ ישראל, זה מנהגיפה בסך הכל, שעושים לכבודו דבר שכזה. המדורה שאנחנו עושים פה היא אמנם לא במקומו, היא לא במירון, אבל מכיוון שסוף סוף, במירון הוא בסך הכל קבור, ובאיזה מקום הוא נמצא? במקום שעושים את רצונו יותר. אז אם פה ישבו אנשים ויחליטו לעשות את רצונו, ובאמת להאיר את האור, אז זה יהיה המקום שראוי לעשות בו את ההדלקה. ובכל מקום ומקום לפי ערכו צריך לעשות את זה, וכמו שהוא אמר שהוא רוצה שזה יהיה בשמחה ולא יתעצבו בעצבונם - אז צריכים לשמוח.

צריכים לשמוח כי הוא שמח שהוא חוזר שוב למקום שבו הוא צריך להיות. ומה שיש לאנשים, כל מיני דברים שיש בהם בחינה של עצבות, שיתאפקו!

יש את הבחינה שאמרו על הפסוק

דברים שלא מצינו שנאמרו כיוצא בהם על תנאים ואמוראים אחרים, אלה הם דברים שהולכים באמת לגדר הזה של רשב"י, שרשב"י היה המקור. למרות שרשב"י היה בגדר של תלמיד ביחס לרבותיו, בכל זאת הוא הגיע למדרגה, ועל זה שרים את כל השירים, למדרגה ששם היה הגילוי הגדול, הגילוי הממושך והגילוי העקבי של הנסתר

**המדורה שאנחנו
עושים פה היא אמנם
לא במקומו, היא
לא במירון, אבל
מכיוון שסוף סוף,
במירון הוא בסך הכל
קבור, ובאיזה מקום
הוא נמצא? במקום
שעושים את רצונו
יותר. אז אם פה
ישבו אנשים ויחליטו
לעשות את רצונו...**

שבתורה. קודם הנסתר היה בחתיכות ובמקוטעין, ורשב"י עשה את ההעזה

"עלית למרום שבית שבי", 'שבית שבי' הוא ראשי תיבות שמעון בר יוחי ובהיפוך תיבות זה ישראל בן שרה (הבעש"ט). העניין הזה של 'עלית למרום שבית שבי' הוא שיש נשמות שהן בעצם באות בשביל זה, בשביל להיות בגדר הזה שעליו נאמר - 'כי זה כל האדם'.

הסך הכל של תמצית העבודה ותמצית המטרה, זה שמישהו בעולם הזה יהיה בבחינה של אדם, מה שקוראים לו 'זה כל האדם'. ובשביל להיות 'כי זה כל האדם' צריך אדם להיות אדם. כשמישהו מגיע למדרגה הזאת של להיות בחינת אדם אז כל העולם לא נברא אלא בשבילו, כל העולם לא נברא אלא לצוות לו, העולם נברא לשעשע אותו. יש בן אדם שהוא באמת העולם, הוא התמצית של כל העולם, כל העולם נברא בשביל שיהיה אדם אחד כזה. כשיש בן אדם אחד כזה אז בשביל מה צריך כוכבים ומזלות? הם כולם בשביל לשעשע אותו. הוא יכול להסתכל, הוא עכשיו מרים את הראש, הוא רואה כוכבים אז זה משעשע אותו. זה העניין שלו. אבל העיקר הוא שהוא בעצמו התמצית של העולם. כשאנחנו פוגשים מישהו שהוא בגדר הזה של האדם בשלמות, אז אנחנו שמחים בשמחתו, כשאני פוגש אדם כזה אני יכול להגיד: טוב, אני רק שלעפער קטן, אני נמשך בבחינת צאן אחרי הרועה, בבחינת צאן דצאן אחרי הרועה, אבל אני עדיין נמשך. ואם הרועה הולך ואני יודע שזה רועה אמת, אז צריכים ללכת אחריו וצריך להימשך אחריו וצריך לעשות את רצונו.

רק דבר אחד, אני לא רוצה להמליץ המלצות מגונות אבל לפעמים צריכים לקחת חתיכת מדורה, לא להשאיר את זה ככה אלא להכניס את זה לבן אדם באיזה מקום, כדי להדליק אותו, כך באמת היה ראוי לעשות. אני יודע שזה אסור על פי החוק ולא נוח מבחינה מעשית, אבל בכל אופן באיזשהו אופן צריך לעשות את הדברים האלה. אבל סך הכל, מה שאני רוצה לומר: תראו, יש העניין הזה של "משכני אחריו נרצה", ויש העניין הזה של מה שקוראים לו 'הילולה דרשב"י',

יש מעלה אחת שלומדים ממדורה, דבר אחד גדול

שלומדים ממדורה: כל
זמן שמוסיפים עצים,
אז המדורה לא צריכה
שיוסיפו לה דברים
אחרים...

הילולה בפשטות ובאופן מילולי זו חתונה. אז עושים חתונה, רשב"י עושה חתונה. כשיש חתונה אז באים כל מיני אורחים, ובאים גם קבצנים לחתונה, באים כל מיני אנשים לחתונה, כי כשיש חתונה אז

וכדי שתהיה מקהלה, וכדי שהמנגינה שתשמע כמו שצריך להישמע, אז זה מה שצריך לעשות. שיצלצלו הדברים ושישמעו הדברים, ושלא יהיה חבורה של נעבעכים שכל כוחם יהיה אחר כך להוליד ילדים ובדור הבא יקוו שהילדים יהיו יותר טובים מהם. מפני שהם לא יהיו יותר טובים. מפני שאם יש לבן אדם אבא שהוא ככה בדוחק בן אדם, אז איך יצא מזה בן שהוא בן אדם? אז האבא צריך לפחות לנסות להיראות כמו בנאדם. אז יכול להיות שהילדים שלו יחשבו שאבא הוא רציני, והם יהיו בני אדם אמיתיים, לכן אני אומר לכם ביום כזה וליד מדורה כזו, זה לא הדרך לחיות. וצריכים לעשות - יש עבודה גדולה לעשות.

תראו, יש מעלה אחת שלומדים ממדורה, דבר אחד גדול שלומדים ממדורה: כל זמן שמוסיפים עצים, אז המדורה לא צריכה שיוסיפו לה דברים אחרים. יש מספיק עצים. ברוך ה', אני רואה כל כך הרבה עצים, ראשים של עץ, מוחות של עץ, לבבות של עץ, ואת כל אלה אפשר לשים ישר בתוך המדורה. אז יש מדורה, יש עצים, לא צריכים לעשות יותר, צריכים להדליק ככה עד שתהיה שלהבת עולה מאליה. אם מדליקים קצת, מוסיפים עוד קצת, אז השלהבת עולה מאליה. נכון, יש גם אנשים אחרים שהם מזכירים במקצת את הניצוצות האלה שעולים מהמדורה, מה שקוראים לזה "בני רשף יגביהו עוף" אבל אני מדבר אל בולי העץ, משום שאלה בולי העץ שאפשר יהיה לעשות איתם מדורה, שאפשר יהיה להדליק בהם משהו. לחיים.

כבר נותנים, לא מקפידים במי שיבוא. אז באים לחתונה.

אני רק רוצה להגיד שאף על פי שאנחנו מצווים לעשות כל מיני דברים, אנחנו מצווים לא רק להישאר בבחינה של כבשים קטנים. אם בן אדם מרגיש שהוא לא יכול להיות יותר מאשר בהמה, אז שלא יהיה מהבהמות האלה, איזה מן כבש כזה בן שנתו לחטאת, אלא שלפחות יהיה בבחינת שור פר, שיהיה משהו כזה שיעשה איזה דבר, ושיהיה מרעיש הארץ ומרגיז ממלכות, וזה אני מדבר לכל אחד, אני לא מדבר פה למישהו שהוא כזה, אני מדבר על אלה שהם יושבים ככה, שנוהגים ככה להיות קצת שפופים, ואני רוצה להגיד לגבי השפופים, אל השפופים אני מדבר, להפסיק להיות שפופים, ולהתחיל לעשות דברים. ושוב, אין לי טענות על הגיטרות, אבל פעם אחת הייתי רוצה לראות חצוצרות. חצוצרות! לא דרבוקות, תופים יפניים גדולים! משהו כזה. למה? מפני שזה מה שצריך לעשות.

המזמור אומר: "הללוהו בנגב וכינור, הללוהו במינים ועוגב. הללוהו בתוף ומחול, הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה". אז האמת היא שבמזמור הזה מופיעים כל מיני המנגינות. יש אנשים שהם שייכים למינים ועוגב. יש אנשים שהם בתוף ומחול. אז צריך שגם הם יהיו בתוך כל המקהלה שצריך לעשות, אז יש אנשים של מינים ועוגב, יש אנשים של צלצלי שמע, יש אנשים של צלצלי תרועה.

שבירת הכלים

הרצאה בכנס של קרן עדי, תשס"ח

שבירת הכלים היא מושג בספרות הקבלה מהאריז"ל ואילך. מטרת המאמר שלהלן אינה להעמיק במקומו ובחשיבותו של מושג זה בכתבי האריז"ל, אלא רק להגדיר את הרעיון הבסיסי של שבירת הכלים.

העולם שלנו מוגדר בספרות הקבלה כ"עולם התיקון", כלומר: עולם שיש בו מבנה וסדר מסוימים הקובעים את מציאותו את תחומיו. אך בטרם היות עולם היה קדם-עולם, שבו התרחשה שבירת הכלים. כך אפשר להבין את הנאמר בפסוקים הראשונים של ספר בראשית: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ והארץ היתה תהו ובהו" (בראשית א,א-ב).

שבירת הכלים היא נושא מרכזי ביותר לא רק בתיאור התיאורטי של הקוסמוגוניה, של יצירת העולם, אלא גם בהבנת מבנהו של העולם, שהעולם שלנו נבנה על כלים שבורים שהם תשתית של המציאות שלנו

בימינו עומדת במרכז התפיסה הקוסמוגונית של המדע תיאוריית המפץ הגדול, שהוא ראשית המציאות. לפני המפץ הגדול אין אפילו תוהו: יש רק ה"לא נודע", ואילו העולם שלנו מתחיל ממנו ואילך. המפץ, שהוא שבר עצום, אינו בהכרח ניגוד למציאות הגלויה לעינינו, אלא נקודת הראשית שלה.

באופן כללי ביותר אפשר לומר ששבירת הכלים מתוארת בספרי הקבלה כך: ישנו גילוי נמשך של הארות עליונות ההולכות ויורדות, דרגה אחר דרגה, עד אשר מגיע השלב המכונה בלשון הקבלה בשם "עולם הנקודים". "עולם הנקודים" הוא, בעצם, קדם-קדם העולם כפי שאנו מכירים אותו. זהו עולם שאין לו יחס כלשהו אל המציאות שלנו, אך בכל זאת הוא מכיל

את המרכיבים המהותיים העתידיים לבנות את עולמנו.

המציאות של "עולם הנקודים" היא מציאות פרדוקסלית, שבלשון הקבלה קרויה "אורות מרובים בכלים מועטים". הכלים והאורות אינם יכולים להימצא בכפיפה אחת, כיוון שהכלים אינם מסוגלים להכיל את האורות; ואז נוצר השבר, שבירת הכלים. כל אותו עולם לא התקיים אף לא שבריר שנייה (לפי שעדיין לא היה קיים זמן כלשהו), ואז התפוצץ והתרסק, ושבריו הם חומרי הבניין של מה שבא לאחר מכן. כלומר: כל מה שנוצר בעולמות הבאים נבנה על שבריו של אותו קדם-עולם, והוא מתבסס על הכלים השבורים.

אותם שברים או ניצוצות, שנוצרו על-ידי שבירת הכלים, פונים לכל הכיוונים. יש הנשארים בקדושתם, יש ההופכים לכוחות אלימים, כבירי כוח ועיוורים, כלומר, חסרי כיוון, יש ההופכים לאלמנטים של שלילה, של רוע. מכל השברים האלה נבנה העולם שלנו.

אביא דימוי שאינו מופיע בספרים בדיוק בלשון הזו, אבל הוא מוכר לנו מתחומים אחרים. נתאר לעצמנו שהיה קיים ארמון גדול ומפואר, ולאחר זמן הוא מתמוטט, ומה שנשאר ממנו הוא רק תל חורבות. עם הזמן נבנים במקום הארמון בניינים קטנים, חדרים קטנים, בידי אנשים פשוטים - כמו שנעשה בפועל על חורבותיהן של ערים קדומות רבות. אנשים לקחו את שברי הדברים מן הארמון וחיברו את מקצתם זה לזה על מנת לבנות מהם משהו אחר. יש שמוציאים מתוך הארמון יצירה מפוארת, או אבן שהייתה חלק מאולם הכס של מלך גדול, ועושים בהם שימוש אחר, כגון בניית קיר לרפת. וכך נבנה עולם חדש, שהוא פחות מפואר אבל הרבה יותר יציב.

העולם הזה שנבנה מן השברים הוא "עולם התיקון". עולמנו אינו מתוקן דווקא - כפי שנוכח כל מי שקורא עיתונים או שומע רדיו - ואולם הוא עולם שיש במהותו מבנה מוסדר, חוקי פעולה והתייחסות, היכולים להתקיים ולהיבנות בצוותא. זהו עולם היכול לתקן את עצמו ולהגיע לקיום יציב ומשמעותי, שבסופו של דבר אפשר יהיה לבנות ממנו ובתוכו ארמון חדש

זו תמונת העולם העכשווי המצטיירת מתוך ספרי האריז"ל: עולם שיש בו מעט דברים שלמים והרבה שברי כלים וניצוצות, שאותם אנחנו מנסים לתקן. מצד אחד אנו חווים חיים של מרדף אחרי הניצוצות הללו, שאותם אנו מנסים להוציא מגלותם, מסתמיותם ומעיוורונם, ומצד שני אנו מנסים גם לבנות אותם ולהיבנות על ידם.

הנקודה המעניינת ביותר העולה מתוך הסיפור הקבלי הזה היא ששבירת הכלים איננה תקלה או תוצאה של ניסיון בלתי מוצלח לבנות עולם, אלא חלק מתהליך הבריאה מלכתחילה. שבירת הכלים איננה השתוללות של אלים אפלים השוכנים במצולות ונלחמים בכל רמז של בניין, כמתואר במיתוסים בבליים ואחרים, אלא רק צעד מסוים נוסף של תבנית ותכנית אחרת; זוהי תנועה שנייה של מלודיה אחת. השבירה היא חלק של תהליך הבנייה, עד שאפשר לומר כי שבירתו של העולם הקודם היא תחילת מלאכת תיקונו.

אביא שתי דוגמאות לעניין זה. הדוגמה האחת היא כיצד בונים חומה. חומה היא מעשה אנושי של יצירה המתחיל בשבירה של הסלע הבסיסי-הגולמי לאבנים; ומן האבנים הללו, שהן שברי סלע, מתחיל כל תהליך הבניין. הדוגמה השנייה היא המלה העברית "משבר". מילה זו מופיעה במקורותינו הקדומים לא במובן של crisis אלא כשם נרדף ללידה. ואכן, השבר והמשבר מאפיינים את תהליך הלידה. חז"ל אומרים שעצמותיה של אישה מתפרקות בזמן הלידה, בעיצומו של מעשה היצירה, של בריאת חיים חדשים. בדומה לכך אנו אומרים שבראש השנה נולד זמן חדש, וקול השופר הוא קול היללה והשבר הנלווה ללידתו.

עוד הרבה לפני שפריד ואחרים דיברו על כך אמרו חז"ל, שהאדם חווה את האושר השלם ביותר בהיותו עובר. בין העובר לבין סביבתו שוררת הרמוניה מלאה. כל צרכיו ניתנים לו, ועומד לרשותו שפע של זמן לעסוק בתיאולוגיה (תורת הא-ל). עם הלידה עובר העובר מעולם שכולו טוב

לעולם מורכב, מרובה גוונים ומסובך. בעולם זה לא יוכל עוד לעסוק בתיאולוגיה, וייאלץ להתמקד באפיסטמולוגיה (תורת ההכרה). גם לדעת הרופאים התינוק חווה בלידתו את הטראומה העמוקה ביותר בחייו. אפוא אפוא לומר שבריאת העולם הייתה משבר כגון זה. מציאות אחת גדולה, שמצד מסוים הייתה שלמה עם עצמה, נשברה, ואחריה באה מציאות חדשה, מורכבת ומסובכת.

אם לעבור לתחום החיים האנושיים, הרי השאלה המשמעותית לגביו היא: האם, ובאיזו מידה, יכולה להיות יצירה ללא משבר? האם יצירה יכולה להיוולד גם במצב של שובה ונחת? שבירת הכלים באה ללמדנו שהשבר הוא תנאי הכרחי ליצירה.

המלים "יצירה" ו"יוצר" קשורות בהוראתן המקורית לעשיית כלי חרס. אדם לוקח חומר גולמי, עושה בתוכו חלל ומשנה את צורתו. מגוש חומר פשוט, אך שלם, הופך החומר לכלי, אשר בעצם מהותו יש מצבי מתח בין תוכו לבין דפנותיו.

בכל יצירה - בתחום האמנות הפלסטית, במוזיקה ובספרות - חייבת לשרור הרמוניה, זיקה מסוימת, כלומר: יחסים צורניים בין החלקים השונים שצריכה להיות להם משמעות. ואולם הרמוניה אינה יכולה להיבנות על אחדות: היא חייבת להכיל גם מידה של דיסהרמוניה ודיסוננס, שהם הכרחיים ליצירתה. השבר-המשבר אינו חייב להיות בהכרח טרגי ואפל, לא כל תהליך היצירה חייב להיות בדרך של *sturm und drang*; אבל על מנת לבנות יצירה חדשה חייבים מרכיביה הראשוניים לאבד את צורתם הקודמת ולהשתנות. העמדת צבעים זה בצד זה, בניית צורה מן החומר, צירופים חדשים של מלים - הם מעשי היצירה. תהליך הבנייה הריהו באותו זמן עצמו פירוק והנחה מחדש, שבירת הכלים לקראת כלים חדשים.

סיפור

רבי עקיבא ורחל

אתה לא ראית את ירושלים בתפארתה. כן. העיר כלילת יופי, העיר שכעת נותרו ממנה רק בתים אחדים, חורבות, וזיכרונות של החיים שהיו לנו שם.

אבל לא. לא אדבר על ירושלים ועל המקדש, לא על קדושת ירושלים ולא על תורתן של ישראל, על סנהדרין גדולה וסנהדרין קטנה, כלי הקודש, העבודה, הכהנים. גם לא על חכמי ישראל שהיו שם למאותיהם, לאלפיהם - החכמים, התלמידים. רק אומר שנוסף על כל אלה ירושלים הייתה עיר כלילת יופי. עיר רבת עם, עיר רבת פאר. והיא הייתה גם עיר רבת עושר. כספים שהגיעו מכל קצוות העולם לבית המקדש ולשכלולה של העיר, כספי המלכים, כספי הסוחרים וגם כספי העיר עצמה, הגדילו אותה ביפעה וברוב הדר וכבוד.

היו בירושלים אנשים מסוגים רבים ושונים, וביניהם גם הרבה מאוד שהיו מופלגים בעושר, אנשים שכסף וזהב לא נחשב בעיניהם למאומה. מהם היו גדולים בצדקה ובחסד, מהם היו רחוקים מעולמה של תורה וכמעט שהלכו בדרכי הגויים; אבל עושר רב היה בירושלים. רבות היו המשפחות בעיר העליונה שהתגוררו בארמונות פאר שכמותם יכול אתה לראות רק בערי הממלכה הגדולות: באנטיוכיה, ברומי; ומעל לכל עשירי העם היו אותן המשפחות הגדולות של ירושלים - מפוארות, רבות עוצמה, בעלות עושר אגדתי בל-יתואר.

שלוש משפחות גדולות בירושלים התנשאו בעושרן ובעוצמתן מעל לכולם: משפחת נקדימון בן גוריון, משפחת בן ציצית הכסת ומשפחת בן כלבא שבוע. שלוש משפחות אלה היו מרוממות מעל כל שאר משפחות ירושלים גם משום שכל בניהן היו מקורבים לעולמם של החכמים, מקורבים לעולמה של תורה, מקורבים לבית המקדש, והיו חפצים בגדולתה של ירושלים. הן-הן המשפחות שעם פרוץ המרד הגדול נתנו סכומים עצומים של כסף כדי להחזיק את העם במלחמה. חלקן נשמדו כליל ורכושן אבד כולו; חלקן הוסיפו להתקיים גם לאחר חורבן הבית, אם כי לא עם אותו כוח ואותו עושר. אחת המשפחות הללו הייתה

בני המשפחה הזו לא היו דומים לשאר המשפחות הגדולות שבירושלים. אמנם היו להם ארמונות פאר בתוך העיר עצמה, אך הם היו, בעצם, מאצילי יהודה, מן המרוממים שבשבט יהודה: הם התייחסו על משפחת כלב בן יפונה, ועיקר מושבם לא היה בעיר עצמה אלא דרומה ממנה, בסביבות חברון. היו בידם קרקעות רבות בדרומה של ארץ יהודה ובהן גפנים, זיתים, מקנה צאן ושדות תבואה. משום שבני משפחה זו היו בעלי ייחוס עצמי הם מעולם לא שאפו להתחתן במכובדיה של ירושלים דווקא, אף כי עושרם וגדולתם יכלו להקנות להם כניסה למשפחות הכהונים הגדולות ולכל משפחות החכמים. הם עדיין היו שייכים למסורת יהודה הישנה, המסורת של שועי הכפר הגדולים - אנשים שחייהם התנהלו קרוב לאדמה שממנה ינקו, שהמשיכו להחזיק במנהגי האבות הקדומים. הכנסת האורחים של בני כלבא שבוע הייתה מפורסמת. בתיהם תמיד היו מלאים באורחים מכל סוג ומין - לא רק כאלה שהוזמנו לסעודות גדולות ומפוארות אלא גם אנשים שפשוט היו רעבים, שהיו באים שמה ואוכלים כדי שבעם. מעולם לא חסה עינם של בני המשפחה על כספים אלה, ותמיד התפארו בהכנסת האורחים שלהם, כמעשה אברהם.

מפני שלמשפחה זו היו נכסים של קיימא, גדולתה - אשר לא הופגנה כלפי חוץ, כמו הפאר שנהגו בו המשפחות הגדולות האחרות - הייתה יציבה ומבוססת, ועל כן לא גם לא נעלמה אחרי החורבן. כוחם ועושרם היה כשל נסיכים. אבל דווקא משום שהיו מודעים כל כך לגדולתם, הן בעושר והן ביוחסין, לא טרחו לקחת חלק בענייני המדינה; לא היו ביניהם שרים ופקידים - לא בימי החשמונאים, וכל שכן שלא בימי הורדוס. הם גם לא ביקשו להתחתן במשפחות הכהונים הגדולות: די היה להם בייחוסם. הם חיו להם כמשפחות אצילי הכפר - מטפלים ברכושם הגדול, מכניסים אורחים בהרחבה. היו מבניהם שעסקו בתורה, הגם שלא נעשו מגדולי החכמים, והם היו מוקירים את התורה, אוהבים אותה.

אלא שבתוך-תוכם היו אנשים נדיבי-לב אלה גאים עד מאוד. בניהם ובנותיהם קיבלו, כמובן, את החינוך הטוב ביותר שאפשר היה לתת בירושלים; ירושלים הלוא הייתה עיר רבת חכמה, חכמת ישראל אף חכמת הגויים. ותכונת אופי אחת הייתה ניכרת בכל בני המשפחה: הם היו עקשנים מאין כמותם. הם היו מהירי החלטה, קלים לכעוס, קלים להתלהב; אבל ברגע שהחליטו משהו, יהא אשר יהיה, קשה היה להסיט אותם מכך. בכוח רצון, בעיקשות, בגאווה, היו הם מחזיקים בהחלטתם, גם כאשר הדבר גרם להם ולאחרים סבל לא יתואר. הכל

ידעו כי אם אחד מבני כלבא שבוע חפץ ביקרו של אדם מסוים, הוא יישאר קשור אתו לתמיד; ולהיפך: כאשר התעוררה אצל מי מהם, בצדק או שלא בצדק, קנאה או שגאה כלפי אדם מסוים, קשה עד מאוד היה לשנות את דעתם.

ובתוך המשפחה הזו הייתה רחל. היו אמנם כמה אחים במשפחה, אך כמדומני שהיא הייתה הבת היחידה בין כולם. כדרך הבנות באותם הימים לא חסכו ממנה בני המשפחה את חיבתם הגדולה, וכל מה שעושר וכבוד יכולים היה להקנות לבת שועים בירושלים.

אני הכרתיה כשהייתי צעיר לימים, ואילו היא כבר הייתה אישה לא צעירה, ולא יכולתי להרבות שיחה עמה. בני משפחתנו אמנם לא היו גדולים כל כך בעושרם, אך מכל מקום היו מכובדים בישראל והיו מבאי בית כלבא שבוע, ואף הכירו את רחל כאשר הייתה עדיין נערה. אינני יודע אם באותם הדורות הייתה נחשבת ליפהייה במיוחד, אבל הכל סיפרו שהייתה בה גדלות, שכבר אז איש לא יכול היה שלא להתרשם מאישיותה. אני זוכר אותה עדיין כצעירה דקת-גו, עם שפעת שער שחור ארוך מאוד, עיניים בווערות, ואופי שהכל היו אומרים שהוא תמצית מהות משפחת כלבא שבוע: נדיבה, מהירת החלטה, גאה, ידידותית מאוד כלפי קטנים וגדולים - ובעלת ביטחון עצמי מופלג. גם אז קשה היה שלא לקבל את דבריה בכל הנוגע לענייני המשפחה, הכספים, הנהלת המשק ותחומים אחרים שנכנסה אליהם.

שלא כבנות השועים הירושלמיות, שהיו נערות חיוורות פנים היושבות בארמון, הרי היא, כבת כלבא שבוע אמיתית, עשתה את רוב זמנה - כאשר לא הייתה קשורה ללימודיה - בכפר, במקום מושבה של משפחתה; שם הייתה יוצאת ובאה, הכירה את הכל והכל הכירוה. כמובן שהיא לא הייתה מוכרחת לעסוק בענייני המשק, אבל היא אהבה להתערב בין הסוחרים הגדולים שהיו בין באי הבית המרובים, ולא פעם הייתה יוצאת ומשוטטת עם הפועלים הפשוטים שעבדו בנחלות רחבות הידיים של המשפחה. מפעם לפעם היו אחיה מנסים לעצור בעדה; נראה להם כי אין זה מתאים לבת עשירים זו, שמצד ייחוסה ראויה הייתה להיות אשתו של כל אחד מגדולי העם, לשוטט כך ולהתרועע עם אנשים שונים. אבל גם בנעוריה לא יכול היה איש, אפילו אחיה, אפילו אביה שהיה ראש המשפחה, להשתלט לחלוטין על הבת הזו.

כאשר הגיעה לפרקה היו מדברים בה נכבדות - משום שכמובן, רבים רצו להשתדך עם משפחת כלבא שבוע ולזכות באותה בת יחידה שהייתה, כפי שכולם ידעו, גם אהובה מאוד על אביה, וברור היה כי הוא מתכוון להעניק לה חלק נכבד מרכושו כנדוניה. אלא שהיא לא מיהרה להחליט; וכשהיא לא החליטה, איש לא יכול היה לכפות עליה את רצונו. היא עדיין המשיכה לנהוג כפי שנהגה בהיותה בת שועים

בירושלים: מסתובבת בכפרים בהצנע לכת, מכירה את כולם ויודעת את כל הנעשה בין האנשים ובמשק. ועדיין לא גמרה אומר בליבה במי מהרבים שרצו בה תבחר.

איש איננו יודע מתי וכיצד ראתה לראשונה את עקיבא בן יוסף. הוא היה אחד מרועי הצאן של עדרי העצומים של כלבא שבוע, ואדם העוסק במקצוע בזוי כל-כך לא יכול היה, בדרך הטבע, להזדמן עם בתו של בעל הנכסים. יתירה מזאת, גם משפחתו הייתה משפחה פחותה. אביו, יוסף, שאיש לא ידע עליו דבר כמעט, היה גר, בן לאחת ממשפחות תושבי הארץ. היו שאמרו שהיו אלה תושבי הצפון, הגליל, ולאחר מעשה נפוצו שמועות שלא הייתה זו משפחה פשוטה של נכרים אלא בנים למשפחת שרים ואצילים; אבל כל אלה היו רק סיפורים. אותו יוסף לא רק שהיה גר, אלא היה גם עני. איש איננו יודע במה עסק; בקושי מצא את פרנסתו. הוא נשא לו אישה מאחת המשפחות הפשוטות ביהודה וחי חיי דלות. עקיבא בנו לא ידע אפילו קרוא וכתוב, דבר שכבר אז, באותם זמנים, לא היה מצוי, שהרי כל ילד יהודי היה נשלח ללמוד קריאה ומעט תורה לפחות שנים אחדות, וידיעת קרוא וכתוב הייתה נחלתו של כל אדם מישראל - כמעט. רק ילדיהם של עניים מרודים, שהוריהם לא יכלו לשלם אפילו את שכר הלימוד המועט של מלמד התינוקות שבכפר, ואדרבה: היו זקוקים לילדיהם כדי שיעזרו להם להתפרנס, לא נתנו לבניהם אפילו חינוך זה.

ובכן, הוריו של עקיבא היו עניים מאוד, פשוטים מאוד, ולכן לא נתנו לבנם אלא מה שהיה בהם-עצמם; אבל נכסים בוודאי שלא הורישו לו, ומשום כך היה עליו לעסוק במלאכה הפשוטה ביותר, הפחותה ביותר: רועה צאן. והרי יודע אתה כי עדרי הצאן הגדולים לא היו רועים בשדות אלא בזמנים מיוחדים, אחרי שהתבואה כבר נקצרה; בדרך כלל היו מוליכים אותם למדבר יהודה, שם היו הרועים חיים במשך חודשים ארוכים כמעט רק בינם לבין עצמם, כאשר מדי פעם היו מאפשרים למי מהם לחזור הביתה לזמן-מה. עקיבא היה איש גבוה מאוד, שחור, ובאותה עת, כשהיה כבר קרוב לגיל ארבעים, כבר התחיל להקריח; לימים נעשה קירח לחלוטין. היה שתקן שלמד את שתיקתו במרחבים הגדולים של המדבר; רק מפעם לפעם היה מדבר, ואז היו האמירות שלו בהירות וחריפות. אבל אפילו בין הרועים האחרים, שגם הם לא הרבו בדיבור, נחשב לשתקן במיוחד, וחודשים שלמים לא היה מוציא מפיו מילה - למעט הדברים שהיה הכרחי לומר. מן הסתם היה מהרהר - אך איש לא ידע על מה.

באותו זמן הייתה סיבה נוספת לשתיקתו: בגיל לא צעיר הוא נשא אישה, והיו לו כמה ילדים שגם הם, כמוהו, היו עניים בני עניים אשר חיו בביתם והסתפקו בפרנסה המועטה מאוד שיכול היה רועה להביא הביתה. ואז פגע בו האסון: אשתו מתה לפתע, והוא נשאר עם כמה ילדים קטנים - בודד וקודר עוד יותר ממה שהיה.

בני כלבא שבוע היו אנשים נדיבים, ועל אף ריבוי נכסיהם היו עדיין קשורים לאדמותיהם ולאנשיהם. הם נתנו לו לעקיבא עבודה סמוך יותר אל הכפר כדי שיוכל לטפל בילדיו. נשים צדקניות בכפר היו דואגות להאכיל אותם בשעות היום, ועם ערב היה הוא חוזר לביתו, חולק אתם את פיתו המועטה והולך לישון יחד אתם על מנת לקום, כדרך הפועלים, לעבודת היום הבא עוד הרבה לפני זריחת השמש.

ייתכן שבאחד הערבים ראתה אותו רחל כשהוא ממהר, שחוח מעט, להגיע אל ביתו בעוד יש מעט אור יום בחוץ. משהו בדמות הבודדת והגלמודה הזו משך את תשומת לבה, והיא חקרה ודרשה אודותיו. לאחר ששמעה מה שאירע לו ולמשפחתו החליטה שמן הראוי לעזור לו; וכבר למחרת בערב, כשהלך שוב בפסיעות גדולות אל ביתו שבפאתי הכפר, פגשה אותו. הכל הכירו אותה, כמובן, גם אלה שלא היה להם כל משא ומתן עמה. אף-על-פי שלא היה זה דבר רגיל שאישה, ובפרט צעירה ולא נשואה, תפנה לאדם זר, הרי היא הייתה הגבירה והרשתה לעצמה מידה של חירות. "עקיבא", אמרה לו בנוסח המקובל, "מן השמים תנוחם", והוא ענה לה, כדרך האבלים, בניד ראש בלבד. "האם זקוק אתה לדבר מה?" שאלה, והוא השיב: "נדיבים הם אנשי בית אביך, והם אפשרו לי לרעות את הצאן סמוך לכפר, כדי שאוכל להיות קרוב לילדיו". "ומי מטפל בהם בשעות היום?" שאלה. "אבי הזקן. אמנם תש כוחו, אך יכול הוא להשגיח עליהם מעט, ודי בכך". "ואין אתה זקוק ליותר מזה?" - "אינני חפץ להתפרנס מן הצדקה", השיב בקיצור. "וכיצד עושה אתה את שבתותיך, אם אין מי שמסייע בידך?" שאלה עוד. רק עתה הגביה מעט את עיניו, שעד כה היו נעוצות בקרקע, והביט בה: "מוטב שאעשה שבתי חול ולא אצטרך לבריות", הפטיר, ופנה והלך לו.

בשובה לביתה תהתה בלבה על טיבו של האיש המוזר הזה. המרחק בין אחת הגבירות העשירות ביותר בישראל לבין רועה צאן היה תהומי. הרועה הזה אמנם נהג בה בכבוד ובדרך-ארץ, ככל שיכול רועה לנהוג בגבירה גדולה, ובכל זאת היה בו משהו מפתיע שהתקשתה לעמוד על טיבו. הוא לא היה אחד מאותם דלים גאים שאין הדעת סובלתם; הוא לא ניסה להסתיר את עונו ומחסורו, אך משהו באופן שבו סירב לקבל סיוע ממנה גרם לה לחוש שהוא אדם שלם. המשפטים הספורים שאמר נשמעו כפתגמים מלוטשים היטב, שכמותם שמעה משמם של חכמי ישראל או חכמי יוון הגדולים, אך ברור היה לה שהוא מעולם לא שמע דברים מעין אלה; אפילו היא, המשכילה, לא שמעה דברים אלה קודם לכן. נראה היה לה שהוא מאותם חכמים שחכמתם נובעת מתוכם פנימה, מניסיון חייהם, שלמרות שמעולם לא למדו הם מבטאים בינה עמוקה, חשיבה עצמית.

ביום השבת, שעה שכל אנשי הכפר היו בבית הכנסת ואף נשי הכפר עמדו בעזרת

הנשים, התבוננה בו רחל בסקרנות, לראות כיצד נוהג איש כמוהו בשעת התפילה. הוא עמד בצד, יחד עם שאר עמי הארץ והאיכרים הבורים - שהרי בדיוק למענם נתקנה חזרת הש"ץ. הוא ניצב זקוף, בגלימה ישנה מאוד אשר פה ושם נראו בה קרעים שנתפרו וחזרו נתפרו. לידו עמדו בדממה שני ילדים והוא חזר בשקט, ביחד עם כולם, על מילות התפילה שאמר שליח הציבור. היא לא יכלה לשמוע את קולו, ורק בקושי הצליחה להעיק מבט בפניו; אבל באותן שניות ספורות שהם נגלו אליה, בין ראשיהם של האנשים האחרים אשר נעו אנה ואנה, היא ראתה בהם מבע מיוחד כל כך עד שלא יכלה להתיק את עיניה ממנו. היא לא הייתה בטוחה שהוא אכן מבין את כל מה שהוא אומר, שהרי עם הארץ היה, אבל לא נראה היה שהוא זקוק לאותן מילים. לראשונה בחייה ראתה אדם המצוי בדבקות, בהתעוררות ובהתקשרות של תפילה טהורה, נקייה, ללא דברי בקשה, הודיה או תחינת אדם שנפשו נשברה - ממש כפי שאפשר היה לראות אנשים בבית המקדש בשעות של התעוררות והתרגשות. נראה היה שהוא אינו מבקש דבר אלא רק עומד בקשר מתמשך, לווהט, עם בורא העולם.

הוא לא היה יפה תואר במיוחד, אבל דומה היה לה שהיא מרגישה שהוא קורן מתוכו; שהוא אמנם אילם, חסר יכולת ביטוי, אבל עמוק מאוד וזוהר, ונראה היה לה שהפנים הללו, צרובות השמש וחרושות קמטי העמל והייסורים, מאירות. בלי משים עלתה על לבה המחשבה: הלוא הוא נראה כעת כאחד הנביאים; והמחשבה הזו הייתה כל כך מגוחכת עד שיהא כמעט פרצה בצחוק רם. רועה צאן, עם הארץ, סתם עקיבא - נביא?! הלוא בבית אביה היא ראתה מקרוב את הגדולים שבחכמי ישראל. היו בהם אנשים שונים מאוד זה מזה: רבן גמליאל, בנו של ראש הסנהדרין, שהיה צעיר לימים אך נראה כמעט כמלך; רבי אליעזר הקודר שהיה אציל בכל מהותו; רבי יהושע הנמוך והכעור. אך הצד השווה שבכולם, גם בצעירים שבהם, היה החכמה והתורה הבוערות בהם, מאירות אותם. הדברים שאמרו כמו נחצבו מאבן הספיר של לוחות הברית עצמם. בכולם, בכל החכמים הגדולים הללו, היה משהו של רוממות, ואפשר היה להרגיש במוחש כי מאחוריהם עומדת חכמת התורה של כל הדורות, בכל עוצמתה, צורותיה וגווניה. אך עתה עלתה במחשבתה אותה דמות שתמיד הייתה תוהה עליה במקצת - דמותו של הנביא עמוס, רועה הצאן כבד הפה מתקוע, והיא תהתה: שמא אותו עמוס נראה היה כעקיבא זה?

כשהסתיימה התפילה נראה היה עקיבא לרגע בוהה, כמי שנפל פתאום לעולם אחר, ואחר שוב חזר להיות כאחד הרועים חתומי הפנים, הפשוטים והענווים העוסקים במלאכה שהיא מועילה לעולם, אבל אין בה כל ייחוד וציון. ובין כל הרועים נראה הוא שותק יותר, אפילו כבד יותר, כאילו חסר הוא אפילו את יכולת התבטאות של

באותו יום וגם בימים אחרים, בשעות שבין-לבין, הייתה עולה בליבה המחשבה: מה היה קורה אילו אדם כאותו עקיבא היה נמצא לא בין רועים אלא בין אצילים? מה היה קורה אילו איש כמוהו היה לומד? הייתה זו מחשבה מוזרה, שהרי הכל יודעים שרועה הוא רק רועה, שנגזר עליו להישאר תמיד בתחתית הסולם החברתי, ורבים סבורים שרועי צאן פסולים אפילו לעדות.

עם שובה לירושלים ראתה את עקיבא פעם נוספת. היה זה שוב לעת ערב. הפועלים שעבדו בשדות ואותם רועים מעטים שהיו בכפר היו בדרכם הביתה. היה זה זמן הקציר, ולכן הייתה זו הפעם קבוצה גדולה, שהיו בה גם נערות שעבדו בשדות, עניים שבאו ללקט את מתנותיהם ואף כמה מבעלי הבתים - חבורה גדולה, עייפה אך עליזה למדי. הרועים, האיכרים והפועלים התלוצצו, כדרכם, אומרים דברים דו-משמעיים כמנהג ירושלים, הנשים היו מצחקקות כדרךן - כפי שקורה תמיד כאשר חוזרים מהקציר בשנה ברוכה. בין כל אלה בלט עקיבא לא רק בקומתו הגבוהה אלא גם בכך שהיה היחיד שלא התערב לא עם האנשים ולא עם הנשים ולא החליף מהתלות עם איש. על אף שלא הילך בצד, מכל מקום נראה היה כאילו אין כל זה מעניינו; הוא התהלך בעיניים מושפלות, כמעט כפי שנוהגים תלמידי חכמים ללכת, בלי לומר דבר, ורק השיב שלום במאור פנים לאנשים שבירכוהו בשלום.

החבורה גדולה והצהלת החלה לעקוף כמה מן הנמושות, אותם זקנים וזקנות - חלקם בעלי מומים - שהיו מלקטים בשדות בדרך כלל אחרי שהצעירים מהם כבר ליקטו מה שמצאו, ואשר בשל הליכתם האיטית הקדימו לשוב הביתה כדי להגיע מבעוד יום. רק עקיבא לבדו פנה הצידה וניגש לאחת הזקנות שנשאה על גבה ערמה גדולה של זרדים יבשים, שקוששה והייתה מהלכה כפופה תחת משאה. "אמא", הוא פנה אליה כדרך שפונים אל נשים זקנות, "האם יכול אני לשאת את משאך?" הזקנה חייכה ופניה זרחו, ועקיבא לקח את הערמה הגדולה. על גבו לא היא לא נראתה גדולה כל כך, ובוודאי גם לא כל כך כבדה, והוא צעד בשקט אט-אט, בקצב ההליכה של הזקנה. שוב הוא נראה לרחל כאציל גדול, היודע לעשות חסד בלא לפגוע במקבל, ושוב היא חשבה בלבה: הוא נראה כתלמיד חכם! והרי זה פלא, הלוא הוא כלי ריק ומנוער מכל, רועה פשוט ותו לא.

ירושלים הייתה אז עיר אחרת לגמרי, עיר גדולה שכבר התחילו להרגיש בה את ההכנות לקראת חג השבועות: איכרים רבים, בעגלות או על גבי חמורים, נושאים תבואה כדי שיהיה לעולי הרגל מה לאכול; רועים שהגיעו מן המדבר ועדריהם עמם, כדי לספק את כל הצאן לקורבנות ולאוכל לכל ההמון הגדול העומד להגיע. גם בית

כלבא שבוע שלח לירושלים עדרי צאן ענקיים, מקצתם צאן מובחרים עבור בית המקדש ורובם עבור עולי הרגל. בתקופה זו נמכרים הרבה מאוד בני צאן, והיה זה אחד הזמנים שבהם הייתה גם משפחת כלבא שבוע מרוויחה הון רב מאותם עדריים, שבכל ימות השנה כמעט שלא ראו אותם. בעיר כולה, שהייתה מלאה עם, שררה אווירה של שמחה ועליצות: משתאות, אורחים בכל מקום.

גם ארמונה של משפחת כלבא שבוע המה אורחים, ובהם תלמידי חכמים ובני עשירים. בסעודות הגדולות, הנינוחות, ישב בראש השולחן האב, ראש המשפחה, אשר כידוע היה מתענג על אורח שבא, יהיה אשר יהיה, כשהוא מפציר באורחים, ובפרט בעניים שבהם, שיאכלו כדי שבעם. ותמיד היה מלווה את דבריו בבדיחה הידועה, הנדושה: "יודע אתה מדוע קוראים לנו בני כלבא שבוע? מפני שאפילו כלב שבא אצלנו יוצא מאתנו שבע". מכיוון שהבדיחה הזו הייתה במידה מסוימת גם על חשבוננו, איש לא היה נעלב ממנה, גם לא האורחים העניים. וכמובן שהיו שם העשירים ובני העשירים; מהם שבאו כדי להיות בחברה הירושלמית הגבוהה ומהם שבאו כדי להיראות לפני בנות הבית, ובפרט רחל. באולם האוכל לא היו, כמובן, נשים, אך הכל ידעו שהנשים מצויות מעבר למחיצה, בלתי נראות אך רואות הכל, ולכן טרח כל אורח ואורח, ובפרט הצעירים שביניהם, לבוא במיטב המחלצות ולהתנהג במלוא החן ובמיטב הדיבורים.

באחד הערבים, לאחר שהבית התרוקן מאורחים, פנה האב לרחל ואמר: "האם ראית את הצעיר המתולתל שישב לידי? מדברים בו נכבדות עבורך. הוא ממשפחה גדולה בישראל, מבית פי אבי. בן דודו היה הכהן הגדול ישמעאל בן פי אבי, והוא עשיר ומיוחס וגם תלמיד חכם". רחל ראתה אותו, כמובן. היא גם הבינה יפה שהמקום הנכבד שניתן לאורח הצעיר לא היה במקרה, אלא על מנת שהיא תראה אותו ושאפשר יהיה לשאול אותה מה דעתה עליו. הוא בוודאי היה איש נאה ומשכיל על-פי דרכו; לבושו ההדור היה אמנם לבוש יהודי, אך ניכר בו שהוא מכיר גם את גינוניהם היפים של בני יוון. ליבה לא נטה אליו כלל, וכדרך בני המשפחה היא התפרצה ואמרה לאביה: "אמת, הוא עשיר, הוא יחסן, אולי גם תלמיד חכם; אבל מה הוא בעצמו? איזה אדם הוא לעצמו? אין הוא נראה לי אלא כבובה לבושה בגדים!". ומבלי משים הוסיפה: "אפילו לעקיבא, הרועה שלנו, יש אישיות גדולה מזו".

גם האב, וגם האחים שנכנסו בינתיים לחדר, פרצו בצחוק. הייתה זו תשובה ראויה לבת כלבא שבוע. בוודאי, ייחוסם של בני בית פי אבי היה, לכאורה, אחד החשובים שבירושלים: כוהנים גדולים אמרכלים. אך הכל ידעו שבני כלבא שבוע, הגם שמעולם לא היו קשורים פורמאלית אל המשפחות הגדולות, היו בייחוס עצמם גדולים מכל אלה; והם נהגו לומר זה לזה בהלצה כי רועה עצוב שלהם עדיף בעיני

הבת על פני אחד הכהנים רמי היחס של ירושלים.

חג השבועות עבר - כדרך שעברו כל החגים אז, באותם ימים אשר טרם ימי הרעה - מתוך שמחה רבה, עם אורחים מכל הסוגים והרבה מאוד עליצות פשוטה, הרבה מאוד שמחת חיים של בני המשפחה כולם. ימים אחדים אחרי תום החג הם שבו אל מעונם שבכפר. כשנזדמן שוב לרחל לראות את עקיבא נתברר לה - דווקא בשל שהותה בירושלים, ודווקא משום שראתה שם סוג שונה לחלוטין של אנשים - שיש בה סקרנות לתהות על קנקנו של האיש הזה, שמצד אחד היה רועה מדלת העם, עם הארץ ובור גמור, אך מצד שני הייתה לו אישיות מיוחדת.

מפעם לפעם היא הייתה מבקרת - בין לבדה ובין בליווי רעותיה או שפחותיה - במכלאות הצאן; וכיוון שבני כלבא שבוע היו ונשארו בני כפר וקרובים אל האדמה ואל עובדי האדמה, לא היה לה כל קושי לפתוח עמם מפעם לפעם בשיחה קצרה. שוב ושוב הייתה רואה בעקיבא את אותו צירוף מוזר ומיוחד במינו של בור גמור אך חכם לב עד מאוד. מדי פעם אמר משפטים קצרים, והיא הייתה תוהה אם אמנם התכוון לכל אותן משמעויות שהייתה מוצאת בהם. לאחר הרגל הוא נראה שקט ומפוים יותר, ומדי פעם אף חיך. וכשם שקורה לאנשים שאין להם תווי פנים יפים במיוחד, החיוך גרם לו שינוי גמור של דמותו לרגע קט, וכל תוארו הואר לפתע באור פנימי שעשה אותו יפה בצורה בלתי רגילה, כעין זריחה פתאומית של השמש מתוך העננים, הצובעת את הכל בגוונים של זוהר.

וכך הלך ונוצר מעין קשר בינה ובין האיש הזה, שגילו היה כמעט כפול מגילה ואשר היה רחוק ת"ק פרסה על ת"ק פרסה מעולמה הרוחני. היא המשיכה לקרוא לו, כדרך האדונים, בשמו הפרטי עקיבא, והוא עדיין המשיך לפנות אליה בדרך של כבוד ולקרוא לה "הגבירה", כשעיניו תמיד מושפלות בצניעות. אך עם הזמן היא גילתה שצניעות זו לא הייתה כלפיה דווקא, אלא כלפי כל אישה; הוא תמיד שמר מרחק מנשים, מתוך יראת שמיים גדולה; ובכלל, עם כל בורותו היה מדקדק בשמירת המצוות ככל שידע ומתוך דבקות עמוקה, על אף שלא יכול היה לתת לה ביטוי.

משום כך הופתעה מאוד לגלות לדעת שעקיבא, כשאר חבריו הרועים, רחשו לתלמידי החכמים יחס של כבוד מעורב בשנאה. כאשר תלמידי חכמים היו באים אל העדרים, בין כאורחים ובין כמי שבאו לפסוק אם מום שנפלו בבכורות הוא מום קבוע או מום עובר, הייתה רחל רואה כיצד עקיבא, כמוהו כשאר הרועים, מתרחק מהם ככל האפשר. לשאלותיהם היה משיב בפנים קודרות ובתכלית הקיצור. פעם אחת לא יכלה רחל להתאפק, וכשתלמידי החכמים שיצאו היא שאלה אותו: "עקיבא, מה דעתך על תלמידי החכמים?" הוא נפנה אליה ואמר, בחריפות רבה יותר מן הרגיל:

"מי ייתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור". צירוף המלים הזה הפתיעה אותה כל כך עד שפרצה בצחוק גדול ואמרה לו: "כחמור? למה לא ככלב?" והוא השיב לה בלי לחייך: "כלב נושך ואינו שובר עצם, חמור נושך ושובר עצם". עוצמת השנאה הרתיעה אותה, ובכל זאת היא הרגישה שהיא חייבת לשאול: "אבל מדוע, עקיבא? מדוע שנאה זו?" הפעם לא הייתה תשובתו חותכת כקודם; הוא היסס, כמגשש אחר מילים, ולבסוף אמר: "משום שאילו באמת הייתה בהם תורה הם היו צריכים להיות כמלאכים; ואילו הם", הפטיר בכעס ילדותי-משהו, "אפילו בני אדם הגונים אינם".

היא פנתה ויצאה מזועזעת, שהרי בביתם היה כבוד חכמים מושכל ראשון שאין לערער אחריו, ופגיעה בהם נראתה לה כפגיעה בעצם החיים. אך דווקא משום שבני ביתה היו קרובים כל כך לתלמידי החכמים, שהיו ביניהם כאלה שנראו בעיניה כמלאכים, היא ידעה שיש בהם גם לא מעט צבועים וחסנים. ושוב היא תהתה בלבה, כמעט בקול רם: מה היה קורה אילו איש כמו עקיבא היה זוכה ללמוד תורה כראוי? כעת נראה הרעיון הזה בעיניה קצת פחות משונה. בלבה פנימה היא הייתה בטוחה שאם אדם זה היה קונה לעצמו את קניינה של התורה הוא ללא ספק היה הופך לאדם נכבד, מורם מעם. אלא שלימוד התורה הלוא הוא עניין של שנים רבות של עמל, ומי שלא קנה את התורה מילדותו - כיצד יוכל להגיע לדרגה כלשהי בלימוד?

עשירים היו סועדים בשעה מאוחרת יותר מן האחרים, שהרי הם לא הצטרכו לקמץ בנרות כדי לאכול את פיתם. באותו ערב, שעה שהכל היו מסובים על מיטות נוחות לסעודה ממושכת לאורם הרך של הנרות, התנהלה שיחת תלמידי חכמים, וכיוון שהם היו מפויסים מן המאכל ומן הכבוד הם היו משיחים באופן קרוב ואנושי יותר; וכך במקום לעיין בפרטי פרטיה של הלכה שאיש מלבדם לא יכול היה להבין, הם דיברו על גדולי החכמים. היה שם זקן אחד נוח לבריות שאהב לספר סיפורים, ואשר כרסו העידה עליו שלא התנזר - אמנם בכשרות וכראוי - גם מהנאות העולם הזה. משהו הזכיר את המופלא שבחכמים, רבי אליעזר, חביבו של גדול חכמי הדור רבן יוחנן בן זכאי, שהוא "בור סוד שאינו מאבד טיפה", ואותו זקן סיפר: "התדעו מה הייתה תחילתו של רבי אליעזר בן הורקנוס? הורקנוס איש עשיר היה, אבל לא גידל את בניו לתורה: הוא רצה שיתעסקו ברכוש המשפחה, ובנו אליעזר בן עשרים ושתיים שנה היה ולא למד תורה כלל". הזקן המשיך וסיפור כיצד ברח אליעזר מן הבית והגיע לבית מדרשו של רבן יוחנן בן זכאי, כיצד סבל רעב במשך זמן מרובה, וכיצד למד תורה בתשוקה עצומה עד שנעשה אחד מגדולי הדור. הזקן סיפר והוסיף עוד פרטים ופרטי פרטים, והכל - גם אלה שידעו מקצת מן הדברים - הקשיבו לסיפור בהשתוממות.

מעניין זה הפליגו למעשים דומים, מעשי דורות הראשונים; היו שסיפרו על הלל

הזקן, כיצד למד תורה מתוך עוני רב וכיצד היה משקיע את כל זמנו בלימוד על אף שמשפחתו חיה בדוחק. מישוהו העיר: "אין להביא ראייה מהלל, הלוא כשבא מבבל כבר היה תלמיד חכם מגדולי בני דורו". ואחר נענה ואמר: "ומה בדבר רבותיו של הלל, שמעיה ואבטליון? הלוא הם לא היו כלל מגדולי היחס: מבני גרים היו, ובכל זאת מי עמד אז בראש הסנהדרין והנהיג את ישראל בתקופתו של הורדוס אם לא הם? שהרי הם היו מנהיגי ישראל האמיתיים, ולא הכוהנים או כל אדם אחר". וכך נמשכו הדברים והלכו.

כל אותו זמן הייתה רחל שקועה בהרהורים. דומה היה לה שהיא שומעת כעין הד למחשבותיה: הנה אנשים שלא ידעו מאומה, או כמעט מאומה, למדו תורה ונעשו גדולי ישראל; האם מחשבותיה על עקיבא הן כל כך מופרכות? גם בלכתה לישון הוסיפה עוד להרהר באותו נושא כשהיא מנסה לדמות לעצמה מה דמות הייתה לו לעקיבא אילו נולד בירושלים לאחת ממשפחות השועים, אילו היה תלמיד חכם. היא ניסתה להוסיף לשמו את התואר "רבי", רבי עקיבא, וחייכה לעצמה. היא דמיינה אותו עטוף בטלית כדרך החכמים, עיניו קורנות כפי שקרנו כאשר היה מדבר על דברים הקרובים לליבו או בשעה שהיה מתפלל, ובמקום המשפטים המגומגמים שלו הוא עומד ודורש ברבים - באותה עוצמה של אישיותו, אך בלשונם העשירה של החכמים

תוך שהיא משתעשעת בדמיונות כמעט ילדותיים, מעין סיפורי היוונים על אנשים שהפכו לאלים ואלים שהפכו לבני אדם, עלתה בליבה פתאום מחשבה: אילו היה עקיבא איש כזה, לו ורק לו הייתי חפצה להינשא. המחשבה הזאת הדהימה אותה: מה זה עולה בדעתה? היא ניסתה לגרש מתוכה את ההתעסקות הזו באיש עקיבא, את כל הדמיונות המוזרים שעלו בלבה, ולחשוב על דברים ואנשים אחרים, אך בשום אופן לא הצליחה להיפטר מן הרעיונות המשונים והמטרידים הללו.

למחרת העסיקה את עצמה בדברים שונים: שוטטה בבית, שוחחה עם הבריות, הלכה ממקום למקום; אך כל הזמן חיפשה תואנות להיות שוב על-יד הצאן. היא התבוננה בעקיבא מרחוק, בלי לנסות אפילו לקשור אתו שיחה, ולא יכלה שלא להתרגש שוב ממנו, ממראהו, מכל אישיותו. היא התפעלה מחוסנו. הוא לא רק היה גבוה מרוב האנשים אלא גם בעל כוח גופני עצום. רועים אחרים בני גילו נראו, כדרכם של אנשים העמלים כל חייהם, על סף הזקנה, ואילו הוא לא רק שהיה חסון מאוד, אלא גם הלך והתנוועע כאילו היה צעיר מהם בהרבה. ובלי ספק היה בו קסם, קסם שלא היא לבדה חשה בו אלא ראתה שהוא פועל גם על אנשים אחרים. כל הסובבים אותו נראו כאילו הם נמשכים אליו: גם נשים - רועות צאן, נשי בעלי בתים קטנים - וגם גברים, הרועים האחרים, על אף שהוא היה רק אחד מהם, לא ממונה עליהם. הוא שפע לא רק עוצמה גופנית אלא משהו שגרם לכולם להתבטל בפניו.

והיא ראתה עוד יותר מזה: היא נזכרה באחד מן הספרים היוונים אשר, כדרך בנות העשירים, למדה עם הפדגוג היווני. ספר זה אמנם לא נמנה עם ספרי הלימוד הרגילים, אבל מונח היה בבית אביה. היא נזכרה בתיאור גויי כל כך, אלילי כל כך, של סוקרטס, גדול חכמי יוון. אף הוא היה איש פשוט, כמעט ללא כל ייחוס, ובספר דימו אותו לאל העטוף בכיסוי. הדימוי זה הצחיק אותה, אך עם זאת כך בדיוק נראה בעיניה עקיבא: דמות גדולה, מזוהירה, העטופה לא רק בבגדים אלא גם בגופו ואפילו ברוחו של רועה עם-הארץ. לו רק אפשר היה לגאול את הנפש הגדולה הזו מן הכיסוי, מן ההסתר הזה!

כך היא הייתה הולכת ובאה במשך ימים אחדים. כל מה שעשתה לא הצליח לעקור מתוכה את הרגשת ההתקשרות הזרה הזו בינה לבינו. אדרבה, ככל שראתה אותו יותר כך נראה בעיניה כאילו הכל עיוורים. כיצד אין הם רואים כמה גדול הוא עקיבא, כמה נפלא ונשגב הוא מאנשים אחרים, כמה צריך להתאמץ כדי לתת לו את האפשרות להיגאל, להתגלות. היא לא יכלה ולא רצתה עוד להסתיר מעצמה שיש בלבה אהבה אליו, אבל היא לא ידעה אם אמנם אפשר לקרוא לזאת בשם אהבה. היא שמעה סיפורים מרעותיה, היא ידעה את מה שכתבו הספרים על אהבה. אבל הרגש שלה נראה לה אחר, שונה. אם אכן הייתה זו אהבה, הרי הייתה זו ההרגשה שהיא חייבת לעשות משהו למען האיש הזה, שחייבים בדרך כלשהי לא להניח לו ללכת לאיבוד בתוך עולמו העכשווי.

אך היא לא ידעה כיצד עושים זאת, ואילו עקיבא לא נראה כאדם השואף לגדולות; נראה שנוח היה לו בעולמו-שלו, שהוא חי בו עם קשייו, עם צרותיו וכאביו, בלי שירצה לעשות כל שינוי במהלך החיים הזה. היא פגשה אותו שוב כשיכלה להחליף עמו כמה מילים, ונעם לה לראות שלמרות שלא אמר דבר אורו פניו לקראתה. הרגשה מוזרה של התפעמות אחזה בה כשפנתה אליו בדברים של מה בכך. ובתוך כך, ללא כל קשר למה שאמרה קודם, אמרה: "עקיבא, מדוע לא תלמד תורה?" הוא הגביה את עיניו מן הארץ בהשתוממות כנה ואמר: "מה לי ולתורה? איש פשוט אני, רועה צאן, אין מקומי בתורה ולא לי ללמוד אותה". "אבל האם אינך רוצה לדעת את התורה, תורת ה', את כל גודל חכמתה, את כל עומקה? האם אינך רוצה בכך?" ועקיבא ענה במבוכה: "הגבירה, אינני צעיר עוד, ואפילו לקרוא את האותיות אינני יכול. לא לאיש כמוני ללמוד; גם אם אתאמץ ככל יכולתי התורה רחוקה ממני, לעולם לא יוכל מוחי להשיג אותה". "ואין אתה רוצה בזאת? אין אתה משתוקק?" התעקשה. "הגבירה, אנשים פשוטים כמונו יודעים מה הם יכולים ומה אינם יכולים להיות. איני יכול לשאת את עיני אל דברים שהם בשמיים". התכעסה עליו רחל וענתה לו, כמעט בצעקה: "אם תרצה, תוכלי!", והוא השיב בהכנעה שלווח: "הגבירה, לבי לב אבן הוא, אי-אפשר

לבקוע אבן כדי שיצמח בה דבר מה" - ושלא כדרכו פנה והלך לו.

רחל עזבה את המקום מעט כעוסה, מעט מאוכזבת, כשהיא מרגישה שאין בידה לשכנע את עקיבא, שאין לה כל דרך להוכיח לו שהיא צודקת. למחרת לא היה עקיבא בכפר, וכששאלה עליו ענו לה שהוא ביקש לחזור לזמן-מה לעבודתו הקודמת בין הרועים בשדות. בעונה זאת של השנה לא יצאו אל המדבר, משום שהשדות כבר נקצרו והצאן היו רועות בשלף, והרועים השגוהו עליהם שלא יזיקו למטעים ולכרמים. היא הייתה בטוחה שהוא עשה זאת כדי להתרחק ממנה, משום שמשוהו הציק לו. היא כעסה, אבל הדבר לא שינה כלל את ההרגשה היסודית שלה: היא פשוט התגעגעה אליו.

כעבור ימים אחדים היא שבה ומצאה אותו. בעתים הללו הייתה משתדלת למצוא אותו ביחידות, כאילו החלה לחוש מעין מבוכה מן העיסוק המתמיד בו - על אף שלא בושה כלל להיות לידו ולבקש את חברתו, ושוב פנתה אליו כמעט בתחנונים: "עקיבא, למה שלא תלמד תורה?". הפעם ענה לה, מהורהר: "הגבירה, הייתי בימים הללו בשדות, רחוק ככל האפשר מן היישוב, כי רציתי לחשוב בדברים הללו. לו יכולתי ללמוד תורה - אך מה אעשה ולבי לב אבן? ואז ראיתי מעיין קטן ולידו אבן גדולה, סלע, וראיתי כיצד טיפות המים מטפטפות מעט מעט על הסלע וחוקקות בו. וחשבת כי אם המים הרבים הללו יכולים לבקוע את הסלע, אולי יוכלו דברי התורה לבקוע את לבי, שהוא לב בשר".

רחל הוצפה בתחושה של אושר, כאילו הוסר מעצור לא רק מדרך חייה אלא מן העולם כולו, ובבת אחת נעלמה ממנה הגאווה של בני כלבא שבוע, והיא פנתה אליו בקול שונה ואמרה: "עקיבא, אם תבטיח לי שתעסוק בתורה אתקדש לך לאישה". הוא נדהם: "אבל הגבירה..." גמגם. היא רקעה ברגלה: "אל תקרא לי גבירה, קרא לי רחל". "אבל...", אמר, עוד לא יכול היה לקרוא לה בשמה, "איך אוכל, ואני איש רש ונקלה?" והיא השיבה לו כאילו לבשה אותה רוח נבואה: "לא איש רש ונקלה אתה; אתה תהיה מאור ישראל. אתה תהיה אישי ואני אהיה לך כאמה. רק למד תורה, ואתן את כל חיי למענך". ובלי להפסיק, אבל שוב כגבירה גדולה, אמרה לו: "המתן לי מחר בשעת בין הערביים ליד הבית הגדול, הישן, שליד הבאר והבא איתך כסף". ובלי להוסיף דבר רצה הביתה מאושרת, בלי להרהר על הבעיות ועל הקשיים, או על הטירוף שבדבר, אלא רק על כך שהנה השיגה את מה שרצתה.

למחרת מצאה רחל שניים ממשרתי הבית הזקנים אשר שירתו בבית כלבא שבוע עוד בימי סבה; היא גדלה על ברכיהם והם היו נכונים לעשות למענה הכל. היא אמנם חששה לספר להם מראש מה היא עומדת לעשות, אך היא סמכה עליהם שלכל

הפחות הם יהיו עמה. בשעה היעודה הלכה היא אט-אט עם שני הזקנים, אשר כבר לא היו קלי רגליים כמוה. היא מצאה את עקיבא עומד שם לבדו ואמרה לו במבוכה: "הבאתי עדים". הזקנים עמדו בלי להבין במה מדובר, ואילו היא התבוננה בעקיבא אשר כבר עכשיו נראה לה כאדם אחר. היא חששה שמא יהסס, שמא יהיה נבוך, אבל היא ראתה שהיא העריכה אותו נכונה; ברגע שהגיע, בעמל וביגיעה, להחלטה, לא היה דבר שיכול היה לעכב אותו. לא בגאווה, לא בעזות מצח, אך בבהירות ובנחישות הוא ילך בדרך שהיא בחרה עבורו. הוא התיר את כיס הכסף שבידו, הוציא מתוכו מטבע כסף, נתן אותו בידה ואמר לה בנוסח הידוע והמקובל: "התקדשי לי לאישה במטבע זו".

שני המשרתים הזקנים, שהמילים נעתקו מפיהם, נשארו על עומדם, אבל גם עקיבא וגם רחל לא שמו עוד לב אליהם, אלא נשארו במקומם. שני הזקנים הללו נמלכו בדעתם, ובלי אומר ודברים החלו לשוב, מהר ככל יכולתם, אל הבית כשהם משאירים את בני הזוג עומדים ומביטים זה בזה.

כאשר שבה רחל לביתה היה ברור שבני הבית כבר שמעו את השמועה מפי המשרתים. ראש המשפחה עמד נזעם, אף על פי שניכר בו שעדיין לא קלט באמת את המתרחש. כשנכנסה אל הטרקלין הוא קם על רגליו ובלי כל הקדמות שאל אותה: "שמועה נוראה שמעתי, האמת נכון הדבר?" והיא ענתה בשלווה: "שמועת אמת שמעת, נתקדשתי היום לעקיבא הרועה". על אף שמזגם הסוער של בני כלבא שבוע היה מן המפורסמות, ומפעם לפעם ראתה את אביה או את אחיה מתרתחים, מעולם לא ראתה רחל התפרצות כזו. אביה כינה אותה בכל כינויי הגנאי שיכול היה להעלות על לשונו. הוא צעק וקילל וגידף וכמעט השתנק בזעמו, בעוד היא עומדת שלווה; עיניה אמנם היו מושפלות, אך היא לא נעה ולא זעה. הוא צעק: "את הרי בת כלבא שבוע! את, שיכולת להינשא לראשי ישראל, את מי מצאת לך? את האיש הנקלה ביותר, איש של רפש, רועה צאן!" המילים "רועה צאן" נשמעו, כשיצאו מפיו, כגרועות מכל גידוף אחר שיכול היה לומר. היא ענתה לו בשלווה: "אמנם רועה צאן הוא, אבל אין הוא איש בזוי ונקלה; איש גדול הוא, ואני חפצה בו". הוא התפרץ שוב "הוא - איש גדול! בנו של גר מאחת המשפחות הבזויות, אדם שאינו יודע אפילו צורת אות, עם הארץ - בו את חפצה?". בכעסו הוא תפס באגרטל יקר ערך שהובא ממרחקים וניפץ אותו לרסיסים.

אבל גם היא, כמוהו, הייתה בת כלבא שבוע, גאה לא פחות ממנו. וכאשר הוא עצר רק לרגע, רק כדי לשאוף אויר, היא אמרה: "אל תדבר עליו כך, הלוא אישי הוא!". לא היה דבר בעולם שיכול היה לגרום יותר מזה לפרץ חדש של זעם. ולבסוף אמר לה האב: "אינם בתי עוד, צאי מבית!" היא ענתה בשלווה: "עתה אלך להינשא לו, הולכת

אני אל ביתי". הוא היה כעוס כל כך עד שכבר לא צעק, אלא בקול צונן אמר לה: "אותו אגרש מן הכפר, ואת תלכי אחריו אל האשפתות. בפני כל הנוכחים כאן אני מדיר אותך מכל נכסיי, בחיי ואחרי מותי. לכי אליו ומותי עמו ברעב". היא השיבה, נרגשת אבל בטוחה בעצמה: "אלך אליו, עמו אהיה ועמו אחיה, ואם אצטרך - עמו אמות". ופנתה ויצאה.

זו הייתה פרידתם האחרונה למשך שנים רבות. היא מצאה לה מקום, לפי שעה, בביתו של אחד המשרתים. אך כיוון שידעה כי לא יוכלו לשהות שם הרבה מיהרו היא ועקיבא לאסוף, לטקס הנישואין, עשרה אנשים שלא ידעו מאומה, ולאחר מכן פנו ויצאו להם לדרכם.

השנים שעברו מאז, הדוחק והצער והייסורים שהיו מנת חלקה של רחל, הם סיפור בפני עצמו, כשם שסיפור בפני עצמו הוא כיצד עקיבא, האיש שלא ידע צורת אות, התחיל בנחישות עצומה ללמוד תורה, בעוד שרחל מעודדת אותו בלא לאות ובלא ייאוש. סיפור לעצמו הוא כיצד למד תורה, כיצד התחילו גם אנשים אחרים להכיר בו, כיצד הוכר בידי הכל כרבי עקיבא, הגדול שבגדולי הדור, מנהיג ישראל מורה לרבבות תלמידים, האיש שכל עם ישראל נשמע לדברו, האיש שכל תורת ישראל בכל פינותיה גלויים לפניו, האיש שהיה יודע במעשה מרכבה, מי שנכנס לפרדס הסוד ויצא בשלום, מנהיגו של עם ישראל, לא רק גדול דורו אלא מגדולי ישראל בכל הדורות, עקיבא בן יוסף, האיש ששמעו הולך מסוף העולם ועד סופו. אבל עוד לפני שגדולי חכמי ישראל עמדו על טיבו הייתה היא, רחל בת כלבא שבוע, האישה שבאהבתה ובמסירותה נתנה לעם כולו את המתנה הגדולה - את רבי עקיבא.

שפע רב'

גיליון חודשי מתורתו של

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

שפע רב' הוא גיליון חודשי מתורתו ועל תורתו של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ. בגיליונות מאמרים, שיחות, קטעים, התוועדויות וסיפורים, שמטרתם לפתוח צוהר לעולמו של הרב; לתורה שהוא לימד, לדרך שהוא סלל, לתביעות שהוא הציב ולחלומות שהוא חלם.

בתורתו, מפעליו ובעצם אישיותו, הרב עדין לימד וחינך לדרך חיים יהודית שלימה. דרך של קדושה ושל חיים, של דבקות ושל פתיחות, מחויבות עמוקה לעם היהודי, ומסירות אמתית לקב"ה.

הרב מעולם לא הסתפק במה שפעל, וראה בכל עבודתו ומפעליו רק הקדמה לפעולות גדולות יותר שיש להוציא לפועל בדרך לתיקון השלם.

אנו מקווים שתוכלו למצוא ב'שפע רב' משהו מכל אלו. חלק מהדברים מיועדים לעזור 'לחיות עם הזמן', וחלק מהדברים טובים ומועילים לעבודת ה' שבכל יום. מהם תיאורטיים וגבוהים ומהם מעשיים למדי. חלקם פשוטים וידועים וחלקם חידושים מופלגים. חלקם נוגעים אל הלב, וחלקם מעוררים למחשבה או למעשה. בתקווה שהדברים יכנסו למוח וללב, יאירו ויעוררו.

לתרומה עבור הגיליון

לקבלת גיליון
דיגיטלי חודשי

תקוע

תלמידי הרב שטיינזלץ

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

